

סיפורם של שני הסידים, שמסרו את נפשם
על שמירת הגחלת מאוהרי מסך הקדול עד נפילתו

אחרונים בהזירה

חלק ב'

- תשורה -

משמחת הנישואין של הרב התמים שולם דובער שי'
עב"ג מרת מנוחה רחל שתחי' תמרין
י"ט אלול ה'תשפ"ג

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד

פתח דבר

לזכרון טוב, ליום כלולות צאצאינו החתן התמים מ' שלום דובער שיחי' עם ב"ג המהוללה מ' מנוחה רחל תחי'.

הננו בזאת לכבד את כל הנוטלים חלק בשמחת לבבנו, מקרוב מרחוק, בתשורה מיוחדת, על יסוד המנהג שהונהג בחתונת כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליטי"א ונתפשט בתפוצות אני"ש ובעיקר בתקופה האחרונה.

תשורה זו יוצאת כהמשך לתשורה 'אחרונים בחזית' (שיצאה לאור לחתונת אחיו של החתן) ובה סקירה על ר' געטשא וילנסקי ע"ה ועל סב החתן ר' קלמן מלך ע"ה.

בתוך התשורה:

(א) **שער דבר מלכות:** שיחה של הרבי מלך המשיח מליל שמח"ת תשכ"ח ובה דיבר הרבי בהתרגשות גדולה על חסיד שנמצא ברוסיה ובמקום לבקש אודות יציאתו מרוסיה מבקש עצה אודות מחשבות זרות בתפילה..

(ב) **שער ר' מוטל ליפשיץ:** סקירה מקיפה אודות חייו, החל מלימודו בתומכי תמימים בקייב, המאסר והגלות שלו, ומסירות נפשו למען הפצת היהדות בברית המועצות באותם ימים קשים.

(ג) **שער ר' אברהם גנין:** סיפור חייו המרתק ומסירת נפשו, המלחמה באיראן, התקרבותו לליובאוויטש.

(ד) **שער זכרונות מבית אבא:** זכרונות שרשמה בתו אסתר אגרנט, ובו תיאור מיוחד ואותנטי מזווית של ילדה קטנה. ותודתנו נתונה לה על הבאת החומר והתמונות.

(ה) **שער שלוחי קודש:** סיפורים קצרים אודות השלוחים. שהיו באים למאחורי מסך הברזל לחזק את האידישקייט וההתקשרות לרבי, ודו"ח שנתנו לרבי, המתפרסם בפרסום ראשון של הרב שמחה זירקינד והרב אליהו זילבערשטיין.

תודתנו נתונה למערכת 'בית משיח' ו'יכפר חב"ד' בסיוע חומרים לתשורה.

בקשתנו שטוחה לכל מי שיש בידו סיפורים, תמונות ומסמכים מהימים ההם בברית המועצות יואיל נא לשלוח לדואר האלקטרוני sholkin770@gmail.com לתועלת הרבים.

בטוחים אנו שע"י קובץ זה המחזק את החום וההתקשרות לאילנא דחיי כ"ק אד"ש מה"מ, נזכה תיכף ומיד ממש לקיום היעוד "מהרה.. ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה' בהתגלותו המלאה והמושלמת. שאז יהיה שלימות הנישואין בין הקב"ה וכנסת ישראל אכ"ר.

משפחות תמרין - פלדיני

י"ט אלול,
תשפ"ג - שנת הקהל
בית שמש ארה"ק

אחרונים בחזית

סיפורם של שני הסידים שמסרו את נפשם על שמירת הגזלת מאנהרי מסך הגרזל עד נפילתו

יו"ל כתשורה מחתונת התמים שלום דובער ומנוחה רחל שיחיו תמרין

י"ט אלול ה'תשפ"ג - שנת הקהל בית שמש ארה"ק

עיצוב כריכה ושערים: לוי תמרין

עימוד: שלום יצחק

שעור א'

הבר מלכות

נמצא שם בחור בעונת השידוכים. שהגיע ממנו מכתב – שזה
עצמו ענין של סכנה – ומהי בקשתו? הוא לא מרמש לאצות
משם. כיון שאינו הושג על זה כלל. בהיותו סבור שאינו ראוי
לכך שייעשה לו גם – אף שבדאי ראוי הוא לכך. ויהי
שבקרב הוא יצא משם הדבר היחיד שלווח ומפריע לו –
כפי שכותב במכתבו – שהוא זקוק לבקשת עצה על מחשבה
זרה בעת התפלה!... שלכן אינו יכול לקיים את הענין ד"דע לפני
מי אתה עומד". ולחשוב פירוש המילות כדברני; זהו הענין שנוגע
לו למילוי שליחותו!...

ישנם יהודים שנמצאים במדינה ההיא במיצר ובשב"י במשך שבע עשרה שנה – מבלי לדעת כמה זמן ימשך מעמד ומצב זה ("עס איז נאך אלץ קיין טאלק ניט"), שהרי אינם יכולים להשלות את עצמם שזהו רק לזמן קצר, כיון שמצב זה נמשך כבר יותר מעשרים שנה, ועד ליובל שנים – במעמד ומצב שאין מניחים אותם ללמוד תורה ולקיים מצוות, ואעפ"כ,

מצליחים לגדל ולחנך ילדים בדרך התורה והמצוות, מתוך מסירת נפש, כיון שישנה סכנת נפשות ממש.

והגע עצמך – לכאורה יש מקום לשאלה: מהי התועלת בכך שיחנכו שם ילדים בדרך התורה והמצוות, בה בשעה שאינם אלא מיעוט בלבד, והמיעוט עצמו הוא במעמד ומצב שאינם יכולים לצאת לרחוב וכו', וכאשר צריך ללכת לבית-הספר ("שקאלע"), עליו לדאוג כל יום כיצד יתנהג ביום השבת וכו', ועאכו"כ כאשר חושבים אודות התכלית – שבבוא הזמן יצטרך להתחתן ולנהל בית יהודי, שבשביל זה יש צורך במקוה, מוהל ושוחט וכו', וא"כ, איך יצליח ליישם זאת?!

ואעפ"כ, מצינו בפועל יהודים שגדלו ונתחנכו שם, שהם שומרי תורה ומצוות, עטורי זקן שלם, ומניחים שני זוגות תפילין!...

ויתירה מזה:

ישנם אלו שעדיין נמצאים שם, ואינם חושבים כלל שיצאו משם, וכל מה שנוגע להם הוא – לא העובדה שנמצאים במיצר ובשב"י, ומתקיימים על "לחם צר ומים לחץ"; הם לא חושבים על זה, ולא איכפת להם כו'; נוגע להם אך ורק קיום התומ"צ בשלימות...!

נמצא שם בחור, בעונת השידוכים,

שהגיע ממנו מכתב – שזה עצמו ענין של סכנה – ומהי בקשתו?

הוא לא מבקש לצאת משם, כיון שאינו חושב על זה כלל, בהיותו סבור שאינו ראוי לכך שיעשה לו נס – אף שבודאי ראוי הוא לכך, ויה"ר שבקרוב יצא משם;

הוא גם לא מתאונן על כך שבכל יום ויום עליו לעמוד בנסיונות קשים... – אף שבאמת הרי זה באשמתו של הקב"ה, ואכן יש מקום לטענה וקושיא: מדוע מגיע לו שיצטרך לעבור בנסיונות קשים כאלו?!... אבל אעפ"כ, לא נוגע לו קושיא זו, ולא בגלל שיש לו תירוץ על זה, אלא שמלכתחילה אין זה נוגע לו;

הדבר היחידי שלוחץ ומפריע לו – כפי שכותב במכתבו – שהוא זקוק לבקשת עצה על מחשבה זרה בעת התפלה!... שלכן אינו יכול לקיים את הענין ד"דע לפני מי אתה עומד", ולחשוב פירוש המילות כדבעי; זהו הענין שנוגע לו למילוי שליחותו!... וענין זה נוגע לו בעצם, שהרי לולי זאת, לא הי' מעמיד את עצמו בסכנה לשלוח מכתב מעבר לים כדי לקבל עצה על ענין זה!

יהודי כזה – בשבילו קיים כל העולם כולו, והוא אפילו אינו יודע מזה, ואין הדבר נוגע לו!...

"יהודי כזה –
בשבילו קיים כל
העולם כולו, והוא
אפילו אינו יודע
מזה, ואין הדבר
נוגע לו!..."

ובנוגע לעניננו:

האמור לעיל – שאין זה סיפור סתם, שהרי ישנו הבחור הנ"ל וישנו המכתב כו' – הרי זה בכדי לעורר ולפעול בנוגע לה"נסיונות" שישנם כאן, שבודאי אי אפשר לדמותם כלל לנסיונות שישנם שם!...

גם אם יש למישהו קושיא על הקב"ה – הרי נקל לבטלה, במכ"ש וק"ו מהעובדה שאין לו קושיות על שכנתו... כיון שמחשיב את מעלתה, ועד שצריך לצאת ידי חובתו כלפי, וא"כ, עאכו"כ בנוגע להקב"ה, שאין להקשות עליו קושיות כו'.

ליל שמח"ת תשכ"ח

שער ב'
ר' מוטל
ליפשיץ

"כשפגשתי את ר' מוטל ליפשיץ באריכופרה הוא ביקש ממני: "בבקשה תגיד לי ווארט מהרבני!" והוסיף: "על אף שהדגים חיים תמיד מהמים הרי כשיש גלים הם קופצים מיד כדי לקבל מים טריים ורעננים. כך גם אנחנו, יש לנו את ספרי המשכים, הרס"ו, העד"ג וכו' אבל אנחנו רוצים "מים חדשים". ווארט חדש של הרבני!"

ר' "מוטל"

דער שוחט" נולד לאביו ר' זלמן ולאמו מרת פרומא שרה בעיר קייב בלי' מנחם-אב תרע"ו, ונקרא שמו בישראל ברוך מרדכי.

שנות ילדותו היו שנים רוויות תהפוכות ברחבי רוסיה והמדינות השכנות לה. מספר חדשים לאחר לידתו הודח הצאר ניקולאי שחתם את שושלת המלכים הצארית ששלטה ברוסיה מאות בשנים, בחדשים שלאחרי זה שלטה ברוסיה ממשלת מעבר, ולאחר מכן התרחשה המהפכה הבולשביקית במספר שלבים.

כשהגיע לגיל חינוך, ה'חדרים' כבר היו סגורים על מנעול ובריא, וליתר דיוק, ממש אז התנהל המאבק העז והעיקש נגד סגירת החדרים - מול החלונות הגבוהים בממשל (בנסיונות למצוא פרוצדורות בחוק שיאפשרו את הלימוד), מול הרשויות המקומיות, ובעיקר מול היבסקים.

למרות הכל, הוריו, שהיו שניהם מגזע חסידי - אביו מגזע חסידי טשערנוביל ואמו מגזע חסידי הארנסטיפלער, מסרו את נפשם על החינוך היהודי הכשר, וכבר בגיל ינקות, בגיל שש (!) בלבד הוא נכנס לחדר, שם לימד אותו חסיד קשיש בשם ר' זלמן פאיקן שגילו נשק לתשעים...

כך נקשר ר' מוטל' לכ"ק אדמו"ר הריי"צ, ונדבק לתורת החסידות ולחסידיים, שכן בפרק זמן די קצר החדרים כולם נסגרו על מנעול ובריא, והיחידים שהמשיכו להתקיים בתת-תנאים במסירות נפש היו החדרים שהתנהלו בידי חסידי חב"ד.

במהלך כל שנות ילדותו הוא חווה את רדיפת ה'חדרים' על בשרו, בזכרונותיו הוא מתאר כיצד אל מול עיניו עומדת תמונה חיה בה 'נתפס' המלמד הזקן בעת הלימוד עם התלמידים, וכיצד נערך לו לאחר מכן משפט ציבורי "למען ישמעו וייראו". "לאחר המשפט" הוא מציין, "לא ראינו אותו יותר..."

כשבגר והיה לנער הוא עלה מהחדר לישיבת תומכי תמימים (יש"ק) ששכנה בחלק התחתי של קייב. עד למהפכה, יהודים הורשו להתגורר רק בחלק זה, ומסיבה טבעית גם לאחר המהפכה החיים היהודיים התנהלו בעיקר בחלק זה של העיר. בתור ילד, הוא זוכר כעשרים בתי כנסת ששכנו בחלק התחתון של העיר שנקרא 'פודול', ומקוואות רבות מצויות. במהלך כל השנים הללו, חבורת הילדים שהתבגרה נאלצה לנדוד מבית כנסת למשנהו, כשכמובן גבאי בית הכנסת לא ראו זאת בעין יפה, בפרט לאחר שקיבלו אזהרות מפורשות מהשלטונות.

בשלב זה חשוב לציין, שהיה צריך לארגן את ה'חדר' בכל פעם מחדש, שכן מלבד בעיית מקום הלימוד, החדר של קייב סבל מחוסר במלמדים. ואלו שכן הגיעו - לא נשארו עם התלמידים במשך זמן ארוך. היתה זו שאלה של זמן עד שהמטרה תגיע בעקבות המלשינים גם למקום הלימוד החדש. אשר על כן, ר' מוטל' מונה בין

המלמדים שלמדו איתו באותם שנים את החסיד הנודע ר' אברהם דרייזין [מאיר], ר' יעקב מלובוב, ר' יונה מז'יטומיר, וכאמור - עוד רבים אחרים.

כשהגיע לגיל בר-מצוה, הגיעה לעיר קבוצה של תלמידים מובחרים מיישיבת תומכי תמימים ששכנה בעיר נעוועל, ונסגרה באותה תקופה על ידי השלטונות. יחד עם התלמידים הגיע המשפיע ר' בנימין ליפמאן, דמות של ממש, אליה נקשר ר' מוטל' בכל מאודו ונפשו.

הישיבה של נעוועל נפתחה מחדש בחלק העילי של קייב, בחלק בו לא הורשו יהודים להתגורר עד למהפכה. למרות שבאופן כללי חל איסור על יהודים לגור שם, היו מספר יהודים שקיבלו אישור מגורים מסיבות מסוימות (מסחר וכדו'), ובחלק זה של העיר היו שני בתי כנסת גדולים ויפים במיוחד. באחד מהם שכנה הישיבה החדשה (יש"ג).

ר' מוטל' דאג להגיע (יחד עם חבריו התמימים, וחסידיים נוספים שהתגוררו בעיר) להתוועדות ששערכו בישיבה עם ר' בנימין. ר' מוטל' סיפר על ההתוועדות המיוחדות הללו שנים לאחר מכן: "הכל ידעו שאצל בנימין יש מה לשמוע, אם כי הוא היה פותח את פיו רק לאחר שעות ארוכות של ניגונים - בערך בשעה שלוש לפנות בוקר. באוזני מצטלצל עד היום ניגון ה'עבודה' של בנימין, אותו אהב לנגן בהתוועדות.

ובשעת בוקר מוקדמת, כשהיינו יוצאים מהתוועדות, הרגשנו שכל הרחוב שווה בעינינו כקליפת השום. את כל חיותנו שאבנו מהישיבה הגדולה".

הישיבה הגדולה החזיקה מעמד בקייב עד לשנת תרצ"ד לערך, אז החליטו השלטונות לסגור אותה כליל (כשכבר לפני כן הם מצאו עילה להרוס את בית הכנסת בו היא שכנה: הם תכננו את התוואי החדש של מסילות הרכב כך שהוא יעבור בדיוק במקום בית הכנסת), ובאותה תקופה לערך גוועה גם הישיבה הקטנה. מאז עברו הבחורים ללמוד במסגרת 'תפארת בחורים' בארגון ר' בנימין ליפמאן.

היה בכך משום פתרון של ממש עבור ר' מוטל', שכן אביו חלה,

ר' בנימין ליפמאן

בתקופה זו ר' מוטל הגיע לפרק "האיש מקדש", והוצעה לפניו הצעת שידוכין - עם בתו של חסיד רוז'ין, שהתגורר גם הוא בקייב. ר' מוטל שלח מכתב בקשת ברכה לשידוך, אך לא הגיע מענה. הצד השני לחץ לעשות כבר "תנאים", אבל מאחר שלא היה חסיד חב"ד, לא היה שייך להסביר לו שמחכים לתשובה מהרבי שנמצא כעת מחוץ לגבולות רוסיה...

לבסוף, בשבת כ"א אדר, ר' מוטל נתן את תשובתו החיובית בלא שהגיע מכתב הברכה (לאחר שאביה של המיועדת איים בביטול השידוך...), והוחלט שבמוצאי שבת תיערך חגיגת התנאים. וכך הוזה.

כשחזר לביתו מחגיגת התנאים, גילה כי מלאכי החבלה בשירות הנ.ק.וו.ד. מחכים לו, על מנת לקחת אותו יחד עמם למאסר. אכן, לא הגיעה ברכה מהרבי לחגיגת התנאים, והשידוך לא יצא בסופו של דבר אל הפועל...

קודם שלקחו אותו עמם, נערך חיפוש יסודי בביתו. כך הוא ראה בעיניו את הדקות הללו: "כשמלאכי החבלה ערכו חיפוש בביתי, הם לא התעניינו בכל ספרי הקודש הרגילים. הם חיפשו רק מה שקשור לחב"ד ולישניאורסאהן. כנראה, ה'מוסר', האיש שהלשין עלי, גם סיפר להם היכן בדיוק מוחבאים בביתי ספרי חסידות חב"ד".

כשהובילו את ר' מוטל לבית הסוהר (בליווי משמר כבד, כשל אחרון העבריינים) לקחו את החפצים שהביא איתו: התפילין, הסידור קצת כסף, אפילו את השרוכים והחגורה הם לקחו בחשש שמא ירצה לשים קץ לחייו.

באותו לילה עצרו גם חסידים נוספים מקייב וביניהם: הרב אריה לייב קפלן (אביו של הרב מיילך קפלן) הרה"ח משה קוליקוב, השוחט והמוהל החסידי הרב בן ציון גייסנסקי, המשפיע והמנהל של 'תפארת בחורים' ר' בנימין ליפמאן, ועוד.

העצורים - וביניהם ר' מוטל - נחקרו במשך שעות ארוכות, והתגלה להם שהם כבר זמן רב תחת מעקב של הק.ג.ב. ויודעים על כל צעד ושעל שהם עושים. החוקרים ידעו הכל לפרטי פרטים מבלי לשמוע זאת מהנחקרים שהחזיקו את עצמם מאוד חזק לבלתי לגלות את מעשיהם ואת שמות חבריהם.

באחת מהחקירות זכה ר' מוטל לגלות עד כמה הם יודעים לפרטי פרטים, ולצערו הוא גם

ומשפחתו היתה זקוקה למפרנס, וההסדר במסגרת זו היה - עבודה בשעות הבוקר ולימוד בשעות הערב, במשותף, וביחד עם ר' בנימין. כמובן שגם הלימוד בשעות אלו לא היה קל כלל ועיקר, והדברים שחזקו את רוחם היו ההתוועדויות החסידייות, והמכתבים המיוחדים שהתקבלו מהקודש, מכתביו של הרבי הרי"צ במיוחד לתלמידי תפארת בחורים.

בגיל עשרים לערך, לקראת שנת תרצ"ז, ר' מוטל חש כיצד הוא עומד בפתחו של מאורע שעלול להיות גורלי בחייו: הוא נקרא להתייצב בלשכת הגיוס. הוא כתב על כך לרבי, וזכה לקבל תשובה מיוחדת במינה: "יתן ה' שיהי עבד לה' ולא וכו'" [על הפסוק בספר ויקרא (כה, נה) "עבדי הם" נאמר בגמ' בב"מ (י, א) "ולא עבדים לעבדים"].

בתור כלי לברכה, הוא החליט לגדל זקן. ומדוע? מכיון שחוקי המדינה הורו לפטור מהשירות הצבאי אנשים מאמינים, ועל מנת להוכיח כי הוא יהודי מאמין, הוא גידל את זקנו לקראת חג הסוכות (אז נקבע עבורו מועד התייצבות).

היה בכך משום מסירות נפש של ממש, מכיון שלא היה די בהוכחה חד פעמית כי הנך אדם מאמין, אלא גם לאחר קבלת הפטור מהשירות הצבאי חלה על האדם המאמין חובת התייצבות יומית - ולמשך כמה חדשים (!) - בלשכתו של האחראי הצבאי, לצורך לימודי כישורי ותכסיסי לחימה, כשכל משך זמן הזה חובת ההוכחה לאמונתו. ר' מוטל זכה שברכת הרבי תקויים בו, ולאחר ההליך הארוך הוא זכה לקבל את הפטור המיוחל.

התזונה, עיסוקים, מאסר

השנים הבאות חלפו אצל ר' מוטל במסגרת עבודתו בעיקר, כשכמובן כל העת הוא שומר על קשר חזק עם שאר החסידים שבאיזור. עם השנים המלשינות והמאסרים הלכו ותכפו, ועל כל צעד ושעל הם נדרשו להישמר ולהיזהר מהמלשינים והמוסרים שהסתובבו ביניהם.

על אף כל דרכי הפעולה שנקטו, הם לא הצליחו למנוע את שהתרחש, ובזה אחר זה נלקחו 'כלי הקודש' - רבנים, שוחטים, מוהלים, מלמדים - לבתי הכלא, רבים מהם לא נודעו עקבותיהם. בחודש אדר תרצ"ט, נאסר ר' מוטל יחד עם כמה מחבריו, אך ממש קודם לכן אירע מאורע חשוב ביותר:

ר' מוטל (באמצע)

ר' מוטל במעצר

גילה את מקור המידע שלהם:

בקייב היה שמש באחד מבתי הכנסת, יהודי מבוגר, ושמר ר' וואלף בער, שנאסר על ידי היבסקציה. לאחר ששוחרר מהמאסר, התהלך עליו שם רע, כאחד שצריך להיזהר ממנו, שמה הוא מלשין ומוסר.

באחת השנים, ר' מוטל נסע להתוועדות י"ט כסלו ביחד עם בחור יהודי יתום שהחסידיים ריחמו עליו בחור יהודי יתום, ולפני הנסיעה הוא הזהיר אותו שלא יספר על קיום ההתוועדות דבר וחצי דבר לר' וואלף בער. במהלך החקירות, ר' מוטל נשאל מדוע הוא חשש שלא להזמין את ר' וואלף בער להתוועדות... הסתבר שלמרבית הצער, הייבסקציה לקחה את הבחור היתום תחת כנפיה והפכה אותו לאחד משלהם. הוא היה עוקב אחרי כל אחד ואחד מאנ"ש, ואחר כך היה מוסר "שם" על כל מה שקורה אצל אנ"ש.

כמעט כל מהלך החקירה הראשונה שלו היתה נסיון להוציא ממנו מידע על חסידיים אחרים. כשהחוקר נוכח לראות שהוא לא יצליח לחלץ מידע ראשוני, הוא עבר 'להזכיר' לר' מוטל 'נשכחות' - מאורעות שונים לפרטי פרטים, כפי שכבר הובא לעיל.

כמובן שגם חלקם של האיומים לא נגרע, ובינות להפחדות המשונות שהיו מנת חלקו של ר' מוטל היתה ההודעה, שבאם הוא לא יסכים לפתוח את הפה יביאו לפניו את הכלה - עמה חגג עריכת 'תנאים' אך אמש - והיא כבר תספר להם הכל... ברוך ה' שהם לא מימשו לבסוף את האיום הזה.

לימים, כשר' מוטל סיפר על התלאות שפקדו אותו, הוא היה מדגיש שוב ושוב, כי כל מה שעניין את החוקרים והייבסקים הוא הקשר לרבי. הקשר ל'שניאורסאהן'. כבר בחקירה הראשונה - לקראת סיומה - אמר לו החוקר בתקיפות: "דע לך שאנחנו יודעים שכל התשובות שענית אינן נכונות", ותוך כדי שהצביע על כמה ספרים שהיו על השולחן הוסיף: "ספרים האלה רשום הכל. כאן כותבים את כל המעשים שלך במשך שנים רבות, כאן כתוב היכן ביקרת מידי ערב, מי ביקרו אצלך בבית, ומה למדת איתם, והעיקר את כל המכתבים שכתבת ל'שניאורסאהן'".

בהמשך החקירות המשיכו לשאול אותו שוב ושוב על הקשר עם 'שניאורסאהן': "האם חבריך היו נוהגים להתכנס בביתך?" - כן. "ומה היית לומד איתם?" - את ההלכה על "שור שנגח את הפרה".

אבל זה לא הספיק לחוקר, והוא המשיך - "הרי גם לימדת אותם מה ששניאורסאהן כותב שאסור לעבוד בשבת, לייסד חדרים, מקוואות, שלא ישרתו בצבא וכן הלאה?". בכל הדיבורים הללו ר' מוטל חש חוסר אונים, שכן התברר לו שכל מה שהם מחפשים - זה להפלייל אותו על הקשר עם הרבי, ואת זה הוא לא יכול היה להכחיש, כי הם

מצאו בעת החיפוש את כל השיחות ומכתבים של הרבי.

מנגד הוא מאוד שמח מהכנוי שניאורסאנובידש וזה מה שנתן לו חיות הוא בטוח כי הרבי משגיח עליו - על 'מוטל שניאורסאנוביטש', כפי שהחוקר כינה אותו - ורואה איך גופו מתכופף אך רוחו נשארת זקופה. והביטחון הזה נוסך בו כל העת כוחות חדשים, הרבי בוודאי יתפלל למענו שעצמותיו לא יתגלגלו כדומן על פני ערבות סיבר...

בחקירה אחרת החוקר הוציא תמונה של ר' מוטל עצמו, ושאל אותו האם הוא מכיר את האדם הזה? ר' מוטל ענה שאכן הוא מכיר אותו, וכי זה הוא בעצמו. היה זה לאחר שבשנת תרצ"ו או תרצ"ז, בזמן שהרבי הריי"צ התגורר באטוואצק שבפולין, קיבלו החסידיים ברוסיה מכתב מהרבי ובו נכתב, שמאחר והחסידיים ברוסיה לא יכולים להיות אצלו בראש השנה, הוא מבקש שכל אחד מהם ישלח לו את תמונתו בצירוף שמו ושם אמו. ר' מוטל זיהה מיד את התמונה שהוצגה בפניו, לשאלת החוקר הוא השיב ואמר את האמת - שהתמונה הזו נשלחה לרבי, לאור בקשת הרבי. החוקר לא רצה לקבל את דבריו, והתעקש בטענה שהתמונה נשלחה למטרות ריגול! הוא דפק בחוזק על השולחן וצעק על ר' מוטל: "שניאורסאוויטש! אנחנו נשמיד אותך! נשלח אותך למקום כזה שממנו לא תחזור עוד!". ר' מוטל ענה לו "אני יודע שאני נתון בידיכם. הרי אתם יכולים לעשות בי כרצונכם, כי אינכם פוחדים מאף אחד...".

באחת החקירות ביקש ממנו החוקר לתרגם עבורו חלקים מהמאמר שי"ל לרגל חג הגאולה י"ב"ג תמוז תרפ"ט - "תשורי מראש אמנה", בו מוסברת מעלת העבודה של בני ישראל בזמן הגלות - "בזמן הגלות, שהוא זמן החושך ואפלה בכלל, ובפרט שיהיו דחוקים ולחוצים ומעונים בעיני קשים ומרים בייסורי הנפש וייסורי הגוף, השם ירחם, ובכל זאת יהיו בתוקף האמונה ובטחון בהוי' ולא יתפעלו משום מונע ומעכב וילמדו תורה ויקיימו את המצות ויעבדו את הוי' בתפלה ובהנהגות טובות". ר' מוטל אמנם התחמק בתואנה שהוא עייף מלהתרכז בקריאת החומר (מה שבהחלט היה נכון, גם בלי קשר להתחמקות...) אך יש באירוע קטן זה כדי ללמד על מטרותם הסופית של החוקרים.

במשך הזמן הבינו החוקרים שעם הצעקות והאיומים שלהם לא ישיגו את מטרותם, ולא יצליחו לחלץ מפי שום דבר. הם גם הבינו שאין שום סיכוי שאהפוך לאדם 'שלהם'. לכן החליטו להפסיק למשך זמן-מה את החקירות.

הגזר דין: שלוש שנות גלות

ר' מוטל שהה בבית הסוהר בקייב למעלה מחצי שנה, שם נחקר על הפעילות, 'תפארת בחורים' והקשר לרבי, כשבמשך כל הזמן הוא לא ויתר על קוצו של יו"ד, גם כשהגיע חג הפסח, והוא נאלץ שלא להכניס לפיו מאומה מלבד סוכר, עד כדי כך

ההאשמות והפסק בתמצות: "ב10 במרץ 1939 נעצר כשותף לפעילות אנטי סובייטית לא חוקית, למד בישיבה לא חוקית. ארגן מחתרת לימודים לצעירים בשם 'תפארת בחורים', השתמט מלעבוד בצבא האדום, גייס כספים להחזקת החסידים ובני משפחותיהם. גזר דינו נחרץ ב17 באוקטובר 1939: שלוש שנות גלות מחנה עבודה".

אולי בשלב זה חשוב להדגיש, כי "ר' מוטל" המוזכר כאן שוב ושוב, לא היה אז אלא תמים צעיר, שעוד לא מלאו לו חצי יובל שנים... ההתבוננות בפרט הזה יכולה להעניק המון לא רק על 'גיבור הסיפור' בפרט, אלא על מהותם של תלמידי התמימים באותם השנים בפרט.

בכל אופן, מכאן ואילך התחילה מסכת הייסורים האמתית... באחת ההזדמנויות, גילה ר' מוטל טפח ממחשבותיו באותה התקופה. מחשבות סוערות, שמכל מילה המרכיבה אותם ניכרת האמונה והבטחון החזק בקב"ה, וההתקשרות העזה לרבי: "הרי ידעת לקראת מה אתה הולך" - אמרתי לעצמי - "עתה עליך להתחזק ולבטוח בקב"ה. הרבי בודאי יעורר עליך רחמים למעלה, שהקב"ה ייתן לך כוחות להחזיק מעמד ב'גיהינום' הזה, ולא לשכוח את דברי דוד המלך בתהילים: "רבים רודפי וצרי - מעדותיך לא נטיתי"..."

את הגלות הוא החל בנסיעה עם אסירים רבים בצפיפות בקרונות הרכבת, ולאחר נסיעה ארוכה הם הגיעו לתחנת נובו-סיבירסקי. מתחנה זו הם המשיכו בצעידה רגלית, בליווי שומרים חגורים בכלי נשקם וכלבי טרף אכזריים. באותו מחנה, הם שהו לילה אחד בלבד במחיצת גנבים ורוצחים, ולמחרת המשיכו בצעידה עד שהגיעו שוב לתחנת רכבת, משם נסעו כברת דרך נוספת עד לתחנת קראסנאיורסק. משם הם הובלו בכלי תחבורה אחר - במשאיות - למחנה העבודה ושמו קונסק. העבודה במחנה היתה כריתת עצי הטייגה, המרכיבים יערות עד בהם מכוסים ערבות סיביר.

לקראת חג הפסח במחנה הוא קיבל מאמו חבילה. חבילת מצות! את החבילה הוא לא שמר רק לעצמו, וכדאי הוא הנסיון לשער את שהתחולל בקרב האסירים היהודים שקיבלו ממנו בליל הסדר חתיכת מצה, לאחר שהכריז בפניהם כי הלילה הוא ליל הסדר. חג הפסח. כל אחד מהם התחיל לתאר איזה חג נפלא זה היה בביתו. זה נזכר ב'קניידלאך' הטעימים, וזה נזכר ב'מה נשתנה', וכולם בכו בשעת מעשה. במובן מסוים חג הפסח הפך אצלם באותה שנה ליום-כיפור! כמה מהם החלו להביע בגלוי חרטה על מעשיהם בעשרות השנים האחרונות...

אחת הבעיות הקשות במחנה העבודה היתה כמובן שמירת שבת. נסיונות ההשתמטות מהעבודה עם בקשת חופשה בעקבות מחלה או חולשה לא היו פשוטים כלל ועיקר. במחנה היה רופא, ואם הוא בדק אותך וקבע שהאסיר בריא - לא הועילו עוד שום טענות ומענות.

שלא יכל ללכת על רגליו.

במהלך שהותו בבית הכלא, ובכלל במשך שנותיו במחנות העבודה, נפגש ר' מוטל עם יהודים רבים, והוא זכה להדליק בהם את הניצוץ היהודי. על אחד מהם הוא סיפר במספר הזדמנויות:

"אחד משכניי לתא המאסר היה יהודי בשם אברהם נאומוביטש, שלפני מאסרו היה קצין גבוה במפקדת הנ.ק.וו.ד. הראשית של אוקראינה, ובמשך הזמן נרקמה בינינו ידידות עזה.

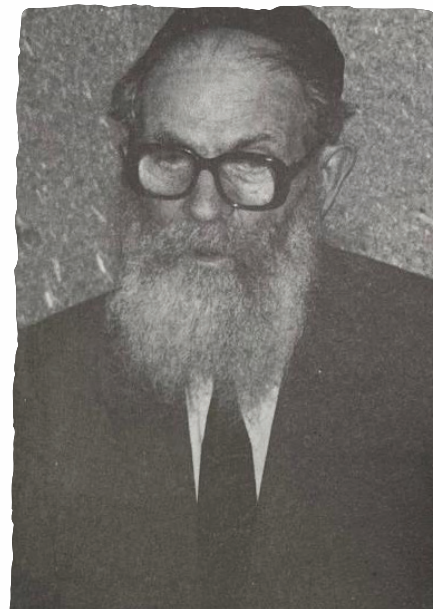
"הסדר בכלא היה שפעם ביום רשאים כל האסירים לצאת לטיול של עשר דקות באוויר הצח. מובן שבעיני האסירים זה היה זמן יקר ביותר, ההזדמנות היחידה במשך היממה לצאת מהתא המחניק והמצחין ולשאוף קצת אוויר צח. יום אחד, לפני זמן היציאה לטיול היומי, אומר לי ידידי: "אני מבקש ממך שתותר היום על הטיול היומי שלך, ותישאר כאן איתי בתא. אני רוצה שתנגן לפניי משהו יהודי, איזה קטע מתפילות הימים הנוראים - "כל נדרי" או "ונתנה תוקף"...

"כששמעתי את המלים "כל נדרי" ו"ונתנה תוקף" יוצאות מפי של קצין הנ.ק.וו.ד. לשעבר, התפעלתי מאוד והחלטתי מיד לוותר על הטיול היומי שלי. מעבר לעצם ההסכמה למלא את בקשתו של ידידי, התחשק לי מאוד גם "למשש את הדופק היהודי שלו".

"לאחר שאחרון האסירים יצא את החדר בדרכו לטיול היומי, אומר לי אברהם: "נו, תנגן משהו מהימים הנוראים". התחלתי לנגן "אדם יסודו מעפר וסופו לעפר...". ברגע שהתחלתי לנגן, התחיל ידידי לבכות כמו ילד קטן! הסתכלתי עליו והתחלתי לבכות גם אני. הוא בכה מן הסתם על ירידתו "מאיגרא רמא לבירא עמיקתא" - מדרגת קצונה גבוהה בנ.ק.וו.ד. לתא מצחין בכלא, וגם אני בכיתי על ייסורי המאסר הגשמיים והרוחניים..."

גזר דין

כאשר הסתיימו החקירות, נפסק דינו בגזר דין נורא שפורסם לאחר עשרות שנים, כשהשלטונות שיחררו את תיקי החקירות, שם נמצאו

עבודת כפייה, בהם יצאו לעבודה לאחר 'ארוחת בוקר' שכללה חתיכת לחם, כוס מים ועוד משהו. זה היה באמצע קיץ תש"א והאדמה עדיין לא היתה קפואה לגמרי, כך שהיה ניתן לעבוד בקלות יחסית.

בכלל, עבודת הכרייה בקאלימא מתבצעת רק חודשיים בשנה, בחודשים יוני ויולי, כי רק אז ניתן לחפור באדמה ויש מים זמינים לשטיפת האדמה ולהפרדת העפר מן הזהב. בסוף הקיץ האדמה כבר נהיית קפואה וגם המים (עמם מנקים את הזהב) קופאים, ואי אפשר לעבוד שם. אבל החודשיים הללו היו מנוצלים עד תום. האסירים היו עובדים שבעה ימים בשבוע, קרוב ל-18 שעות ביממה, בכריית זהב. כמובן שלא היתה בטלה במחנה בחודשי החורף, אלא שאז התעסקו בחפירת השכבה העליונה של האדמה, בעומק של כמטר אחד, שלא היתה קפואה כל-כך, כדי להכין את התשתית למלאכת הכרייה עצמה שתתחיל בקיץ. במלאכת החפירה הזאת עזרו בפצצות דינמיט. העבודה בחורף היתה גם בתנאי כפור של 40, 45, ואפילו 49.5 מעלות מתחת לאפס... רק כשהכפור הגיע ל-50 מעלות מתחת לאפס - נהגו ביום חופש.

את התקופה הראשונה במחנה ר' מוטל צלח יחד עם שאר חבריו לבקתה, אבל ערב אחד הוא התקיים בו מקרא שכתוב "אודך הוי' כי אנת ביי", וכך הווה:

הסדר במחנה היה שכל האסירים מתרחצים פעם בשבוע. יום אחד, כשהסיר את בגדיו, ראה שמחצית מבוהן הרגל הימנית השחירה. רופא המחנה התבונן היטב בבוהן ואמר: "אוי, אחי! הבוהן שלך קפאה!", והמשיך מיד: "חייבים לקצוץ חלק מהבוהן. אחרת ייווצר זיהום שעלול להשפיע על כל הגוף!". אומר ועושה, הרופא לקח מיד מין מספריים כאלה, אמר לי לשכב על המיטה וחתך במכה אחת חצי מהבוהן, בלי שום הכנות או הרדמה מקומית. הכאבים שר' מוטל סבל היו נוראים ואימים. לאחר שחבשו את האיזור, הובילו אותו לבית-הרפואה של המחנה, כדי שיתאושש מה'ניתוח'.

כעבור חודש הגיע הרופא לבדוק את מצב האצבע, והגיע למסקנה שצריכים לקצוץ עוד חתיכה ממנה - כי אחרי ה'ניתוח' הראשון עוד נשארה באצבע חתיכת בשר קפוא ועדיין קיימת סכנת זיהום לכל הגוף. הפעם ר' מוטל לא ויתר על הרדמה מקומית בשעת ה'ניתוח', שלאחריו הוא שכב חודש נוסף בבית-הרפואה כדי להחלים, ובחודש השלישי עדיין נשאר בבית רפואה להתאוששות (אלא שאז כבר הועסק בסיוע לחולים אחרים ששכבו שם).

על ההבנה העמוקה שחדרה בו אז, אותה הוא שינן לעצמו שוב ושוב, סיפר בזכרונותיו: "לאחר שהחלמתי לגמרי, החלטתי לשוב לעבודה בכל הכוח. ידעתי כי זהו הסיכוי היחיד שלי לשרוד. במחנה הזה, עונשו של מי שעובד פחות הוא לקבל פחות אוכל. כך הוא עלול להיקלע במהירות למעגל קסמים של רעב שמביא לתשישות, ועוד יותר רעב ועוד יותר תשישות, עד שהוא מוצא את מותו במחנה ח"ו.

בעקבות נחישותו של ר' מוטל שלא לחלל את השבת בשום אופן, הוא 'זכה' לפתוח פרק חדש בגלות, ולגלות מדורי גיהנום שכמעט ולא שזפתם עין... וכך הוא מספר: "אני זוכר שבת אחת בה קמתי בבוקר בהחלטה נחושה: את השבת לא אחלל! היום שבת-קודש, ובשום אופן לא אצא לעבודה! נכנס לבקתה הממונה על האסירים ושאל אותי: מדוע אינך יוצא היום לעבודה? ענית לו: אני חולה. הוא אומר לי: אתה חולה? בוא נלך לרופא. הוא לקח אותי מיד לרופא המחנה אשר קבע כי אני בריא וכשיר לעבודה. נו - שואל אותי הממונה על האסירים - עכשיו אתה כבר הולך לעבודה? לא, ענית לו, וחזרתי לבקתה.

"למחרת, כשהתכוננתי לצאת מהבקתה לעבודה, הודיעו לי כי מאחר שבשבת לא יצאתי לעבודה, נגזרו עלי עשרה ימי צינוק! לכאורה, הישיבה בצינוק היתה אמורה להיות דבר טוב, שהרי זה פוטר אותך מהעבודה הקשה. הבעיה היא, שמי שנשפט לשבת בצינוק, מאחר שאיננו יוצא לעבוד, אין הוא זכאי לקבל מנת אוכל רגילה כמו כל אסיר. הוא מקבל פעם ביום רק חתיכת לחם קטנה, חתיכת הערינג קטנה וקצת מים חמים. בנוסף לכך, בתא הצינוק יש חורים שדרכם חודר היטב הכפור הסיבירי. כעבור זמן קצר האסיר מתחיל לזעוק שקר לו שם, ואז מוציאים אותו לזמן מוגבל להתחמם ליד תנור ושוב הוא מוחזר אל הצינוק. את הייסורים הללו הייתי אמור לסבול במשך עשרה ימים!

"ואולם, כעבור ימים אחדים, נפתחה דלת תא הצינוק ונתבקשתי לצאת החוצה. הכניסו אותי לחדר שבה ישבה ועדת רופאים. לאחר שנבדקתי ע"י הוועדה, הכריז אחד הרופאים: 'הוא כשיר, הוא בריא'. כשיר למה? - זאת לא ידעתי. בינתיים הוחזרתי לצינוק".

לאחר מספר ימים הוציאו את ר' מוטל מהצינוק, ויחד עם קבוצת אסירים 'כשירים' הם נסעו בצפיפות איומה ברכבות משא, בתנאי הגיינה ונקיון נוראיים. כבר במהלך הנסיעה ברכבת הוא הבין מהאסירים הוותיקים שיעד הרכבת הוא מחוז קאלימא.

מחוז קאלימא לא היה 'עוד' מחנה עבודה, אלא שווה תיאור מיוחד בפני עצמו: המחוז הזה היה איזור בו האסירים כרו זהב בהרים. באזור שורר כפור עצום, וגם התזונה שהאסירים קיבלו היתה גרועה מאוד. בעקבות זאת, היו אסירים שפשוט מתו באמצע ההליכה לעבודה. מנהלי מחנה העבודה בקאלימא היו פקידים נ.ק.וו.ד. ואסיר שהתרשל בעבודתו נורה למוות מיד! גופותיהם של המתים אינן מובאות לקבורה, כי לא ניתן לחפור באדמה הקפואה, אלא נזרקות לאיזה מקום שבו הן נאכלות ע"י חיות היער...

מחוז קאלימא הינו מבודד ומרוחק עד כדי כך, שלא זו בלבד שאיננו מחובר לפסי הרכבת, אלא מתחנת וולדייוסטוק, בה הורידו את האסירים, היו זקוקים לנסיעה של שישה ימים בים 'אחוצקאיא מוריא'. כשהגיעו לעיר מאגאדאן, הובלו למחנה של

יהודי מזוקן. למרבה האכזבה גם הוא לא ידע מתי יחולו החגים... גם כאן גילה ר' מוטל תושיה ואמר לשני היהודים הללו, שמאחר ואין הם יודעים מתי יחול יום-כיפור יבחרו הם ביחד יום אחד בחודש ספטמבר בו ינהגו יחד כ"יום כיפור". וכך אכן הם עשו: בחרו יום מסויים והקפידו לצום בו ולא לעבוד. הם התאספו בביתו של היהודי מרומניה ושם חזר כל אחד מאיתנו בעל-פה קטעים שזכר מהתפילה של יום כיפור - קטע מ'כל נדרי', קטע משמונה-עשרה וכן הלאה - והאחרים חזרו אחריו מלה במלה...

רק בעונת האביב של שנת תש"ה הסתיימה המלחמה ובחורף תש"ו פנו הממונים במאגאדאן למוסקבה שיטפלו בתיק של ר' מוטל. הם המליצו לתת לו דרכון של אזרח רגיל, מאחר וריצה את תקופת העונש בצורה מלאה וטובה. המענה שהגיע ממוסקבה היה שאמנם מוטל 'חטא' ואינו נקי מעוון אך בגלל השירות הטוב שעשה עבור המדינה יקבל מכאן ולהבא דרכון של אזרח רגיל. עם הדרכון הזה הוא היה יכול להסתובב בחופשיות בכל רחבי ברית-המועצות. וכאן החלה תקופה חדשה בחייו. כאן למעשה החלו חייו, מסירות נפש אין-סופית.

יצאה מהכלא

למרות שדינו נפסק לשלוש שנים, ר' מוטל לא שוחרר לגמרי - מכיון שהמלחמה עדיין התנהלה. במקום זאת, הוא קיבל חנינה, ונשלח לעבוד תמורת תשלום סמלי. רק לאחר שהסתיימה המלחמה הוא הורשה ללכת חפשי לדרכו.

הוא נסע לקייב כדי לחפש את קרובי משפחתו, או אז התברר לו כי כל קרוביו ורבים מידידיו הובלו על ידי הנאצים לגיא ההריגה הגדול 'באבי יאר' שם נרצחו. הי"ד.

בתקופה הבאה שמע כי חסידים רבים נוהרים ללבוב בניסיון לצאת את רוסיה באמצעות מסמכים מזויפים. גם הוא הגיע ללבוב במטרה להצטרף לקבוצה, אך בפועל לא הצליח להספיק לעלות על הרכבת האחרונה, ונותר להתגורר בלבוב, בה הקים את ביתו עם גבי העניא חנה לבית זיידע.

בשנים הבאות עבר תלאות רבות. הוא נדד לצירנוביץ ולחרקוב, שם

מדי יום אספו האסירים את גופות המתים, והעלו אותם על עגלה שהובילה אותם למקום מרוחק, שם הושלכו גופותיהם לחיות היער. לכן החלטתי לעבוד בכל כוחי כדי לשרוד."

כשרי מוטל שב לבקתה, נדהם לגלות כי היא ריקה כמעט לגמרי, מלבד אסירים אחדים שנשארו בה. לשאלתו היכן כל היתר, נענה כי רוב דרי הבקתה מתו בחודשי החורף הקשים. הטמפרטורה בשיא החורף הגיעה קרוב לשישים מעלות מתחת לאפס, ואנשים נפלו מתים כמו זבובים! מיד כשהבין מה קרה, הוא הודה לקב"ה על שבזכות חתיכת אצבע שכרתו מרגלו, ניצלו חייו!

גם במחנה זה דאג ר' מוטל על שמירת השבת, ורקם ידידות עם רופא המחנה שהתגלה כיהודי. עם הזמן הוא הצליח להגיע איתו להסכם לקבל פטור מהעבודה עבור יום השבת, וכך נמשך הסדר למשך כחצי שנה, עד שהרופא החל להמנע מכך בעקבות שמועות שהגיעו על דבר המחלה המסתורית שפוקדת את האסיר מוטל מידי שבת בשבתו...

בחודשים הבאים שנתרו עד למועד שחרורו המיוחל ר' מוטל המשיך לעבוד בכל כוחו, אך עם כל הרצון הטוב כוחותיו הלכו ונחלשו. הקור העצום ותנאי התזונה הגרועים פגעו בבריאותו. רגליו התנפחו מאוד, והמפקדים במחנה שראו כי חרף רצונו העז להתמסר לעבודה ככל יכולתו הוא איננו מצליח למלא את המכסות המוטלות עליו (ולא מצד התחמקות), החליטו להקל עליו ולהעביר אותו לעבודה קלה יותר - ניקוי הדרך הראשית של קאלימא מהשלג שהצטבר עליה כל העת, עבודה שגם אותה הוא השתדל למלאות על הצד היותר שלם, בתקווה שהשלטונות יכירו במאמציו וישחררו אותו מיד בתום תקופת הגירוש (שהיו אמורים להסתיים בחודש ניסן תש"ב).

בהגיע יום השחרור המיוחל הוא התבשר, שלמרות ריצוי העונש שהושת עליו במילואו הוא לא רשאי עדיין לשוב לביתו מחמת מלחמת העולם שעדיין השתוללה, ובשיאה (רצו לשמור על האסירים שנמצאו במחנות העבודה, ומשתי סיבות: 1. שלא ימותו במלחמה שהתנהלה ברוסיה עצמה. 2. לסייע ככל הניתן למלאכת כריית הזהב עבור הוצאות המלחמה). בעקבות זאת הוא קיבל היתר לעבוד (תמורת תשלום) בעיר מאגאדאן באותו מקצוע בו הוא עבד לפני המלחמה - התכת שברי כלי-מתכת. תנאי החיים במאגאדאן היו נוחים הרבה יותר, והעיקר - החיים התנהלו בין אנשים נורמלים ולא בין גנבים ורוצחים.

לקראת סיום קיץ תש"ב, ר' מוטל חש לברר מתי יחולו החגים, שכן במהלך עבודת הפרך במחנה קאלימא הוא איבד את חשבון לוח השנה היהודי. בחיפושיו הנואשים אחר היהודים, הוא פגש יהודי מרומניה שהיה קומוניסט ונשלח לעשר שנות גלות, שבעצמו לא ידע מאומה על מועדי ישראל, אך סיפר לו שיש יהודי פולני שמוביל מים בעיר. ר' מוטל המתין להזדמנות הקרובה להיפגש עם מוליך המים, וגילה להפתעתו

למד שחיטה. לאחר מכן התיישב במוסקבה, שם למד את אמנות המילה ובתקופה הבאה כיהן כשוחט ומוהל בעיר פרונוזה (הקרויה כיום: בישקק). שוב נטל את מקל הנדודים והגיע לחרקוב וממנה לסברדלובסק.

בשנת תשכ"ז התיישב במוסקבה בבירת רוסיה, בה התגורר למעלה מחצי יובל שנים.

איזהו גיבור

בהיותו במוסקבה עסק בשחיטה ובמילה בחשאיות רבה. בנוסף לכך, ר' מוטיל פעל באינטנסיביות כדי לחזק את ענייני היהדות במוסקבה ובערים אחרות.

מי כמוהו ידע את גודל הסכנה המרחפת מעליו נוכח הבריתות שעשה בחשאי, בבתים פרטיים, וללא אורחים, ובכל זאת הוא המשיך במלאכת הקודש שנים רבות. הנה זהירות נוספת ומעניינת שנקט "ר' מוטיל דער שוחט" שהיה גם מוהל, כפי שסיפר בזיכרונותיו:

"כל כך נזהרתי מחשש עינא בישא, הרי למרות שהמנהג כידוע בשעה שהמוהל נמצא בבית הכנסת ביום שמל תינוק, לא אומרים תחנון בבית הכנסת.

"אך ביום בו מלתי תינוק והייתי בבית הכנסת, הייתי מקפיד עד מאוד על כך שכך יגידו תחנון בבית הכנסת, כדי שאנשי הק.ג.ב., הנמצאים דרך קבע בבית הכנסת, לא ישאלו מדוע לא אומרים תחנון, וכך יתכן ותיוודע להם הסיבה האמיתית, כי היום אני עורך ברית מילה, דבר שכמובן אסור לחלוטין לפי החוק ברוסיה. כך קיימתי את הפסוק הידוע: 'עת לעשות לה' הפרו תורתך'."

לא רק במוסקבה היה עורך בריתות. במוסקבה היה חסיד בשם ר' חיים אברמוב, וזה היה רוכש מדי פעם בפעם זוג כרטיסי טיסה לאוקראינה, וטס יחד עם ר' מוטיל כדי לערוך בריתות מילה.

בינות לשיחים עם מזוודה

מר יולי אדלשטיין, סיפר לאחר פטירתו של ר' מוטיל, על התרחשות מיוחדת לה היה עד באופן אישי, ממנה למד מה היא מסירות נפש - כיצד באחד הימים, בעת בה הם התכנסו בדירה גדולה לצורך ברית מילה לבנו של אחד מהחברים, והמתינו

למוהל שהיה לא אחר מר' מוטל, ולפתע נשמעו דפיקות על הדלת, אנשי המשטרה, שאמרו את הטקסט הרגיל והמוכר שנועד ליצור הפרעה קלאסית לכל שיעור או חגיגה יהודית: "קיבלנו תלונות מהשכנים שיש פה רעש ובאנו לבדוק מה קורה, כולם מתבקשים להציג תעודת זהות". כרגיל, הביקור יצר באלגן שלם, ומבחינת כל הנוכחים היה ברור דבר אחד: ברית לא תהיה.

הם ידעו שר' מוטל בוגר מחנות, ובוודאי אם יתקרב ויראה את הניידת, יימלט מהמקום ולא יחזור. וכי הוא מתאבד חלילה? משך זמן השוטרים בדקו את התעודות, וכולם היו חפויי ראש.

דקות ספורות לאחר שהשוטרים עזבו, נשמעו שוב דפיקות. ומי בדלת? ר' מוטל... ר' מוטל סיפר כשראה את השוטרים הוא התחבא בשיחים, שם ישב וחיכה... כשראה שהם עזבו, הזדרז לעלות לבית.

מי בקי בצומת הגידים?

באחת השנים היותר מאוחרות, ר' פנחס גולדשמיד - רב נודע בחוגי הליטאים, נקלע למוסקבה והתרשם מדמותו של ר' מוטיל. גם הוא סיפר לאחר פטירת ר' מוטיל ממה שראה בעיניו: "ר' מוטל לא רק שוחט ומוהל היה, אלא גם למדן הבקי בספרי האחרונים והתשובות, ועמידתו באיתן על כל פרט ותג בשולחן ערוך גם בשנים הנוראות ביותר היו לשם דבר.

"סיפר לי הגאון ר' ישראל בלסקי שליט"א מראשי ישיבת תורה ודעת בניו יורק את הסיפור הבא: בבית הכנסת הגדול היה עוד שוחט אחד, הוא לא היה ידוע בתור מומחה ובקי, אבל נתנו לו לשחוט כאשר ר' מוטל עמד עליו. יום אחד ר' מוטל היה צריך לעזוב, ואשה נגשה לשוחט השני לשחוט לה עוף ונשאלה שאלה בצומת הגידים. השוחט השני שלא היה קשה כברזל, אחרי בדיקה והרבה תחנונים של האשה התיר לה את העוף. כאשר ר' מוטל חזר למוסקבה והוא שמע על הסיפור, הוא הפטיר מיניה וביה "הרמ"א לא היה בקי בצומת הגידין, אבל השוחט הזה - כן בקי בבדיקת צומת הגידין". אחרי זמן מסויים כל מתפללי

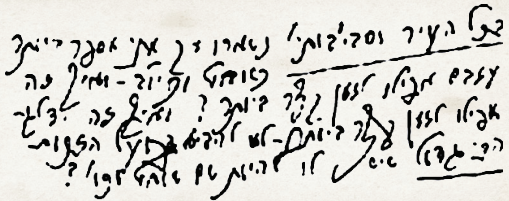
לחלוטין בהבנה שהאסיר פעל מתוך מניע פוליטי או אידיאולוגי בשונה מהקו בו רצו השלטונות. וכך, ביום כ' באדר שני תשמ"ט - "טוהר" גם ר' מוטל ליפשיץ מכל אשמה.

בחודש שבט תשנ"ג נפטרה רעייתו בזיווג שני מרת חיה שרה. גילו שכבר היה מתקדם ועובדת היותו אלמן הניעו אותו לעזוב את רוסיה. הוא הבין שלא יוכל עוד

להישאר לבדו במוסקבה. ר' מוטל הודיע אפוא לקהילה המקומית כי ברצונו לעזוב. תוך זמן קצר דאגו לממלא מקום, אברך צעיר שיכהן כשוחט ומוהל. לאחר שממלא מקומו הגיע, כתב לרבי כי ברצונו לעזוב כדי להיות עם ילדיו ונכדיו הנמצאים בניו יורק, והרבי נתן את הסכמתו.

בחודש אדר תשנ"ג, התיישב ר' מרדכי בקראון הייטס, ובשנים הבאות העלה על הכתב את זכרונותיו הגדושים במסירות נפש חסידית.

שם הספיק להיות עוד שני עשורים, במחיצת צאצאיו ובד' אדר א' תשע"ד נפטר, בגיל 97 זכה ויצאו ממנו בנים העוסקים בשליחות הרבי וממשיכים בדרכו במסירות נפש למען הפצת היהדות.

מענה הרבי לר' מוטל

בית הכנסת התחילו לחזור על האימרה הזאת באותו ניגון, עד שאותו שוחט נאלץ לעזוב את מוסקבה מרוב בושה".

אצל כ"ק אדמו"ר שליט"א

בשנת תשמ"ז, כאשר החלה פתיחות מסוימת בשלטון הקומוניסטי, פתח ר' מוטל בהכנות לנסיעה לרבי. הוא זכר היטב את תשובת הרבי שלא להשאיר את המקום ללא שוחט, ולכן החליט להעמיד שוחט שימלא את מקומו. הוא החל אפוא ללמד שחיטה את ר' משה תמרין. לקראת תשרי תשמ"ח נסע לרבי וזכה לקירובים רבים.

ביום הראשון של ראש השנה כובד לעלות לתורה במניין של הרבי, וכך נותר לעמוד ליד הרבי בשעת התקיעות. בהתוועדות בשבת שובה, נתן לו הרבי חתיכת 'לעקח'.

בערב סוכות, כאשר זקני אנ"ש והזוכים בגורל נכנסים אל גן עדן התחתון כדי לקבל מהרבי ד' מינים, הוזמן גם ר' מוטל, וקיבל מידי הקדושות של הרבי אתרוג, לולב וחבילה של ח"י הדסים! הקירובים הללו ריגשו אותו עד מאוד, ומיד אמר לרבי: "שהקב"ה יעזור שיהיה לכם נחת מהחסידים!" מיד השיב לו הרבי: "ונחת ממני" [כלומר, שלחסידים יהיה נחת מהרבי] ור' מוטל אמר: "נחת מכם? כשאתם תהיו בריאים, זו תהיה הנחת הגדולה ביותר של החסידים".

לפני שובו למוסקבה, המתין ליד גן עדן התחתון, והרבי עבר במקום בתום התפילה והעניק לו בקבוק 'משקה' והורה לו לגשת למזכירות שם יקבל 36 דולר.

ר' מוטל שאל את הרבי: "היות שאני שב למוסקבה, בודאי ישאלו אותי מה הרבי אמר, מה אשיב להם?" הרבי ענה לו: "משיח גייט, און מיזאל זיך גרייטן צו זיין קומען" (= משיח מגיע, שיתכוננו לבואו").

בתקופה הבאה, הדיכוי הקומוניסטי הלך ופחת, וגם החלה עליה לארץ הקודש. בד בבד, השלטון הקומוניסטי החל לבדוק מחדש את התיקים של האסירים האידיאולוגיים, ורובם "טוהרו" - דהיינו אשמותיהם נמחקו

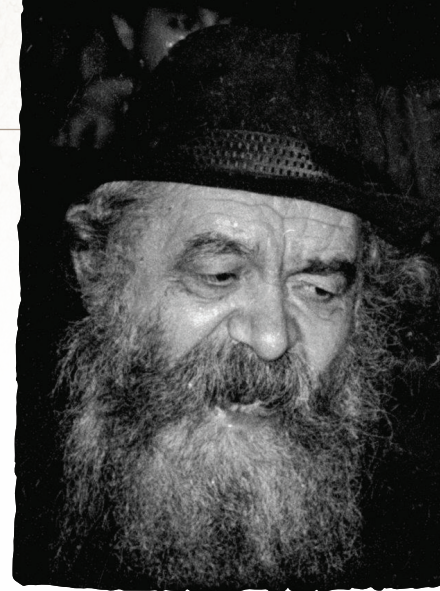

שער ג'

ר' אברהם גנין

- למרות שאברהם היה נכה מלחמה ומשוחרר מלחמה -
מעמד חשוב בצוותא ימים ברוסיה - הם הושיבו אותו עשרות
פעמים במעצרים של הקירות, אי-אפשר להתחיל לפרט את
המקרים האלה. הרבה פעמים הם היו קוראים לאנשים
מגדת הכנסת והוקרים אותם עליו. מנסים לאסוף עדויות
מפליכות... כך עברו עליו כל השנים.

אחד מאותן דמויות
ההוד של החסידים בעלי
המסירות נפש ברוסיה
הקומוניסטית, שעמדו
בעוז אל מול כל הקשיים
והנסיונות, תחת מעקבי
הק.ג.ב, יום יום, שעה
שעה, הי' ר' אברהם גנין.

ילדותו

ר' אברהם נולד בעיירה קושטיקוביץ שברוסיה הלבנה, 30 קילומטר מהעיירה החסידית קלימוביץ.

ימים אלו היו ימים קשים ביותר ליהדות רוסיה, המשטרה החשאית נלחמה מלחמת חורמה בכל דבר שריח יהדות נדף ממנו, ופעלה כל אשר לאל ידה להכרית כל זכר לאלוקי ישראל.

אף לקושטיקוביץ הגיעה ידם הארוכה. ביום לא בהיר, פשטו הקג"ב על בתי הכנסת והמדרש, שבעה במספר, החריבו את כולם באכזריות, ואסרו את כל הרבנים.

אברהם הצעיר, ילד תמים וזך שאוהב ללכת לבית הכנסת, צפה בכל זה, מבולבל. הוא לא יכל להבין מדוע הורסים את בית הכנסת האהוב שלו. לשאלתו התמימה לפשר הדבר, לא הי' מענה בפי אביו, רק ידע הוא לומר לו, שימצאו פתרון.

והפתרון כמובן נמצא. כמו בכל מקום, התפילות עברו לבתיהם הפרטיים של החסידים, במתכונת חשאית. בכל פעם, צעדו אברהם ואביו אל בית אחר, נזהרים שלא לפנות בשלום אל החסידים האחרים, מחשש עיני הבולשת.

כבר מאז היותו כילד רך וצעיר זכה להיות שותף בסיוע לזולת תוך מסירות נפש, אחד מהמקרים שיעידו על כך הוא הסיפור הבא: באותם ימים הרב החסידי של העיירה, היה במצב אנוש. הוא ובני-ביתו כמעט גוועו ברעב, היה זה לאחר שהשלטונות הרסו את בתי-הכנסת ואסרו את כל הרבנים ואת כל מי שקשור אליהם, אנשי העיר פשוט פחדו ללכת אליו. אבל אמו של אברהם ע"ה לא השלימה עם זה, והחליטה לדאוג

ולהציל את משפחת הרב מחרפת רעב, והוא אברהם הקטן, למרות שהיה אז רק כבן שמונה שנים נבחר למשימה, היא באה אליו ואמרה לו "אברהמליה, קח את הסל הזה, ומיד כשיחשיך רוץ אל בית הרב, ותיתן לו אותו, שיהיה לו ולילדיו מה לאכול". מאז, מדי יום, לעת ערב, הי' רץ אברהם עם סל מלא אוכל לבית הרב.

גבורה של ילד

מצבם הכלכלי של משפחת גנין לא היה מרנין במיוחד, כל רכושם הסתכם בבהמה אחת, פרד רזה. אבי המשפחה לא עבד, כיון שהיה במרדף מתמיד של הק.ג.ב, והיה עסוק בלברוח מהם. ובביתם בקושי היה מה לאכול, אמו של אברהם היתה עושה ציציות בלא לקבל קופקה אחת בתמורה, וכשאספה מספיק שעווה, עשתה במו ידיה נרות גדולים של הברדלה בשביל בתי-הכנסת - עד שנהרסו.

אחד מהמקרים שדרשו ממנו לצאת מעצמו, היה עוד כשהיה ילד צעיר כבן עשר. לביש מזלם, באותם ימים, אחד הלשין והעליל על גברת גנין שיאצל ביילא יש הרבה זהב' מה שגרם שהושיבו אותה במאסר. זה היה בחורף. הטמפרטורה היתה אז 30 מעלות מתחת לאפס, והרשעים האלה הכניסו אותה לחדר הקר ואמרו: אם לא תודי, כאן תקפאי; אך אמו שהיתה אשה חזקה לא הודתה בכלום. אברהם הצעיר היה אז המבוגר בבית, עם שני אחיו הקטנים ואחותו, היות ואביו לא היה אז כיון שנאלץ לברוח מהעיירה מהקג"ב.

הוא היה אז אמנם רק בן עשר, אך אומץ ליבו היה כשל אדם מבוגר, ובגבורה ובנחישות החליט הוא לעשות מעשה. הוא לקח את אחיו, והלך יחד איתם לבית-הסוהר (פרופורוס). כשהגיעו לשם צעקו לשוטרים שישחררו את אמם. לימים סיפר, שעומדות בזכרונו זעקותיו של אחיו הקטן לויקיל הי"ד: "אני רעב, אני רוצה לאכול, תשחררו את אמא". ואכן, כנראה שקריאותיהם פעלו, כי זמן קצר לאחר מכן, הם שחררו אותה.

מהלימודים לעבודה

אברהם לא זכה בילדותו לשבת וללמוד יותר מידי זמן, בתחילה למד קצת תורה אצל הרב, אך ימי לימודו אצלו לא ארכו זמן רב כיון שהרב נשלח למאסר, ואמו נאלצה

לכוחות שהגנו שם על העיר”.

לאחר חזרתם מאיראן הם הוצבו ליד מוסקבה. אברהם היה אז בחיל הפרשים - כל היום “געשמירט דעם פערד” כלשונו. ואז הפתיעו אותם הגרמנים - זה היה בפלן - והוא והמפקד ברחו ליער.

בתוך המהומה והצעקות, המפקד האנטישמי התנפל עליו פתאום, והעליל עליו שגנב שק סוכר. הוא כתגובה ניסה להתגונן ולהראות כמה זה לא הגיוני: “אפילו אם הייתי רוצה לגנוב, אפשר לדבר אולי על קילוגרם אחד - אך שק שלם”. ניסה הוא לטעון, אך המפקד התעלם לחלוטין מכל טיעוניו, ולקח אותו לפולקובניק (קצין בכיר), שם התחילה סידרה חדשה של חקירות, כשבמהלכם הפולקובניק - גורזיני בשם גגואה - לקח רובה, נתן לו מכה חזקה בראש, והוא התעלף. כשהתעורר, נאמר לו שגזר דינו הוא מוות בריה.

בשעה זאת, כשמולו עמדו 30 חיילים ברובים טעונים, לא יכל הוא שלא לחשוב: “ריבונו של עולם, למה זה מגיע

לי?” הוא כבר התכונן לגורלו המר, כשהפולקובניק ניגש אליו, ושאלו: “מעכשיו תשרת ביושר?” כשכמובן הוא השיב בחיוב. בתגובה, הפולקובניק קרא לכמה חיילים שהפשיטו את אברהם מכל הבגדים, ושמו אותו בבור עם שלג ומים, בכפור נורא, שלושים מעלות מתחת לאפס....

הרגשה שכזו בלתי ניתנת לתיאור. הוא אמר לעצמו באותם רגעים: “ריבונו של עולם, אבא יקר, למה זה מגיע לי! יותר טוב שהיו יורים בי...”

בתום זמן ממושך של ייסורים, הוא הוצא סוף סוף, והמפקד ציווה עליו לטפל בסוס ולשמו. כשסיים, הכריחו אותו לעלות על הסוס בלי בגדים, ולישון כך, בישיבה, בכפור, כל הלילה. וכך, במשך לילות רבים אילצו המפקד לישון כך. כשהוא לא מפסיק להרהר במחשבה כיצד יוכל הוא להתנקש בחייו ולהתפטר ממנו...

להכניסו לבית ספר יהודי “מטעם”. אבל גם שם לא שרד יותר מידי זמן...

על מה שאירע שם הוא סיפר במילים שלו: “באחד הימים הראשונים שלי בבית הספר הזה, בא אלי ילד הוריד את הכובע שלי ונתן לי מכה בראש. הוא חשב כנראה שלא אוכל להחזיר, אבל אני חשבתי אחרת. הורדתי את הכובע שלו ונתתי לו מכה בראש, ובדיוק אז נכנסת המורה. עכשיו תבינו: אבא של הילד ההוא היה קומוניסט גדול, ואבא שלי היה “פרזיט”. השלטונות אסרו עליו לעבוד, וכשלא עבד נחשב לפרזיט... ואני העזתי להכות את בנו של הקומוניסט החשוב - ובכך, נהיה רעש גדול בכל העיירה: אברהם גנין מרביץ למישה אסעס! המורה העידה נגדי, ההנהלה החליטה להעניש אותי, והוציאו אותי לשלוש שנים מבית הספר. כך שלא יצא לי ללמוד כלום. לא לימודי קודש ולא לימודי חול. איך בין א פרוסטער איד (=אני יהודי פשוט)”.

- כעת, מבלי הרבה ברירות אברהם מצא עצמו מתחיל לעבוד כשוליה של נפח, הוא למד גם אז לעשות מפתחות ולפרזל סוסים, וכך הוא חי בעיירה ועבד בנפחות עד שנת תרצ”ט.

לא נחטא אל האמת באם נאמר שהוא היה אז המפרנס העיקרי בבית, שהרי אביו לא היה רשאי לעבוד ופחד להיות בבית, כי תמיד היה סיכוי שיבוא איזה פקיד סובייטי ויחייב אותו לנסוע לעיר מסויימת למסור מכתבים וזה היה יכול להיות בשבת לכן ברח מהבית, גם היה פחד שיבוא שוטר סובייטי ויאסור אותו על פרזיטיות.

בשירותו הצבאי

בתרצ”ט, עת פרוץ מלחמת העולם השנייה, נקרא הוא להתגייס לצבא האדום. שם שירת עד שנת תש”ג.

כנער צעיר שנזרק באחת לצבא, לא היה בקי עצום בהלכה. אמנם, הקפיד הוא בכל פעם כשהיה נכנס לחדר האוכל, לשים מגבת על ראשו ולברך ברכה לפני האוכל. תפילין כמובן לא היו לו. זה היה סכנה ממשית להחזיק אותם שם.

את חלק משירותו הצבאי הוא עשה באיראן. היה ידוע אז שהגרמנים רוצים לכבוש את איראן, ומחכים רק שהגנרל רומל ייכנס ויכבוש קודם את מצרים. בנות הברית התכוננו לאפשרות הזאת ושלחו לאיראן חיילים, והוא היה מאלו שנשלחו לשם.

פרט להם, לחיילים הרוסיים, היו באיראן גם חיילים אמריקאים ואנגלים. וכך סיפר: “לא היה לי שכל באותם ימים ולא התעניינתי. היום אני חושב, שאילו עלה אז בדעתי שיש באיראן יהודים, הייתי עורק מהצבא, נכנס ביניהם ונשאר אצלם, אבל הייתי חייל צייתן. וכשהסכנה ברוסיה עצמה היתה יותר רצינית והפיקוד הרוסי חשש שהגרמנים יעלו על מוסקבה ויכבשו אותה, לקחו אותנו מאיראן בחזרה למוסקבה וצירפו אותנו

ר' מוטל ליפשיץ הוא התחבר, וכן עם עוד חסידים רבים.

כמובן, אי אפשר להתעלם מהפחד העצום שהיה אז. פעמים רבות, השלטונות רצו לסלק את ר' געטשע ממוסקבה בגלל ההתוועדויות שלו, בהם אף פעם לא היה מוותר הוא על ריקוד חסידי בלהט ההתוועדות, ותמיד היו שכנים ששמעו רעש והתלוננו למשטרה, שהייתה עוצרת את המשתתפים ומעבירה אותם סדרה של חקירות...

אך ר' אברהם, לא וויתר על ההתוועדויות אותם הגדיר כסם החיים עבורו.

מסירות נפש על ברית מילה

ר' געטשע עם צעיר חבד"י בשם גרישא רוזנשיין צעדו אל עבר חנותו של אברהם. "אברהם, צריכים ללכת לעשות ברית". ספק שאלו, ספק קבעו.

הוא נרעד מבקשתם, אך לא יכל לסרב לה. וכך שלשתם, בלוויית רופא יהודי נוסף, פסעו אל כתובת היעד, שם, בחשאי, הכניסו את המבקש בבריתו של אברהם אבינו.

לאט לאט, העניין כולו קיבל צורה. יהודי שרצה לעשות ברית מילה היה בא לבוטקע שלו, נראה חיצונית כעוד הלך תמים שבא להעזר בשירותי המפתחות שלו, ולוחש את מילות הקוד: "ר' געטשע שלח אותי".

מילים אלו. הספיקו לר' אברהם, שמיד לשמעם היה סוגר הוא את חנותו, מושיב את הפונה במכונית וסוגר את עיניו במטפחת כדי שלא יראה לאיזו דירה לוקח אותו.

כל זה היה כרוך בסיכון עצום שכן הברית היתה פעולה לא־חוקית. על דברים קלים מאלו היו יכולים לרצות שנים ארוכות בסיביר.

בתחילה, טרם היה לאברהם מכונית, היו הולכים ברגל. כשהחרה אופפת כל הזמן, והעיניים מרפרפות לצדדים כל העת, מוודאות שאין מעקב אחריהם, דבר שקרה לא אחת.

הבריתות היו נערכים בכמה בתים סודיים שאירגן ר' אברהם, יהודים יקרים מאנ"ש שתרמו את ביתם למשימה זו, כנגד כל הסכנות הכרוכות בכך. הרבה מאוד בריתות נעשו על ידו בביתה של בבושקא טשארנע, צדקנית חב"דית.

בהמשך, הייתה הפצצה של 'שטוקות' (סוג ידוע של מטוסי קרב גרמניים), ופצצה קטעה לו את הרגל. כשנה היה בבית רפואה, עד שלבסוף בחסדי ה' רצה ה' ונתרפא.

רק בסוף המלחמה, נודע לו שאמו, שני אחיו ואחותו נקברו חיים ע"י הגרמנים. סיפרו לו אחר־כך שאמו ע"ה הלכה לקבר ההמוני עם "תחינה" ביד.

בין החסידים

לאחר שיצא מבית־הרפואה המשיך לחיות במוסקבה. הוא גר אצל דוד שלו, שהיה עני מרוד, אדם לא דתי, או אז אברהם נזכר שהוא מתמקצע בעשיית מפתחות והחל לעבוד בעשיית מפתחות.

באותה תקופה, באחד הימים נכנס לבוטקע שלו יהודי, שאמר לו שהוא צריך סטופלע (מנקב) לאפיית מצות, ובדרך־אגב, סיפר, שיש במוסקבה בית־כנסת, הלא הוא בית הכנסת מרינה רושצה המפורסם.

כשאברהם שמע זאת, הוא החל לבקר בבית הכנסת, בפעם הראשונה שנכנס, המראה הראשון שנגלה לנגד עיניו, היה יהודי יושב ולומד. מאוחר יותר התוודע לשמו, ר' ישראליק פינסקי. זה האחרון הניח עמו תפילין והתחיל לקרב אותו.

בתחילה, קהל המתפללים שכלל רק מבוגרים וזקנים, פחד מאברהם, שהיה צעיר מהם, והיו בטוחים שהוא מהק.ג.ב. אולם, במשך הזמן הוא התקרב והתיידד איתם ואפילו התחיל להיות פעיל נלהב בבית־הכנסת.

בין פעולותיו המרכזיות, היה ארגון ה'פאבריינגען' בשבת. עד אז, היה תמיד קידוש סטן של כמה דקות, והוא החליט שמעתה והלאה, הוא יארגן כל שבת התוועדות גדולה. הוא היה קונה בשוק כל יום שישי מלפפונים, עגבניות והרינג, כמה בקבוקי וודקה, ואופה כמה חלות ועושה התוועדות. ואכן, מאז כל המתפללים נשארו כל שבת כמה שעות להתוועדות.

אט אט, הוא החל להיוודע לעולמם של החסידים. הפגישו אותו עם החסיד ר' געטשע וילנסקי, והוא החל להשתתף בקביעות בהתוועדויות שנערכו בביתו. אף עם

יוכל להיכנס ולהתפלל. הוא חיכה ככה שעה ארוכה, עד שנרדם בתוך העשב. בלילה השוטרים עשו חיפוש ומצאו אותו ישן. העירו אותו, סחבו אותו וגררו בכח למכונית. היתה עדיין שבת, ודוד לא רצה לנסוע בגלל שבת. שוב מכות, שוב סבל, שוב קידוש השם... אבל מבחינת הרוסים, דוד סירב ללמוד לקח. שוב ושוב ניסה להיכנס, ושוב ושוב אסרו אותו, והוא לא ויתר בעקשנות מיוחדת.

הקושי בין המשפחה

משפחתו לא תמיד קיבלה את פעילותו הברוכה בשמחה. אשתו, מרת אספיר, היתה מפצירה בו כל העת: "תפסיק אברהם. הם עוד יאסרו אותך", אך הוא לא יכל, או ליתר דיוק לא רצה, להפסיק. השווער שלו, חמיו, היה נורא ואיום. הוא בא מבית יהודי - אביו ואמו היו דתיים - אבל הוא עצמו היה קומוניסט שרוף. הם דיברו בבית אידיש וזה הספיק לו - אז התחננו. בהתחלה אברהם צריך היה לגור יחד איתם. תוך שצריך הוא לדאוג לחתיכת הלחם הכשרה שלו; הם היו צוחקים עליו "אתה משוגע", והוא בשלו. ר' געטשא עודד אותו ור' מוטל ליפשיץ היה שוחט לו לפעמים תרנגולת שיהיה מה לאכול, וכך הסתדרו אפילו בבית השווער.

'זהיא שעמדה' - ההתקשרות

בכלל, כל הזמן הזה היה קשה מנשוא, בערך שלושים-ארבעים שנה. היה אברהם הולך כל שבת לבית-הכנסת שעה וחצי. הולך לאט, עם זקן בחוצות רוסיא, עם רגל אחת, מגיע בשבת בבוקר, ונשאר בבית-הכנסת עד מוצאי שבת.

כל שבת היו מתחילים את ההתוועדות עם לימוד פרק תניא, אח"כ היו אומרים

הרבה "לחיים", מנגנים ניגונים חסידיים, ואלו שהבינו היו קוראים בקול שיחות של הרבי שהיו מצליחים להגניב לנו לרוסיה במחתרת. כפי שהעידו לימים, זה מה שהי' מחזיק אותם. הקשר וההתקשרות עם הרבי. הם אמרו לחיים "דער רבי זאל זיין געזונט און מען זאל זוכה זיין אויספירן דעם רעביניס כוונה" וזה נתן להם כח מול כל ה'שטינקרים' (המלשינים).

כמתואר לעיל, ר' אברהם היה זה שאירגן את ההתוועדויות במארינה רושצה והרבה פעמים היו גם מארגנים

לא יהי' בזה משום גוזמא אם נאמר שעשרות ומאות בריתות נערכו בביתה.

אירע פעם, באמצע אחת הבריתות שדפקו בדלת, ובבושקא טשערנא נפלה מתעלפת מפחד. כשאברהם אמר לה, תרגעי, היא השיבה: "אולי זה הבן שלי, אולי עוד מעט הוא ייכנס". אז הוא הבין שהיא פוחדת מהבן שלה, שלא ידע על הבריתות ואם יחקרו אותו - מי יודע אם יעמוד בזה! עד כדי כך היה הפחד וההסתרה.

מכיוון שבכל האיזור הי' רק מוהל לתינוקות (ר' מוטל ליפשיץ ע"ה,

שהיה מתעסק בזה במס"נ), הרי שאת כל הבריתות למבוגרים עשה ר' אברהם ביחד עם רופא מומחה.

וכך, בעקבות הפעילות המחתרתית-חסידיית של חב"ד היו מביאים אליו מכל הערים לעשות בריתות. בתחילה בא הצעיר במשפחה, לאחר מכן הוא הביא את אביו, והוא הביא לפעמים את השווער... ר' יצחק קוגן לדוגמא, היה שולח אל אברהם צעירים יהודים רבים, במחתרת, לעשות ברית. גם מחרקוב, מקיוב, מאודסה, וכמובן ממוסקבה עצמה היו מגיעים רבים. הבריתות למבוגרים היו החל מגיל חמש-עשרה עד יהודים בגיל ארבעים וכו', ששלוחי חב"ד במחתרת קירבו אותם.

עמידה בתוקף

היתה תקופה שהשלטונות אסרו להיות בבית-הכנסת. תפילה בשבת בבית-הכנסת היה דבר מסוכן וקשה. פעמים, ואחרי כברת דרך, הם גילו, שהשער נעול, ושוטר עומד בכניסה ושומר לבלתי יוכלו להיכנס, ומתברר שכל הליכתם היתה לשווא. אחד מאלה שלא השלימו עם גזרה זאת, היה ר' דוד קרפוב. הוא התחבא בעשב בחצר בית-הכנסת, וקיווה שעוד שעה-שעתיים השוטר ילך, ואז

ר' דוד קרפוב (משמאל)

המוסרים

בשנים ההם בבית־הכנסת כשישבו שלושה יהודים ביחד, יכולת לדעת שכל השלושה 'מוסרים'. ובכלל, העיד ר' אברהם, לא הי' יהודי לא חבד"י שלא התעסק במלשינות, מלבד החב"דניקים, כולם היו 'מוסרים'. כמובן שהיו דרגות שונות בזה, היו כאלה (כמו הגבאי והשמש בבית הכנסת) שהיו מוסרים ממש ומרצונם היו הולכים ומדווחים לקג"ב על כל צעד ושעל. אמנם, גם אחרים כשהיו תופסים אותם וחוקרים אותם, לא היו מעיזים שלא לומר את האמת, כי אם אדם אחר היה מעיד בשונה מעט היו מסתכנים ביותר. אמנם, אצל אנ"ש, היו יודעים שגם אם ישלחו אותם לסיביר הפה ישאר סגור ומסוגר, כי זה הרצון של הרבי.

הוא סיפר שזוכר את יהודי מלניגרד, בשם פיירסקי, הוא היה גבאי בבית־הכנסת בלנינגרד, ויום אחד אסרו אותו. לא על הריגה, חלילה, אלא רק על זה שהיה דתי. המוסרים האלה הלשינו עליו...

סיפור המאסר נודע להם מאחיו, שהיה רופא שיניים במוסקבה. חוץ מעצם המאסר, היתה לאח עוד סיבה לדאגה: הרוסים שלחו את אחיו הגבאי למאסר, והאח הודיע שאם לא יעמדו לרשותו כמה מאות רובל כדי לקנות קצת פירות ולשחד סוהרים, לא יוכל להישרד שם.

אבל איך אפשר לשלוח כסף לבית הכלא? לבסוף החליטו להערים על השלטונות. כתבו מכתב ולקחו קופסת ריבה עם מכסה גדול, הכניסו לשם במכסה כמה מאות רובל ותפרו. עשו עוד מכסה ותפרו את שני המכסים, ובקופסה עצמה שפכו דבש ואחר־כך עשו חיבור נוסף. שלחו את הקופסה עם המכסים הכפולים והכסף, והחליטו שאם השלטונות יתפסו ויחקרו מי שלח את הקופסה, יאמרו כולם שאברהם עשה זאת, וכך לא יסכנו את הגבאי ואחיו..."

בחשאי בבתי פרטיים של אנ"ש. בכל פעם שהיו מגיעים שלוחים מהרבי היו צריכים לארגן בבית פרטי התוועדות, ולהשיג שהמלשינים לא יגלו אותם.

בניית המקווה

באחד הימים בא לחנותו של אברהם, חסיד אחד ומרמז לו שהוא צריך להיפגש איתו דחוף. הוא הלך אתו הביתה והוא אומר לו: "הרבי שליט"א שלח אותי אליך הוא רוצה שתעשה מקווה במרינא רוצצא".

ואכן, לאחר מאמצים רבים בחסדי ה' הבניה הוכתרה בהצלחה,

אולם המלשינים הלשינו על המקווה לשלטונות, כשהגיעו השוטרים, סיפר לימים ר' אברהם, שידע בליבו שהרבי לא שלח אותם לעשות משהו שיהיה לריק ח"ו, והבריק במוחו הרעיון לומר להם שאין זה מבנה חדש, אלא רק תיקון צינורות שנסתמו במבנה ישן. הם הביטו ושאלוהו: "אז מדוע הכול נראה חדש?". הוא לא התבלבל, וענה להם, שמחמת שכבר מפרקים קירות כדי למצוא את הנזילה, צריך לטייח ולצבוע אחרי התיקון, ואז, הכול נראה חדש.

החופות

עוד אחד מהדברים שעשה אברהם יחד עם עוד כמה מידידיו היה עשית חופות בבית הכנסת מארינה רוצצ'ה, וזה היה מסוכן לא פחות מהבריתות.

לפעמים, כשלא היו מניין, היו צריכים להסתובב בין בתי אנ"ש ולחפש מניין. הרבה מהמתעסקים בחופות עשו זאת במסירות נפש ממש, ר' אברהם העיד על אחד הבחורים שהתעסק בזה, שאמו הייתה קומוניסטית שרופה, והלשינה על בנה שלא שירת בצבא, והוא נכנס על זה לכלא ועבר חקירות רבות. אמנם, מיד כשנשתחרר, הוא התעסק בכל המרץ בעניין החופות.

בנוסף לכל זה, העיד ר' משה לברטוב, שר' אברהם ניהל את כל מערך הכספים והי' "שר האוצר" של המחתרת החסידית ברוסיה, והי' דייקן גדול בכל הנוגע לכספי הציבור.

החקירות

למרות שאברהם היה נכה מלחמה ומשוחרר מלחמה - מעמד חשוב באותם ימים ברוסיה הם הושיבו אותו עשרות פעמים במעצרים של חקירות. הרבה פעמים הם היו קוראים לאנשים מבית־הכנסת וחוקרים אותם עליו, מנסים לאסוף עדויות מפלילות... כך עברו עליו כל השנים. מבחינה זאת, אף יום אחד טוב לא היה לו, כל יום והפחדים שלו.

"רק תלשין על יהודים, מי הוא זה, ומי הוא זה" היו אומרים לו, והוא שוב ושוב ענה להם: "אני בור, לא מבין לא רוסית ולא אידיש; אני בא לבית־הכנסת, מתפלל והולך ואין לי שום עסק אחר בבית־הכנסת".

הביקור אצל הרבי מלך המשיח

כשהחלו הקלות במתן היתר יציאה מרוסיה אמרו לו ידידיו שכעת הוא מוכרח לנסוע לרבי, לימים תיאר ר' אברהם בעיניי בורקות את ביקורו אצל הרבי ואת ההתוועדויות והתפילות במחיצת הרבי שזכה להשתתף בהן:

- "אספתי כסף, השגתי אישורים, קניתי כרטיס, ואז חשבתי לעצמי: איך נוסעים לרבי שליט"א? הרי אי־אפשר לנסוע סתם כך? איזה מתנה אני יכול לקנות לרבי, חשבתי קצת עד שעלה בלבי רעיון,

קניתי בקבוק וודקא ועשיתי התוועדות. זה היה התוועדות מיוחדת במינה. היו שם ר' געטשה ע"ה, ר' מוטל השוחט, והרבה מאנ"ש והבעלי־תשובה. כל הישיבה היתה עברתי עם הבקבוק בין כל השולחנות, ניגשתי מאחד לאחד וביקשתי כל אחד להגיד 'לחיים' ולאחל לרבי בריאות ואריכות ימים, ושיזכה להביא את הגאולה השלמה. אחרי שכולם בירכו דוד קרפוב כתב על הבקבוק מה איחלו החסידים.

הגעתי לאמריקה. היה שם אחד בשם ליברוב, שגר אצלנו הרבה שנים. הוא קיבל אותי בשדה־התעופה ומיד, מהסמעלוט (המטוס), הוא לקח אותי לבית של הרבי. באותו יום בדיוק היה היארצייט של הרבנית, והרבי התפלל אצלו בבית.

הגענו לבית הרבי. מאוד התרגשתי, אבל לפני שהספקתי אפילו לזוז, לייזר ליברוב מעמיד אותי פתאום מול הרבי. הרבי הסתכל ואני לא יודע איך יצאו לי המלים מהפה, אבל אמרתי: "איך בין אברהם גנין פון מרינא רושצה".

ואז הרבי שליט"א חייך חיוך מאוד גדול הסתכל עלי ואמר לי: "אזוי וי אברהם אבינו"...

עוד לא הספקתי להתאושש מהמשפט הזה - והרבי נותן לי שני דולר בשבילי,

שני דולר לבית־הכנסת מארינא רושצ'א, שני דולר לישיבה ושני דולר בשביל ר' געטשה. ואז אני רואה שהרבי מסתכל על הבקבוק, ונתתי לרבי את הבקבוק שהכנתי לו, ואמרתי: זה מבית־הכנסת מארינא רושצ'א, מכל בחורי הישיבה, שאיחלו לרבי 'געזונט און יארן און דער רבי זאל בריינגען די גאולה'. והרבי רק הסתכל עלי בעיניו הקדושות, 'די ליכטיקע הייליקע אוייגן'. העיניים האלו. המבט הזה שהחזיק אותנו כל השנים".

לאחר מכן, כשחזר לרוסיה מהרבי, המשטרה חקרה אותו מנין היה לו כסף לנסוע לרבי וכמה כסף הרבי נתן לו... אך הוא צחק עליהם: "מה אני ספסר? בנקאי? מבריח?"

אחרית ימיו

בחנוכה תשנ"ב, הדליק את המנורה המרכזית במוסקווה בתוכנית ה"חנוכה ליוו".

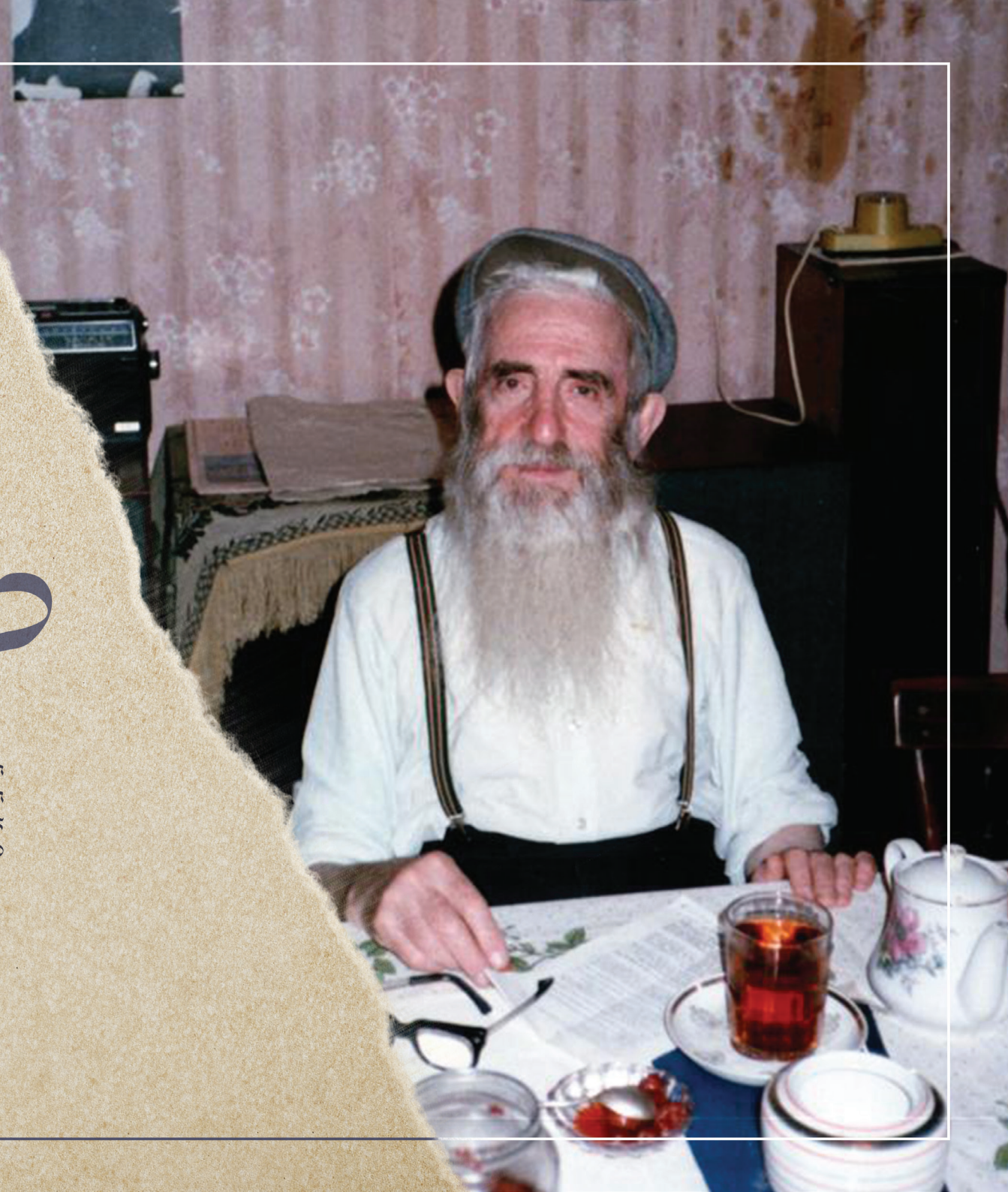
בכ"ז אב תשנ"ט, החזיר את נשמתו לבוראה, החסיד שהי' אומר על עצמו: "אין בין א פרוסטער איד וואס טייג אויף כפרות" (אני יהודי פשוט ששווה ל"כפרות"), בפשיטות ובתמימות לא החזיק מעצמו כלום, ונטמן בבית החיים בקריית מלאכי.

שער ד'

זכרונות מבית אבא

הדגה מקום בלב תפס אצלו העבודה עם צעירי הצאן. בעלי
השזורה, שרק היו מתחילים את צעדיהם ביהדות, הוא למד
איתם. תמך בהם, נתן עצות, ערך בריתות מילה והופות,
כשנפטרה התגלה לי כמה הדאיג אותן שאנשים זרים, שרהוקים
מהדת מתקרבים ליהדות,

לדמותו של ר' געטשע

החסיד ר' געצל (געטשע) ע"ה וילנסקי נולד בעיירה פוצעפ בראש השנה של שנת תרס"ה, למשפחה חב"דית שורשית. אביו היה הרה"ח ר' אברהם נחום וילנסקי שכיהן כשו"ב בעיירה פוצעפ והיה סמל של יראת שמים וחינוך יהודי חסידי ללא פשרות.

בתוך המשפחה וב'חדר' ספג ר' געטשע את האווירה החסידית האוטנטית, שהשרישה בו יסודות איתנים ומוצקים של אמונה מוחלטת בה' ובתורתו, תוך עמידה על העקרונות ללא כל פשרות. עקב הצורך לעסוק בצרכי הפרנסה, לא זכה ר' געטשע ללמוד בישיבת "תומכי תמימים", אך אחיו שלמדו בה הדביקו גם אותו בחיות ובלחלוחית החסידית אותה קיבלו בישיבה. כשהגיע לפרקו, נשא לאשה את בת דודתו מרת סוניה בתו של החסיד ר' יעקב פאנטייעלאוו.

עם עזיבת חלק גדול מהחסידים את ברית המועצות, החל ר' געטשע לתפוס את ניהול המערכה המורכבת של הפצת היהדות ברחבי האיזור. באותם שנים, היה הוא חוד החנית של המאבק אותו ניהל הרבי מניו יורק על שמירת גחלת היהדות ועל שלומם ורווחתם של היהודים הנמצאים בעמק הבכא. באופן חשאי ומחתרתי, הוא קיים קשרים עם הרבי ובאמצעותם זכה לקבל הוראות והנחיות רבות, שרובן ככולן לא נודעו לאיש עד עצם היום הזה.

כאשר נסעו לרוסיה שלוחים מטעם "עזרת אחים", דאג ר' געטשע למלאות את כל צרכיהם ולוודא שיצליחו למלא את המשימות אותן מסר להם הרבי לבצע. השלוחים הללו חזרו נפעמים מאישיותו החסידית והלבבית, וממסירות נפשו אשר לא ידעה גבולות.

שנים רבות התקיים בביתו של ר' געטשע בית כנסת מחתרתית, בו התפללו ולמדו רבים מיהודי המקום. בשלב מסוים, ע"פ הוראה מהרבי, החל המנין - שהתקיים בתחילה בשבתות ובימים טובים בלבד - להפוך למנין יומי. גם ההתוועדויות המחתרתיות של אנ"ש במוסקבה החלו נערכות תדיר בבית הקטן. לא אחת ולא שתיים קיבל התראות מהמטרה להפסיק את קיום התפילות וההתוועדויות, אך הוא לא שעה לבקשותיהם והמשיך בשלו.

לעיתים היה מפסיק את הפעילות לזמן קצר, כדי לא לעורר את חמתם, אך מיד היה מחדש את הפעילות.

בנוסף לכך, ר' געטשע היה שולח את אנשיו לאתר יהודים מקומיים נוספים, אשר במקרים רבים לא ידעו מאומה על יהדותם, ולהזמין לבית הכנסת. המפגש עם החסיד רב העוצמה, הצית אור שנשמתם, ורבים מהם שבו אט אט לחיי תורה ומצוות מלאים.

רב הנסתר על הנגלה בכל הקשור לקשר שהתנהל בין הרבי מלך המשיח לר' געטשע, אך דבר אחד ברור למדי: התקשרותו ואהבתו לרבי מלך המשיח לא ידעה גבולות. תמיד הביע בפני הסובבים אותו את צמאונו ותשוקתו לנסוע לחצרות קדשנו ולחזות בזיו פניו הק' של הרבי. תמיד היה מדבר על הרבי בערגה ובאהבה ומאחל לו בריאות וכל טוב. בפיו היה גם ניגון מיוחד, ארוך במיוחד, המבטא את הצפייה ליום בו נזכה להתראות עם הרבי.

ידוע כי מספר פעמים ביקש ר' געטשע היתר מהרבי לנסוע אליו, במכתביו פרט לפני הרבי את רצונו העז לבקר בבית חיינו, אך הרבי הורה לו להישאר ברוסיה ולהמשיך בתפקידו ובשליחותו. באחרית ימיו, ביקש אישור מיוחד מהרבי לבקר ב770 ולו לזמן קצר. האישור מלמעלה ניתן, אך אז כבר חלה ולא היה באפשרותו לממש את רצונו ותשוקתו.

ר' געטשע השיב את נשמתו הטהורה ליוצרה ביום כ"ד תמוז תשמ"ט, כשמלבד בני משפחתו, הוא מותיר אחריו גם מאות ואלפי בנים וצאצאים רוחניים, כאלו שבאו עמו במגע וזכו להיוודע באמצעותו לגחלת היהודית הלוהטת שבנשמתם.

כנרצה הייתי צריכה

כבר לכתוב זכרונות על כל המשפחה שלנו, על ההורים שלי, על האבא. אחרי שהוא נפטר כשהתחילו לצוץ כל מיני סיפורים עליו, הבנתי, שאנחנו הילדים שלו לא באמת הכרנו אותו. ידענו שכיבדו אותו בקהילה, אבל לא תיארונו לעצמנו איך העריכו אותו הסביבה, החברים, תלמידים ובכלל אנשים שהכירו, איזו השפעה הייתה לו עליהם

לכן החלטתי (כמובן שזה לא קרה ללא השפעתם של משפחה וחברים שהעירו לי) לנסות לכתוב עליו, מה הוא היה בשבילנו, ועל דמותו שנחקקה בזכרוני.

הזכרונות הכי קדומים מהילדות קשורים עם בית הנופש שלנו (דאטשע). היינו נוסעים לשם לכל הקיץ, בתחילת החופש. אמא הייתה איתנו במשך כל הקיץ. באותו בית נופש של הילדות שלי לא היה לא שירותים ולא מים ולא גז, אמא הכינה אוכל על תנור נפט. היא קילחה אותנו, ואת המים בשביל זה היא הייתה מביאה מהבור.

אבא היה מגיע מהעבודה ביום שישי, וביום ראשון היה נוסע בחזרה. הוא היה מכניס קצת רוח חיים בבית הנופש, ולכן היינו מאד שמחים לביאתו. בנוסף לזה הוא היה מביא איתו ממתקים בשבילנו, סוכריות איכותיות: מישקא קוסלאפי (דובי) קראסנאיא שאפאצ'יקא (כיפה האדומה) וקאראקום, מה שעבורנו הילדים, שלא היו מפונוקים, היה ממש כמו חג.

לפני כניסת שבת אבא היה מכין צ'ולנט ולסעודת שבת בדרך כלל היה מזמין אורחים. לפעמים זה היה אחיו של אבא - דוד יאני, שהיה גר בחצי השני של הבית ולפעמים זוג זקנים שהיו שכנים שלנו שם. בליל שבת הוא היה משחק קלפים עם אחיו ועוד שניים מקרובי משפחה.

בית נופש היה בשבילנו לא רק כמקום בילוי, מכי שם היה לנו כל הזמן באוויר צח. בבית הנופש נחנו גם מהצפיפות שהייתה מנת חלקינו במוסקבה. שם בעיר הסואנת, היה לנו חדר בת 19 מטרים, בתוך דירת 3 חדרים בדירה עם עוד שני שכנים, היינו 11 בני אדם: הורים, 6 ילדים, 2 דודות (אחיות של אמא ואבא) וסבתא. סבתא נפטרה

1956, ואחות של אמא, ציליה התחתנה ב-1957. היה לנו מטבח משותף, וכירה אחת במטבח.

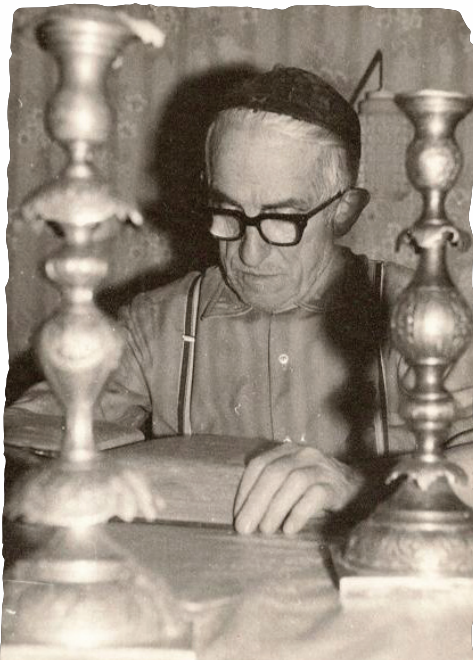
עכשיו קשה לי לדמיין איך בתנאים הללו הקפידו על כללי הכשרות. לא קנינו בחנות מוצרי בשר, אמא הייתה נוסעת פעם בשבוע לעיר, להצטייד במזון, שם היה אפשר להשיג בשר כשר. היו זמנים, שמצד סיבות כאלו או אחרות לא היה בשר כשר, וחודשים ארוכים לא הגיע חתיכת בשר לתוך הפה שלנו. אבל אף פעם לא היה לנו תחושת רעב. תמיד היה בבית מספיק מוצרי חלב, ירקות ופירות. ההורים עשו כל מה שביכולתם שנהיה שבעים ומאושרים.

אבא היה מגיע מהעבודה בערב, מתפלל ומתיישב לאכול. אני, הקטנה, הייתה עולה לו על הברכיים, וסבתא הייתה מתרגזת "תעזבי אותו, תני לו לנוח". כשהייתי מתעוררת בבוקר לבית הספר, מנומנמת, הייתי משפשת את עיני, ואבא, עם חוש ההומור שלו היה אומר " על מה חלמת? על איך שפרה התועפפה מהגג?"

ב-1959 קיבלנו סוף סוף דירה נפרדת, שלנו, על שדרת פרונוזה. שני חדרים ענקיים ומטבח קטן. אחרי הצפיפות שהייתה לנו בשנים שלפני זה, זה היה נדמה לנו כטירה של ממש. הצורת חיים שלנו השתנת בהרבה, במיוחד זה נגע באורח החיים, האידישקייט שלנו. כעת ההורים יכלו יותר להדר בשמירת וקיום התורה ומצוות. אך עדיין היו דברים שעוד לא היינו יכולים לקיים בריש גלי. למשל, לא היינו יכולים לתלות מזוזה על המשקוף מבחוץ, כמו שנדרש ע"פ ההלכה, אצלינו זה היה בפנים. פעם איזה 'חכם' אחד העיר לאבא על זה, אך מה שהיה חשוב לאבא זה שכעת הוא היה יכול להזמין אליו אנשים, לאסוף מניין עבור תפילות ולחגוג חגים יהודיים.

היינו בית של הכנסת אורחים. עצרו אצלנו הרבה אנשים. מערים אחרות, קרובי משפחה, חברים וכאלו שכלל לא הכרנו שהמליצו להם על משפחתנו. אבא היה מקבל את כולם בסבר פנים יפות. כמו כן היו מהזקנים של הקהילה שהיו מתארחים אצלנו בסעודות שבת.

וברצוני לציין שהחיים שלנו התקיימו בהתאם לשתי לוחות שנה: גרגוריאני ועברי.

את המגילה, דגש, הגבהת והנמכת הקול, מנגינה וכו'. אך כמובן שזה מחייב לימוד, אבא היה קורה במקצועיות, למרות שלא למד זאת בשום מקום. למחרת ביום היו מגיעים אורחים ומביאים לנו משלוחי מנות.

ומה שמעניין זה שאבא נתן לי את השם 'אסתר' למרות שנולדתי בנובמבר, לזכותה של המלכה אסתר, גיבורת הסיפור. נולדתי בתקופה שכבר היה מובן לכולם שזה הסוף של המלחמה. ובזכות אסתר שהצילה את העם היהודי מההשמדה, אבא קרה לי על שמה. למרות שאת כל שאר הילדים הוא קרה על שם סבות וסבתות, מה שמקובל במסורת היהודית.

עכשיו פסח מצטייר אצלי כמהפכה של ממש בבית שלנו. היו מנקים ומברישים את הכל, מתחיל מארוונות ומסתיים בפירות הבית. בערב פסח, היינו מוציאים את כלי הפסח מהמחבוא, ומחביאים את הכלים של כל השנה. אבא היה מרוגש כשהיה מוציא את הכלים הללו. כמובן שבכל ההכנות הקדחתניות הללו, רוב העבודה היה נופל על כתפי אמנו, במיוחד בזמנים שהיינו עוד קטנים למדי בשביל לעזור לה.

כשהחג היה נכנס, הורגש משהו באוויר, התחדשות מיוחדת, וכל קושי ההכנות היה נשכח. ליל הסדר היו מוזמנים הרבה אורחים, היו שנים שזה היה מגיע ל-20 מוזמנים. אבא היה קורה את ההגדה, אך האמת שלא היינו מרוכזים בקריאתו, והרבה פעמים הדיבורים של המשפחה משכו את תשומת ליבנו.

למרות היותו הדוק ונאמן לדת היהודית, הבין שאי אפשר להבדיל את עצמנו לגמרי מהעולם שבחוץ, ולכן לא התנגד כשחגגנו חגים עממיים סובייטים: הראשון במאי, 7 בנובמבר ונוביי גוד. תמיד היה מביא משהו טעים, השיג את המוצרים שהיה כמעט ובלתי אפשרי להשיג באם היה מצליח, אך אף פעם לא ישב איתנו בשולחן אחד באותם ימים.

יוצא מן הכלל היה - 31 בדצמבר, יום לפני נוביי גוד, אז היינו מציינים את יום הולדת של אמנו, ואבא היה מצטרף אלינו לזמן מועט. אף פעם לא הסכים להכניס הביתה עץ אשוח שנהוג להעמידו בבית בנוביי גוד. הוא ידע בדיוק על מה אפשר לעצום עיניים מבחינת היהדות, ומה נחשב למשהו שלא מתאים כלל.

אבא היה מעשן מאד הרבה, עד כדי כך שלפעמים היה מתעורר בלילה בשביל לעשן. בשבת למרות זאת לא היה מעשן אפילו סיגריה אחת. ב-1957 הבהילו אותו לבית רפואה עם מחלת האקזמה ומאז הוא הפסיק לעשן ועד סוף ימיו לא נגע במוצרי טבק.

המבט שלו על החיים כאיש דתי נתן כמובן את אותותיו בחינוך. את הילדים הגדולים הוא חונך על יסודות התומ"צ. המורה שלהם היה שניאור פינסקי. אותנו הילדים הקטנים, הוא הבין שיהיה בלתי אפשרי לגדל רק על לימוד תורה ולכן לא

חגים נחקקו אצלי מלאי רגש ורוממות הרוח. בחגי הסתיו תמיד התאספו אצלנו הרבה גברים, בדרך כלל יותר מ-10 הנצרכים למניין, ואף חלקם היו נשואים לישון. כשזה היה קורה, אנחנו היינו ישנים בחדר אחד והם בחדר השני. לא היינו מרוצים מזה אבל לא התלוננו. אמא הייתה אישה גיבורה ולה היה קושי רב הן פיזי והן נפשי כיוון שאנשים שהיו מגיעים אלינו היה צריך להאכיל, לנקות אחריהם וכו'. חוץ מזה אני בטוחה שהיא חשה פחד ודאגה על אבא והמשפחה בכלל. היא הייתה מודאגת, ופחדה שהשכנים יכולים להלשין שיש יותר מדי רעש, ושבאים אלינו אנשים כל הזמן. פעמים נדירות היא הביעה תרעומת על כך. אבא היה אומר לה שאין מה לפחד והשם שומר עלינו.

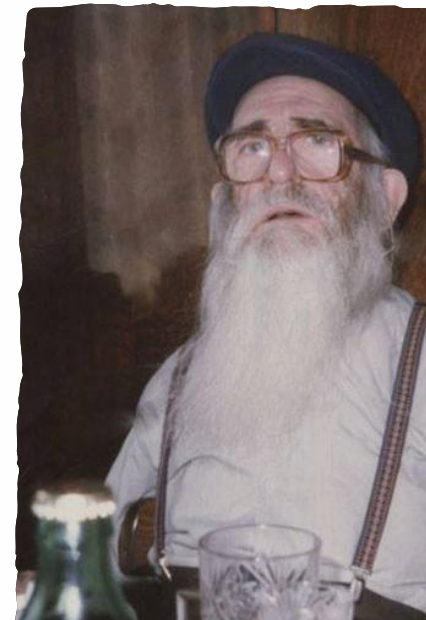
הוא אהב לחזור ולהגיד "אני לא מפחד מאף אחד חוץ מהשם אחד". וזה באמת היה כך, החיים שלו ובמיוחד הפעילות שלו בשנותיו האחרונות בקהילה מוכיחות זאת.

בין כל החגים, יום כיפור הצטיין במיוחד. ביום הזה היו מתאספים אצלנו ממש כמות גדולה של אנשים. התפילות נערכו בערב וביום שלמחרת במשך כל היום. אבא היה לבוש חלוק לבן, קיטל, שנהוג ללבוש ביום זה. ניסיתי להקשיב לתפילות מהחדר הסמוך או מהמטבח. קולו של אבי היה חזק מאד, ומלא רגש. הוא שימש כחזן בדרך כלל. נדמה היה שהוא מתפלל כה בלהט עד שמילות התפילה שלו יעופו לשמיים. אחרי צום שכזה הוא היה נראה עייף ומותש.

החג הכי שמח בביתנו היה מתן תורה. אבא, שלא היה שתיין, הסכים לעצמו להפוך כמה כוסיות בחגים, אך אף פעם לא הגיע למצב של שיכרות. עם החג הזה קשור אחד מהזכרונות ילדות שלי. אבא חזר מהבית כנסת בשמחה רבה והתחיל להתגלגל מצחוק. זה היה צחוק ארוך ובלתי פוסק עד שהוא פשוט לא נרדם תוך כדי. כנראה זה היה פעם הראשונה ואחרונה שראיתי את אבא כה שיכור, ולכן זה נחקק בזכרוני.

אנחנו, הילדים, הכי אהבנו את חג החנוכה, אבא היה חוזר מהעבודה, היינו מדליקים נרות, משחקים בדריידל ואז אבא היה מחלק לכל ילד את היחנוכה געלט' (כך נהוג על פי המסורת). אבא היה נותן לכל ילד סכום בהתאם לגילו. לקטנים פחות, לגדולים - יותר. כיוון שחיינו כאנשים צנועים ולא אפשרנו לעצמנו מותרות, אז כילדים, היינו מאושרים עד הגג. שכעת ביכולתנו לקנות משהו קטן לעצמנו, כרצוננו.

בליל פורים, אבא היה קורה את מגילת אסתר. חייבים לציין שיש טעמים מיוחדים שאיתם קוראים

תמיד האיר פנים לבני משפחה ועזר במה שיכל. למשל, לפני פסח היה נוסע לבת דודה שלו שהיית חיה בעוני. היה מביא לה יין ומצות, אני מעריכה שגם כסף, למרות שאף פעם לא דיבר איתנו על זה. את חום ואהבה שלו הרגישו כל הסובבים אותו, גם אנשים שלא הכיר. היה לנו מכר אחד, יהודי דתי. הוא אהב את אבא, למרות שלא אהב חבדניקים. לשאלתו של דודי, למה הוא כן אוהב את אבא למרות היותו חבדניק, השיב: "גנדי נאומוביץ - איש חם, ונעים להיות בקרבתו."

הרבה מקום בלב תפס אצלו העבודה עם צעירי הצאן, בעלי תשובה, שרק היו מתחילים את צעדיהם ביהדות. הוא למד איתם, תמך בהם, נתן עצות, ערך ברייתות מילה וחופות. אני אז פחות הכרתי את אורח החיים של אבי ולא נכנסתי בעובי הקורה של המתרחש, והוא מצידו גם לא שיתף. כשנפטר, התגלה לי כמה הדאיג אותו, שאנשים זרים, שרחוקים מהדת מתקרבים ליהדות, ואנחנו, ילדיו, רחוקים מזה, וזה כלל לא מעניין אותו. הוא היה אומר לנו, "אתם חיים כמו צמחים", כוונתו היה לומר שאין לנו חיים רוחניים כלל, כמו לצמחים.

האמונה שלו הייתה כה תמימה ואמיתית, שעד עכשיו אני לא מבינה איך לא ירשנו את זה ממנו. לדעתי הסיבה היא - שהיינו שרויים תחת השפעתו של המשטר הסובייטי, של ההבית ספר והסביבה. הרגשנו אי נוחות בלנהל חיים כפולים, בפנים ובחוץ.

מבין כולנו, רק אחי יעקב נהיה דתי, ובהתחלה גם הוא היה רחוק מהיהדות. חובה לציין, כשכבר היה נשוי, עם לב כבד היה מסכים להפשיל שרוול לאבא שהיה מניח לו תפילין. כשעלה ארצה נשאב לתוך זה, ונהפך ליהודי שומר תורה ומצוות. במיוחד התחזק כשנולדה לו בת, 10 שנים הם ציפו לפרי בטן ולא היה להם ילדים.

למרות שאבא לא קיבל השכלה כללית, היה לו ידע רב, והוא שלט טוב בפוליטיקה. הוא שנא את הממשל הסובייטי ובמיוחד את סטלין. הוא תיעב אותם וידע שכל זה מלא שקר גס, אך היה קורא עיתוני חדשות. הדוגמא הבולטת לאותו השקר הבוטה באפיזודה הבאה: היה אמור להתקיים הקונגרס הציוני, ועוד לפני שהוא התחיל כבר פרסמו על מה דובר שם..

אבא היה מקשיב לרדיו הסובייטי, ולא רק לחדשות. לפעמים היה מקשיב לתוכנית של התיאטרון, במיוחד היה אוהב להקשיב ל תוכנית "השעמום הסתווי",

ניסה להשים את זה בתור הדבר העיקרי בחינוך.

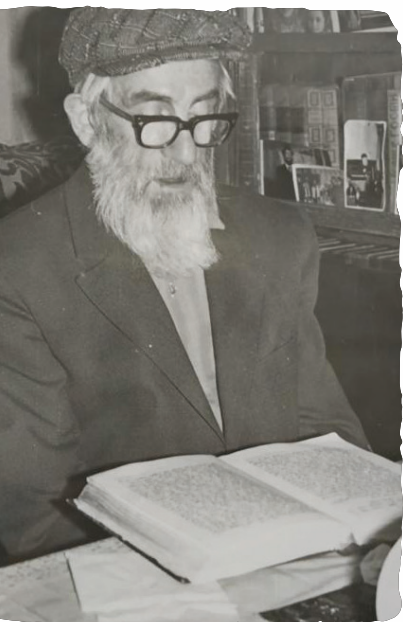
הוא מאד אהב אותנו ומאד דאג לנו. למרות שלא היה מעורב 100% בלימודים שלנו בבית הספר מאד שמח בהצלחות שלנו. אני למדתי מאד טוב, במיוחד בכיתות א-ד. הייתי מגיעה מהבית ספר ומודיעה, "היום קיבלתי 6 - 7 ציונים של 5". אבא היה מחייך, היה נראה עליו שהוא מרוצה מאד, ואומר "איך הצלחת להביא כ"כ הרבה? זה לא היה כבד לך?"

אחרי שסיימתי את הבית ספר לא הצלחתי להתקבל לפקולטה לפסיכולוגיה באוניברסיטה, "נראה לך שיקבלו יהודיה ללמוד את פסיכולוגיה של העם הסובייטי?", הגיב אבי. שנה לאחר מכן הצלחתי להתקבל לאוניברסיטה.

את האכפתיות הוא שלו הוא הראה לנו גם כשהתבגרנו. כשהתקרבו לגיל של נישואין, הוא דאג לנו לבגדים נאים, מוצרי קוסמטיקה ועוד. היה לו טעם טוב וגם ניסיון עבודה בחנות, הוא עבד הרבה שנים כמנהל חנות בגדים במרכז מסחרי. והוא היה מקצוען בעבודה שלו. ראיתי כשמגיעים אליו אנשים, באיזה הערכה וכבוד התנהגו אליו וזה למרות היותו דתי ושומר שבת. לפעמים לקוחות שלא היו מרוצים ביקשו לקרוא למנהל החנות. כשהוא היה יוצא - היו נרגעים או שהוא היה מרגיע אותם שאין צורך וטעם להתעצבן כ"כ.

לפעמים הוא היה מספר כל מיני אפיזודות שקראו לו בעבודה. למשל נחקק בזכרוני הסיפור על סבל אחד שהיה מכור לטיפה המרה. ביום של חלוקת משכורות, אשתו הייתה מגיע לקבל את הכסף, שלא יבזבו את כל הכסף למשקאות חריפים. ההוא היה מתעצבן וצועק: "אני שובר את הגב והיא באה לקחת את הכסף!". הוא סיפר זאת עם נגיעה של צחוק מצד אחד, מצד שני עם השתתף בצערם, איך זה שבן אדם לא דואג למשפחתו.

הוא אהב את עבודתו, אבל מה שתפס את רוב עולמו היה הדת. למרות שתמיד היה אכפתי, חי לפי אמונתו. כשיצא לפנסיה, פינה את זמנו לפעילות בקהילה. הוא קיבל סמיכה לרבנות, ולכן היה יכול לערוך חופות ועוד טקסים, למרות שלא שימש בשום תפקיד תורני. חוץ מזה מינו אותו לגזבר של הקהילה. הוא גם הציע שירותים אחרים, כגון שאם מישהו היה מצליח לצאת לחו"ל ופחד לכתוב בחזרה למשפחתו שברוסיה הסובייטית, הוא היה נותן את הכתובת שלו ככתובת יעד.

קדיש עליו וכעת זה להיפך..

האסון השני התרחש ב1989, כשבגיל 49, אחותי רחל נפטרה מסרטן. אבא אז היה כבר מאד חולה, ובאותם ימי אבל הוא אמר, "בקרוב אני יצטרף אליה". ניסינו לעודד אותו, אך הוא בשלו, "אל תעשו ממני טיפוש, אני יודע שלא נשאר לי הרבה". כאן הוא צדק, היה לו סרטן הלב, והוא סבל מכאבים נוראיים, הוא המשיך לחיות בכבוד, והתעניין בנעשה מסביבו.

הוא החזיר את נשמתו לבורא ב27 ביולי 1989. הוא נקבר בבית העלמין במלחבקה, לא רחוק מבנו. להלוויה באו המוני אנשים ללוותו בדרכו האחרונה. הורגש שזו הייתה אבידה קשה לכולם.

כמה ימים אחרי פטירתו, נודע לנו שפרסמו עליו כתבה בישראל, ובכך נודע לנו ששמו היה מפורסם מחוץ לגבולות רוסיה. הקבר שלו הפך למקום עליה לרגל עבור חבדניקים רבים, ולא רק עבורם. כל שנה ביארצייט התאסף על קברו מניין, ונאמר קדיש לעילוי נשמתו.

כשעשינו עליה לארץ ב1991 גילינו עוד יותר איזו השפעה אדירה הייתה לו גם על אלו שלא ראוהו מעולם, אלא רק שמעו עליו. כשהיינו אומרים שאנחנו ילדיו, היו מתהגים איתנו בכבוד, במיוחד לאמא שלנו, סופה וילנסקי. ולא רק בגלל שהייתה אשתו, אלא גם בגלל שהייתה דמות מאירת פנים, טובת לב ומסורה לבעלה.

היא נפטרה בפורים 2008. היא נקברה בבית קברות שבמושב בני עייש, שם היא התגוררה איתנו בשנותיה האחרונות. על המצבה חרוט לא רק שמה אלא גם שם אביה, יעקב פנטיאלוב ובעלה ר' געצל וילנסקי. אינני יכולה לבקר במוסקבה כה תדיר, אך אצל אמי אני משתדלת לבקר, וכשאני רואה את שמו של אבי על המצבה, זה מחמם לי את הלב, כאילו ביקרתי בקברו שלו.

ביולי 2013 ביקרנו אני ואחותי מירה במוסקבה, באותה הזדמנות יצא התאריך העברי של היארצייט בזמן הביקור שלנו שם בכ"ד תמוז - יארצייט של אבא. לבית העלמין הגיעו הרבה אנשים, מקרובי משפחה ועד כאלו שכלל לא הכרנו. או אז שוב נפל לי האסימון שאבא חקוק בזכרונם של האנשים והוא לא ייעלם משם בקרוב..

ולפעמים היה אפילו מצטט דברים משם. למשל, אם משהו היה כואב, היה אומר: "צריך להסתכל אצל ינגלוביץ". אהב גם להקשיב לשידורי רדיו מחו"ל. היה מקשיב לקול אמריקה, בי בי סי, וכמובן קול ישראל. הייתה לו חיבה מיוחדת לישראל. הוא התעניין בכל המתרחש שם, במיוחד התרגש כשניצחו במלחמת ששת הימים ובמלחמת יום הכיפורים. מאד אהב מופעי אופרה וכשהוא היה צעיר, בשנות 50, היה משיג כרטיסים (היו לו קשרים), והולך עם אמא שלי לתיאטרון הגדול.

שנים רבות שכנע אותנו לנסוע, לעזוב. במיוחד ניסה לשכנע אותנו בעליה הגדולה בשנות 70. קינאה באלו שנסעו, ובעצב ליווה את אלו שזכו לנסוע, במיוחד את אחותו היחידה מינה, שנסעה ב1971. חייבים לעזוב, הוא היה אומר, "לא רוצים לישראל - בא ניסע לאמריקה, אבל חייבים לעזוב את המקום הזה". אבל אנחנו התנגדנו, כמו שהוא אמר "כשאותי כבר לא יהיה, מתישהו ותעזבו כאן בכל אופן". וכך קרה

בכלל אבא היה לו תובנת חיים, אך זה לא היה כישרון משמיים הוא פיתח את זה עם השנים.

פעם אחת בזמן משפט הרופאים המפורסם, הגיע אלינו מכר ישן של אבי עם אשתו, ואבא אמר להם שהוא לא מאמין שרופאים יהודיים היו יכולים לעולל דבר כזה, ושכל זה הוא שקר גם ועלילה. ההוא התעצבן ואמר, "בעניין הייתי צריך להלשין עליך אבל צר לי על ששת ילדיך". מאז אבא שלי נזהר הרבה יותר במה שהוציא מפיו.

כשסטאלין מת, אחותי מירה, שהייתה אז בת 17 בכת על מותו. אבא אמר לה, "מה אתה בוכה טיפשה, עוד מעט יתגלה לכולם איזה רשע ועבריין הוא היה, ואז יהפכו אותו לזבל". ושוב הוא צדק.

אני נזכרת בעוד אפיזודה מעניינת. פעם הזמנו את חברתי לכיתה, ואת אביה שהיה דוקטור בכיר. אבא והרופא ניהלו וויכוח סוער, והרופא טען שעם התפתחות המדע יש יותר ויותר רעיות שאין אלוקים, אך אבא דווקא טען להיפך, שעם הזמן יותר ויותר אנשים יתקרבו לבורא עולם. אז בהיותי בת 12-11, חשבתי שהדוקטור הוא זה שצודק ואבי הוא הטועה.

האמונה נתנה לו את הכוחות לעבור את המאורעות הכי הקשים.

אחי הגדול, נאום, היה החכם והמוכשר מביננו. הוא למד טוב בבית ספר, סיים את האוניברסיטה בהצלחה, ואז התחיל לעבוד, אך הייתה לו בעיה בכליות, ובגיל 29 שנים, ב15 ביוני 1967, הוא עזב אותנו.. ידענו על הבעיה שלו, אך לא תיארנו לעצמינו שהוא יעזוב אותנו כל כך מוקדם. זה היה נורא, כולם היו בשוק, במיוחד אבא, זה היה הפעם הראשונה שראיתיו בוכה כל כך. אי אפשר לשכוח את זה. הוא היה ממלמל לעצמו "מיין קדיש" (קדיש לי), והתכוון שהבן שלו היה אמור להגיד

שעור ה'

שלוהי קודש

ברקרו ברוסיה נכנסת לבית הכנסת הגדול ארכיפורה בן
 בצותה העת היה זה מקום סנה. בבית הכנסת מצאתי בחור
 צעיר חסיד ומכושף שכיני אותו בשם יהודה הקטן. מכיון
 שאסור היה לדבר עם אנשים זרים הוא נעמד על ידי געת
 התפילה ופתח את סידורו. והתחיל להתנועע כאילו הוא מתפלל.
 תוך כדי כך אמר לי בעברית: "כאן אין אומרים כלום. אני רוצה
 להיפגש איתך במקום פלזני". כשהגעתי למקום המיועד והוא
 כבר חיכה לי שם. מיהרנו יחד להיכנס מיד למזנית הולפת.
 והתחיל לשאול אותי שאלות בחסידות בענייני צריך ועדק

(א)

כ"ק אדמו"ר שליט"א
 דו"ח מבקורי במדינת רוסיה מיום כ' סבת, - וא"ו ה'תשס"א
 יארק בשבת 6:30 בערב הגענו למ"מ דמיין בערך בשעה 7:30 בבקר
 זכרנו חדר במלון סערטאן על סדי העופה, נס"י. המלון
 עוה"ם על ניקורתו לפי התקנות, חשבונות, לפי לתת המס' ה'
 הדקנו עוה"ם ליקוטנו והשתחנו הניירות.
 המסוס יאא מ"מ דמיין בשעה 1:30 מספר מקומוחינו
 כבר יסא "מהם" אצלנו, החלטנו מקומינו מפני סכסא "ה" ש'
 וקבר מתפללים לדרום, ולא למוצה.
 הגענו לשדי העופה במאסקווא בשעה 7:00 בערב (זמן מאסקו)
 הדיקת המסס הי' "לא ארוך" אולי חצי סעה.
 המוורתוי הי': בגדי, מאכלי (מעלבע טאסס, שאקלאס, עוה"ם
 פלאטקו בבינה, דבס), יאהרציט ליכט, מצלס א' (שקניתי במוסס
 ביום הההרציט של אמי ע"ה - ה' סבט.)

התחיל לשאול אותי שאלות בחסידות בענייני צריך ועדק
 וקבר מתפללים לדרום, ולא למוצה.
 הגענו לשדי העופה במאסקווא בשעה 7:00 בערב (זמן מאסקו)
 הדיקת המסס הי' "לא ארוך" אולי חצי סעה.
 המוורתוי הי': בגדי, מאכלי (מעלבע טאסס, שאקלאס, עוה"ם
 פלאטקו בבינה, דבס), יאהרציט ליכט, מצלס א' (שקניתי במוסס
 ביום הההרציט של אמי ע"ה - ה' סבט.)

לקט סיפורים

במהלך השנים נשלחו בחורים ואברכים אל מאחורי מסך הברזל על מנת להוסיף ולחזק את חיי התורה והמצוות תחת אימת השלטון || מדוע לא רצה ר' געטשע וילנסקי לנסוע לרבי? || מה ארע כאשר הפעילו את אנשי הבידוק את 'טייפ' ניגוני הרבי? || וכיצד מקבלים את פניהם של "שלוחים של הרבי"? || לקט סיפורים קצרים משלוחים שזכו לפגוש ולהפגש עם האחרונים בחזית

מספר הרה"ח ר' יעקב ווינער, משפיע בישיבת תות"ל במלבורן:

בחדש חשוון תשמ"ז נסעתי לרוסיה יחד עם תמים נוסף למשך חודש. במהלך הנסיעה ביקרנו ראשית במוסקבה ולאחר מכן באודסה, לנינגרד, טביליסי כשלבסוף חזרנו למוסקבה. בפעם הראשונה כשהגענו למוסקבה התוועדנו יחד בביתו של ר' געטשע (געציל) וילנסקי, ובמהלך ההתוועדות ארע שאמרתי לו בדרך אגב - "ר' געטשע, איך האַלט אַז ס'איז שוין די צייט איר זאָלט קויפן אַ נייע פאר ברילן (=אני חושב שכבר הגיע הזמן שתקנו משקפיים חדשות)".

לאחר כחודש ימים בו ביקרנו בכל המקומות הנזכרים וחזרנו שנית למוסקבה, פגשתי שוב את ר' געטשע כשלענינו משקפיים חדשות. לא יכלתי לא לשאול - "ר' געטשע, איר האט געקויפט א נייע פאר ברילן?! (קנייתם משקפיים חדשות?!)"... נענה לי ר' געטשע ואמר: "אַ צוויי שלוחים פון רבי'ן קומען צו פאָרן און זאָגן אַז מ'דאַרף קויפן אַ נייע פאַר ברילן, קויפט מען אַ נייע פאַר ברילן. ס'געווען ניין רובל מיט פערציק קופיקעס (=שני שלוחים של הרבי מגיעים ואומרים שצריך לקנות משקפיים חדשות, קונים משקפיים חדשות. זה עלה תשע רובל וארבעים קופיקות)..."

ב

מספר הרה"ח ר' יוסף נמס, שליח הרבי מלך המשיח במטאיירי, לואיזיאנה:

מספר ימים לאחר שמחת תורה תשמ"ח הגעתי לרוסיה בפעם הראשונה. אז כבר ניתנה האפשרות לצאת מרוסיה על מנת לחזור, ללא כל בני המשפחה. כך זכה ר' מוטל ליפשיץ לנסוע לרבי לחודש החגים תשמ"ח.

שוחחנו על כך עם ר' געטשע, שהודיע כי אינו מתכנן לנצל את האפשרות הזו של הנסיעה לרבי וחזרה. אנו התמימים כמובן שניסינו לשכנע אותו לנסוע, ודיברנו איתו על כך במשך שבת שלימה. אחרי דיבורים רבים ונסיונות שכנוע שנענו בשלילה עיקשת, גילה ר' געטשע לבסוף כי הטעם שאינו נוסע לרבי הוא כיון שלא כל בניו שומרי תורה ומצוות, והוא אינו מסוגל לעמוד מול הרבי כשלא כל בניו הולכים בדרך התורה והמצוות...

ג

מספר הרה"ח ר' שמואל לו, שליח הרבי מלך המשיח בלונדון, אנגליה:

כאשר נסעתי לרוסי בפעם הראשונה לקראת ראש השנה תשמ"ב הבאתי עמי בין שאר הדברים שהעברתי עבור החסידים מאחורי מסך הברזל גם 'טייפ' עם ניגוני התוועדות של הרבי. כשעברתי במכס הרוסי נשאלתי מה מכיל הטייפ, ועניתי כי זהו טייפ של מוזיקה. אנשי הבידוק החליטו לבדוק זאת בעצמם וחיברו את הטייפ לרמקול, אך מחשש שמא המוזיקה שבתחילתו הינה רק הסוואה, העבירו את הטייפ מיד לאמצעו ובהשגחה פרטית עצרו בדיוק היכן שנשמע קולו הק' של הרבי בניגון "צמאה לך נפשי", במילים "בארץ ציה ועיף בלי מים".

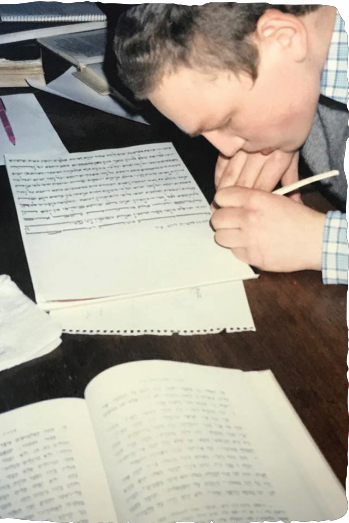
ביום ו' תשרי כבר חזרתי ללונדון, ועוד באותו יום התקשרתי למזכיר הריל"ג וסיפרתי לו את המאורע הנ"ל (היה זה עוד בטרם כתבתי את הדו"ח המלא מהנסיעה והפעילות). ולפלא היה שבהתוועדות ו' תשרי באותו היום ניגן הרבי את "צמאה לך נפשי", לאחר מספר שנים בהם לא ניגן את הניגון.

דרך פרנקפורט, שם גילינו כי המזוודה ובה המסרטה לא הגיעה. היינו אובדי עצות, שהרי באם נותרה המזוודה ברוסיה ושם יפתחו וימצאו את המסרטה, יראו מיד מה יש בה והסכנה לכל משתתפי ההתוועדות ודאית. מיד התקשרנו למזכירות ודיווחנו על דבר המזוודה, ונעננו שהרבי אמר כי אין מה לחשוש.

באותה מזוודה גם היה בקבוק 'משקה' עמו התוועדו שם החסידים על מנת להעבירו לרבי, ורצינו לתת לרבי את הבקבוק כבר בערב שבת. אך למעשה אנו הספקנו להגיע בערב שבת, ובשבת קודש עצמה הגיע המזוודה הישר ל-770 על כל תכולתה, בה גם המסרטה ובקבוק ה'משקה'. שאלנו רב מה ניתן לעשות עם המזוודה בשבת עצמה, כשבפועל כבר בהתוועדות היה ה'משקה' מונח על שולחנו הק' של הרבי. באותה שבת דיבר הרבי בארוכה על יהודי רוסיה, וכמו כן גם מזג מ'המשקה' הנ"ל.

מספר חודשים לאחר מכן, נכנס ר' יעקב יהודה העכט לרבי וראה כי סבר פניו הקדושות מאוד רציני. הרבי אמר לו כי הסיבה לכך הינה מהוידאו הנ"ל, שמא אכן מישהו ראה אותו.

מספר הרב יוסף יצחק אלטיין, סופר סת"ם בשכונת המלך קראון הייטס:

כשנסעתי לשליחות ברוסיה היה זה בשביל ללמד סופרות. היה קשה באותו הזמן להעביר אל תוך המדינה תפילין ומזוזות מבלי שיתפסו, וביעזרת אחים החליטו לשלוח סופרים שילמדו כיצד לכתוב. יחד עימי נסע בחור נוסף שנשלח בכדי לפקח על בניית מקווה, אך כל אחד מאיתנו לא ידע מהי מטרת השליחות של חברו על מנת שאם נתפס לא נוכל לגלות על האחר גם באם לא תוותר ברירה. מיד כשהגענו נלקחנו במונית שחורה של הקג"ב, בשונה מהמוניות הירוקות של שאר האזרחים, לבית מלון מיוחד לאורחי חוץ שהיה מרושת במצלמות ומכשירי האזנה נסתרים. כדי שנוכל לדבר בינינו ללא חשש, היינו מפעילים את הטלוויזיה שהיתה בחדר בעוצמת ווליום גבוהה ומשוחחים בינינו בשקט.

כשהגענו בפעם הראשונה לביתו של ר' געטשע הוא הכין עבורנו סעודת יום טוב בשרית, לכבוד השלוחים של הרבי: ה"סעודה בשרית", שהיתה דבר מיוחד באותם זמנים, היתה קערת מרק גדולה ובתוכה חתיכת בשר קטנה...

מספר הרה"ח ר' חיים צבי גרונר, שליח הרבי מלך המשיח במלבורן, אוסטרליה:

בביקורי ברוסיה בחודש ניסן תשמ"ג סיפר לי ר' קלמן מלך תמרין את שארע בשמחת תורה אותה שנה, כאשר נלקחו חסידים לחקירה בקג"ב. במהלך המעצר שאל אותם ר' קלמן מלך: "מה הנכם רוצים ממני? הרי אינני ציוני, ובסך הכל הנני אדם דתי המותר לו לקיים את מצוות דתו ע"פ חוקי ברית המועצות, מה רוצים אתם ממני אם כן?" בתגובה נענו הם: "ייתכן, אבל אתה ליובאוויטש! והליובאוויטשער רבי שולח את השלוחים שלו לבריה"מ על מנת לחולל כאן מהפיכה!..."

בסיום ביקורי כתבתי את הסיפור הזה בדו"ח לרבי, את מה שאפילו הקג"ב אומרים...

מספר הרה"ח ר' נתן גורארי, שליח הרבי מלך המשיח לבופאלו, ניו יורק ומשפיע קהילת חב"ד במונסי:

בבקרי ברוסיה נכנסתי לבית הכנסת הגדול ארכיפובה בו באותה העת היה זה 'מקום סכנה'. בבית הכנסת מצאתי בחור צעיר, חסידי ומוכשר, שכינו אותו בשם יהודה הקטן. מכיון שאסור היה לדבר עם אנשים זרים הוא נעמד על ידי בעת התפילה ופתח את סידורו, והתחיל להתנועע כאילו הוא מתפלל. תוך כדי כך אמר לי בעברית: "כאן אין אומרים כלום. אני רוצה להיפגש איתך במקום פלונג". כשהגעתי למקום המיועד והוא כבר חיכה לי שם, מיהרנו יחד להיכנס מיד למונית חולפת, והתחיל לשאול אותי שאלות בחסידות בענייני אריך ועתיק...

במהלך הביקור נערכה התוועדות בביתו של ר' געטשע. בין הדברים שהבאנו עמנו היתה גם מסרטה, עמה הסרטנו את בקשותיו של כל אחד ואחד מהנוכחים לרבי. כשהגיע תורו של ר' קלמן מלך תמרין אמר: "רעבעניו, זיי זאלן ברעכען די קאפ און די פיס (רבי, שהם - הרוסים - ישברו את הראש ואת הרגליים)". בטיסתנו חזרה עצרנו

עם המונית הרשמית. אך ר' געטשע לא קיבל זאת ואמר - "הפעם תקשיב לי, אני יותר מבוגר ממך"... ר' געטשע שלח מישהו להודיע לנהג המונית הרשמית שחכה בחוץ כי הנוסע שמחכה לו החליט שלא לנסוע, ובנתיים כבר סידר לו נהג ורכב פרטי לנסיעה.

באמצע הדרך לשדה התעופה עצר לפתע הנהג את הרכב ברחוב צדדי לזמן ארוך, ואבי שכבר החל לחשוש על פספוס הטיסה שאל את הנהג לפשר העיכוב, אך הנהג כלל לא התייחס. עד שלפתע הגיע אדם ובידיו שקית, שהכילה בתוכה פ"נים רבים, אותם היה עליו להעביר למזכירות - והיה זה ימים ספורים לפני יום כיפור...

נסעתי גם אני מספר פעמים לרוסיה באותה הדרך. להבנתי, רצונו של הרבי היה שלא ידברו מאומה על הנעשה בנסיעות אלו אפילו בתוך 770, וכאשר היו שואלים אותי על הנסיעות הייתי פשוט מתעלם מלענות. בפעם הראשונה בנסיעותיי שזכיתי לפגוש את ר' געטשע, השאלה הראשונה ששאל אותי היתה - "מה שלום זיידע (=הרבי)?"...

מכורח הדברים, קיבלתי מספר הוראות פרטיות מהמזכירות על ידי המזכיר הרחמ"א חדקוב. בין ההוראות המיוחדות היה כי עליי להתנהג רק ע"פ החוק. כמו גם בענייני כספים, קיבלתי הוראה שלא להחליף כסף בשוק השחור. עוד אמר לי הרב חדקוב כי כאשר העובדים בבית המלון נכנסים לנקות את החדרים הם בודקים את סדיני המיטות - עליהם היה ניכר האם בלילה ישן האורח שנת ישרים, או שמא הינו מתהפך מצד אל צד כל הלילה מפחד השלטונות. גם את העצה לכך הורה הרב חדקוב: להוריד את הסדין ולישון רק על המזרן, על מנת שלא יראו הקימוטים מנדודי השינה...

בשנים הראשונות הורו לי מטעם 'עזרת אחים' לא לבקר בבית הכנסת 'מארינא רושצ'א' כי ביקורי מסכן את המתפללים שם. בסוף שנות הממ"ם כבר נאמר לי שכעת כבר אין חשש, אך לא ידעתי את מיקומו של בית הכנסת ואת הדרך אליו מבית המלון. חשבתי למצוא את מיקומו של בית הכנסת על פי המפות שהיו זמינות בבית המלון, אך מפות אלו היו משובשות במכוון מחשש כיבוש אמריקאי עתידי בעזרת מפות מדויקות של רחובות מוסקבה...

הבאנו איתנו ספרים בשביל לנסות להעבירם לחסידיים שפגשנו שם, אך במעבר הבידוק כולם נלקחו מאיתנו, לבד רשימה שנותרה אצל חברי שרשם לעצמו מהשיחה האחרונה ששמע מהרבי. משכך, הגענו אל החסידיים בידיים ריקות מלבד אותה רשימה, ואת ההתרגשות שאחזה בהם ללמוד את השיחה של הרבי לא ניתן לתאר.

בבית הכנסת המרכזי ארכיפובה התפללו כל השבוע בחדר הקטן ובשבתות התפללו בבית הכנסת הגדול, אך החסידיים התפללו גם בשבת בחדר הקטן מפני שהיתה שם יותר אווירה אמיתית של "אידישקייט". הסימן אז להבדיל מי שייך לחסידיים ומי אינו היה מי שלא עונד טבעת ושעון בשבת.

כשהגעתי בערב שבת לביתו של ר' קלמן מלך תמרין, כיבד אותי מאוד כשליח של הרבי וארז עבורי את האוכל שהכין למשפחתו לסעודת שבת. התעקשתי שאיני צריך את האוכל כיון שהגעתי מאמריקה ולא רציתי לקחת, אך ר' קלמן מלך בשלו. כשפנה לרגע הצידה ניסיתי לפרק את תכולת השקית ולהשאירה, אך כשר' קלמן מלך קלט זאת אסף חזרה את האוכל ושלח אותי לדרכי...

את בנו של ר' קלמן מלך, ר' נחום שיחי, לימדתי סופרות. במהלך הלימוד הסברתי שלהיות סופר זה לא רק לכתוב סת"ם ולדעת להשליך לגניזה כשנמצאה בעיה, כיון שישנה בעיה לזרוק שם ה' לגניזה. אלא צריך לדעת להכשיר בעיה שנמצאה. ור' נחום אמר לעצמו כי אמנם לגנוז דורש הרבה אחריות, אך להכשיר זהו יותר מידי אחריות...

מספר אברך מאנ"ש:

משך זמן לפני שנשלחו שלוחים לרוסיה, עוד מתחילת שנות הממ"ם, כבר נסע אבי פעמים רבות אל מאחורי מסך הברזל לצורך עסקים. בנסיעות אלו ניצלו אנשי 'עזרת אחים' את ההזדמנות להעביר עמו גם תשמישי קדושה ודברים נצרכים ליהודים שם, ובכל פעם שאבי היה חוזר מרוסיה היה כותב לרבי מלך המשיח דו"ח מכל הנעשה. הרבי ביקש שיכתוב לפרטי פרטים ועל המענות על דוחו"ת אלו סימן הרבי את האות ח' בעיגול גדול - "חשאי".

הכניסה למדינה התאפשרה לו הודות לויזה מיוחדת שהיתה מיועדת לבעלי עסקים, שבבואם היו מוכרחים לנסוע רק במונית מיוחדת מטעם השלטונות. באחד מביקוריו, לפני שנסע לשדה התעופה במונית מטעם הממשלה, הלך אבי להתפלל שחרית בבית הכנסת ארכיפובה. רגע לפני שיצא מבית הכנסת קרא לו ר' געטשע והודיע שהוא יזמין בשבילו רכב. אבי טען שאסור לו על פי החוק לנסוע ברכב פרטי ומכיון שרוצה להמשיך להגיע לרוסיה פעמים נוספות להמשך העסקים הוא מוכרח לנסוע

דו"ח של אלי' זילברערשטיין תמוז תשמ"ו

יש אפשערניש אצל שאכנאווסקי במאלאכאווקע וכל אנ"ש יהיו שם, וגם לא הסכימו במאלאכאווקא שאנחנו נשתתף בהתוועדות מחמת פחד. אך ר' געטשע שיחי' רצה שנבוא לביתו בלילה כשיחזור ממאלאכאווקע. כשסוכ"ס הגענו לבית ר' געטשע פגשנו שם גם את משה תמריץ. האחרון ביקש שנחזור על ההתוועדות י"ב תמוז וכך עשינו. ההתרגשות שלו על כל תיבה ודיוק של חזרת ההתוועדות עשו עלי רושם

כ"ק אדמו"ר שליט"א

הנני בזה לכתוב דו"ח על נסיעתי במדינת רוס'י בחודש תמוז תשמ"ו.

הגענו ביום ג' פ' מטו"מ. בשדה התעופה בדקו אותנו בערך שעה ומשהו לקחו נקניק בטענה שלפי חוקי הבריאות הנקניק לא נחשב לדבר טוב.

אחרי שהגענו למלון והסתדרנו בחדרינו, ירדנו לרחוב והתקשרנו לזאב קורבסקי, הלה הזמין אותנו לביתו (פגשנו אותו ליד תחנת רכבת הקרובה לביתו). שוחחנו על תוכנית, לבסוף נשאר שנחזור למחרת לביתו, ובינתיים הוא יברר אצל אנ"ש איך לסדר שיעורים (במקרה הוא הי' אז בחופשה מהעבודה בשביל חודש והי' לו הרבה זמן, ובמשך כל הזמן ששהינו שם הוא סידר את כל השיעורים וגם השתתף בעצמו בהם, הצמאון ללמוד הוא למעלה מכל תיאור).

למחרת כשחזרנו לביתו התברר שהיום הי' קשה לסדר משהו כי

טרם נסיעתי הבאה יעץ לי ר' משה לברטוב ע"ה לשאול בחור בשם הת' הרב בערל לאזאר שמכיר היטב את רחובות העיר, שימסור לי בעל פה את הדרך מהמלון למארינא רושצא. כך היה גם כאשר נמסר לי מספר הטלפון של איש הקשר ברוסיה, המספר היה נמסר לי מ'עזרת אחים' בעל פה והיה עליי לזכרו במוחי ולא לרושמו בשום פנים אופן.

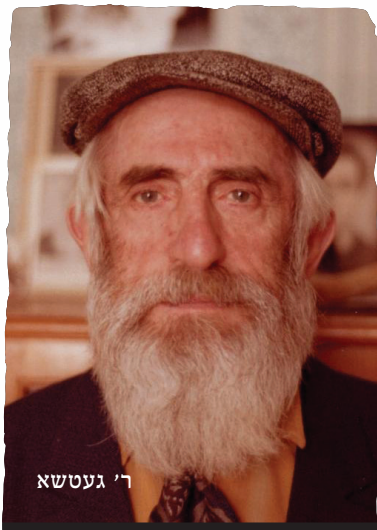
היה עלי לזכור אם כן את כל הדרך בע"פ, אך כאשר עשיתי זאת בפועל טעיתי בדרכי והלכתי רגלי מספר שעות, עד כי חששתי שכבר לא אמצא את בית הכנסת. בסופו של דבר נכנסתי לבית ספר מקומי שהיה מיועד לחיילים שם שאלתי היכן הוא בית הכנסת של הזיידים. הנוכחים במקום גיחכו עליי, כי התברר שבהשגחה פרטית היה זה מהעבר השני של בית הכנסת...

יב.

בכל פעם שהגעתי לרוסיה נמסרו לי מאנשי 'עזרת אחים' מזוודות כבדות מלאות תשמישי קדושה ועוד אביזרים מהם יכלו משפחות אנ"ש להתפרנס. בכניסה למלון בו התאכסנתי היו ניצבים שוטרים חמושים שלא אפשרו כניסה לאזרחים רוסיים, על מנת שלא לאפשר יצירת קשר עם התיירים מבחוץ.

מפני החשש מהשלטונות, הדרך להעביר את המזוודות היתה לגשת למרכזיית הטלפניה לחו"ל, שהיתה ממוקמת כמה רחובות מהמלון בו התאכסן, ולבקש להתקשר לארה"ב. בדרך כלל זמן ההמתנה להתחבר לארה"ב היה לוקח למרכזייה שעה או שתיים, ואת השיחה עצמה היו מקיימים בחדרון קטן, מעין 'בוטקע', בו היו ממתינים עד להתחברות השיחה. את המזוודות היה צריך להשאיר מחוץ לחדרון הקטן ובמשך זמן ההמתנה היה מגיע אחד מהחסידיים בשליחותו של ר' געטשע, לוקח את המזוודות ונעלם. לבד הזהירות מיצירת הקשר בין האורח למקומיים, כך גם אף-אחד לא ידע כיצד נראה השני למקרה ויתפסו חלילה. וכאשר נראה דרך זכוכית הדלת שהמזוודות נעלמו, היתי יוצא החוצה ומבטל את הזמנת השיחה.

פעם אחת הבחנתי שכבר עבר זמן רב מאז נכנסתי ל'בוטקע' והמזוודות עדיין עומדות על מקומם מחוץ לחדרון. בלית ברירה יצאתי אל מחוץ ל'בוטקע' והנה עומד בחור יהודי על יד המזוודות. נבהלתי לראותו ואמרתי לו שאיננו אמורים להיפגש וזה מסוכן, אך הבחור סימן לי שאכנס בחזרה לחדרון הקטן משום שעליו לדבר איתי. הצטופפנו בחדרון הקטנטן ואותו בחור אמר שיש לו שאלה: "מהו ההבדל בין דעות רש"י ותוס' בסוגיא בבבא מציעא דף ב' עמ' ב, 'ולחזי זוזא ממאן נקטי'..." השבתי לו מה שהשבתי ולאחר שקו"ט הערתי לבסוף כי כמדומה לי היפני יהושע' מברר זאת. לפני שנפרדנו ביקש הבחור באם אוכל למסור ל'עזרת אחים' כי בפעם הבאה שאגיע, שישלחו עבורו ספר 'פני יהושע' על בבא מציעא...

ר' געטשא

רב. נתנו לו גם עיתון כפר חב"ד ומיד קפץ לראות אם יש איזה ענין בחסידות מהר"ר יואל שיח' כהן, כי - כך אומר משה - המאמרים האלה הם ממש מחיי נפשות.

בדרך חזרה מרי געטשע היי שלש בלילה והמטרו כבר נסגר וחיפשנו טאקסי, משה ליווה אותנו ברחוב עד שנמצא טאקסי, פתאום הגיעו שני שוטרים ובקשו ניירות ממנו. אמרנו שאנחנו תיירים, אח"כ שאל את משה כמה שאלות, הוא לא ענה על שאלות שלהם, אח"כ אמרו לו ללכת איתם למשרד,

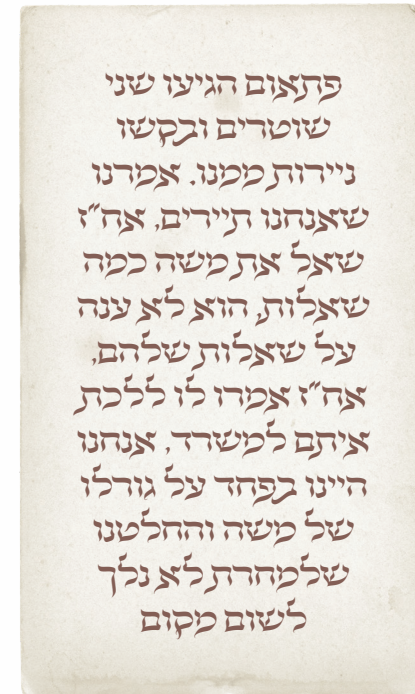
לנו אמרו שלא נתעכב פה אלא לנסוע מיד למלון. אנחנו היינו בפחד על גורלו של משה והחלטנו שלמחרת לא נלך לשום מקום, רק נטייל (סידרנו עם משה שנסדר איזה שיעור גמרא בביתו, וגרשון יתן שיעור לנשים בביתו של גרישע ראזנשטיין, אך אחרי מה שקרה ביטלנו את התוכנית).

למחרת ביום ה' הלכנו לטייל ליד הקרמלין, אח"כ נכנסנו לאיזה פארק ופתאום הרגשנו שעוקבים אחרינו, מתחילה חששנו שזה חשש בעלמא, אך מהר התברר שלא הי' סתם חשש, ישבנו

על ספסל ואני רואה שוטר עובר עם אשה, והאשה התיישה בספסל ליד הספסל שלנו, החלטנו לקום ולטייל והנה גם היא קמה אחרינו, בקיצור בזבנו כל היום בטיולים.

למחרת ביום ו' נסענו לביהכ"כ הגדול ארכיפאווא להתפלל שחרית ולשמחתינו עומד שם משה ומתפלל במנין של ר' געטשע, וסיפר כי לקחו אותו לשעתיים

למשרד שלהם ושאלו אותו כל מיני שאלות ועזבו אותו. כי החוק שאפשר לשוטר לעכב אזרח רק לשעתיים ולא יותר. פגשנו גם א' מהחרדים (קבוצה השייכים לשיטת סאטמער) בחור רציני אך בעל דעות משונות מאוד, שוחחנו איתו על העניין של אהבת ישראל בפ' ל"ב תניא, איני יודע בבירור אם זה

השפייע עליו. חשבנו לנסוע לבית תמרין אך לא יצא כי משה כבר הלך ולא ידעתי איך להגיע לשם.

חזרנו לזאב לשוחח על התכנית שסידר. הוא אמר שדוד קארפאו מזמין אותנו לבוא ביום השבת לביהכ"כ במארינה ראשע ושם יסדר סעודת שבת והתוועדות.

הגענו למלון קרוב להדלקת נרות (אחרי שלמדנו קצת עם הילדים של זאב - דוד וראובן), אכלנו סעודת שבת במלון כי ר' געטשע נסע למאלאכאווקע בשביל שבת. לחדר שלנו הגיעו שני אנשים אמרקים יהודים - שלוחים של איזה ארגאניזאציי יהודית - והתוועדנו עד מאוחר בלילה. למחרת ביום השבת רצינו לקחת המדרגות והתברר שא"א לרדת במדרגות. סוכ"ס אחרי דו"ד עם אנשי המלון פתחו הדלת בשביל המדרגות.

בביהכ"כ אחרי התפילה פגשנו אנשים זקנים לפי"ע שעוד זוכרים את ישיבת תו"ת שהי' בביהכ"כ שם, ואת ר' ניסן ע"ה ומקום התפילה שלו בהחבדניצע וכו', נשאר בזכרוננו שם א' מהם בשם ר' גבריאל שפירא הוא תמים ולמד בישיבה שם. אח"כ התוועדנו, הי' שם א' יהודי פשוט אך חם מאוד שקוראים א חסידישע ביינדעל שקוראים יהודה דער שלעסער. הוא אינוואליד על רגל א' ומכיון שקשה לו ההליכה, הוא נוסע לפני שבת עם המכונית לביהכ"כ ונשאר עד מוצ"ש וחוזר במוצ"ש, יש לו זקן מלא, אינו ממוצא אנ"ש אך כנראה התקרב ע"י ר' געטשע. הוא עשה עלי

אחרי כמה רגעים
עבר שוטר במקום
ההוא והתחיל לקרוא
לעוד כמה שוטרים
כדי לעצור את הנ"ל
וכך עשו והטענה נגדו
הייתה שהוא מרגל
לטובת האמריקאים

רושם עז. בהתוועדות השתתף גם אורי קמישוב ודוד קארפאו.

פגשנו גם אברך צעיר - קוראים לו ליאווא, הוא התקרב עם אשתו ליהדות ע"י עצמם ואינם שייכים לאנ"ש אך אברך יקר מאד עם מס"נ. הוא סיפר לי שהי' ברכבת והי' לפני שקיעה ועדיין לא הניח תפילין, יצא מהקאבין שלו להפרזודור של הרכבת והניח שם תפילין והתחיל להתפלל באיזה פינה. אחרי כמה רגעים עבר שוטר במקום ההוא והתחיל לקרוא לעוד כמה שוטרים כדי לעצור את הנ"ל וכך עשו והטענה נגדו הייתה שהוא מרגל לטובת האמריקאים, וע"י התפילין (שחשבו שהוא ראדיא) הוא משרד כל מיני אינפורמציי (כנראה שראו אותו לוחש). סוכ"ס הוכיח להם שזה רק תפילין ואין כאן גלי ראדיא וכו'.

גם חזרנו שיחת י"ב תמוז, אח"כ הלכנו

מהדברים שאמר הוא שהנס הכי גדול שהקב"ה עשה בדורנו זה הוא שנתן לנו את הרבי שליט"א, כי בלי רבי איך היינו יודעים האיך לעבוד את ה' כל או"א לפי עניינו, והרי לנו עינים בשריים. גם בדרך את כ"ק אדמו"ר שליט"א שהשם יעזור שיוכל לסיים עם כל הצרות של כלל ישראל שיש לו. על הצרות שלו לא דיבר כלל ואף ביטלם. אמרתי לו בין השאר שאני מעריך את הזכות שלו שחינך שני בנים חסידים תמימים וכו' (הלוואי שהשם יעזור ויבואו לכאן ויהיו למופת להתמימים כאן) ואמר לי ע"ז פעולה שלו אלא הקב"ה והרבי שליט"א. בסוף יצאנו בריקוד חסידי וכו'. לפני שהלכתי שאל מה הפירוש ע"פ דא"ח בפרשת העגל, שמתחילה רצה הקב"ה ח"ו להשמיד שונאיהם של ישראל ואחרי תפילת משה התחרט כביכול, וכי יש שינוי רצון אצלו ית? ואמר שהוא בטוח שיש בדא"ח איזה ביאור ע"ז, ואמר לי בין השאר שאנו עם

למחרת ביום ג' גרשון הלך לבית זאב ליתן שיעור לנשים ואח"ז התעסקות בהמקווה, אני החלטתי ללכת לתפילת שחרית בביהכ"נ הגדול. היי לי אז מקרה לא נעים כי הנהג של הטאקסי הי' מהחברה "שלהם" והוא הציע שהוא רוצה לבוא לקחת אותי חזרה למלון, אך אני סרבתי כי בדעתי היי לנסוע משם עם משה לביתו ללמוד שם ואמרתי לנהג שלא כדאי שיבוא כי אני לא יודע מתי אני אגמור את התפילה אך הלה לחץ עלי שאחכה בשבילו אך אני בשלי וכו', אחרי התפילה שאלתי להשמש של הביהכ"נ מפתח של הספריי כי רציתי לראות את הספרים שיש שם. כשירדתי מהספריי אמרו לי שהיי פה מישהו כנראה נהג טאקסי שחיפש אותי, ונכנס בתוך הביהכ"נ וכשהוא לא ראה אותי עזב את המקום. (אני לא שיערתי שהוא יבא מ"מ אחרי כל הסירובים).

מביהכ"נ נסעתי לבית תמרין, קלמן מלך ע"ה שמח מאוד. התוועדנו.

שלו יהי חג היום בערב, כי זה זמן רב שלא קיבלו גבינה.

למחרת - ביום ב' הלכנו לביהכ"נ הגדול בשביל תפילת שחרית, משם נסענו לבית תמרין. שם פגשנו את קלמן מלך ע"ה הוא אמר קצת לחיים ושמח מאוד שיש לו זכות ששלוחי הרבי שליט"א הגיעו לביתו ואמר לאשתו שתכין סעודת יום טוב. פגשנו שם בחור בשם אליעזר (באקאלייניק) הוא בן י"ט בערך לומד באקדמי' למוסיקה בעל נפש יקרה, ולומד חסידות עם משה תמרין בקביעות. הוא חי עם אמא שלו ושאל אותי איך יתנהג בנוגע לחלב ישראל היות כי קשה עליו ללחוץ על האמא שתכניס רק חלב ישראל, מספיק שהסכימה בשבילו להכניס רק אוכל כשר, אך חלב ישראל קשה להשיג, ומאוד רוצה להחמיר בזה, אמרתי לו שיתיעץ עם אנ"ש איך להשיג חלב ישראל פעם בשבוע בלי שיהי לחץ על האמא, גם שאל אותי בנוגע לקול אשה איך יתנהג בזה כי באקדמי' לפעמים יש קול אשה. הוא בקש מאוד שנשלח לו מאמרי הריי"ץ נ"ע כי רוצה מאוד ללמוד מאמרים קלים לבד בזמנים הפנויים. גם זאב שהיי שם ביקש מאמרים הנ"ל. למדנו גם קצת לקו"ת וכו'.

בערך בשעה 7:30 הלכתי לבית אורי שם יש לו שיעור קבוע בכל יום ב' בערב במסכת כתובות פ"ב ושיעור בדרך מצוותיך מצוות האמנת אלקות. היו שם ז' אנשים רובם לא מאנ"ש, למדנו ביחד הסוגיא בדף י"ח ע"ב אח"ז התוועדנו קצת וחילקתי משקה וכו'.

עם אורי לבית דוד קרפוב, שם פגשנו את אשתו (התחתנו ארבע שבועות לפני"ז) והתוועדנו שם עד זמן מנחה. למדנו כמה שיחות גם דיברנו קצת בדרך מצוותיך (יש להם שיעור קבוע במצוות האמנת אלקות פעם בשבוע) וכו'. כשחזרנו למנחה מצאנו שם בערך ב' מניינים. אחרי מנחה למדנו קצת רמב"ם בהל' בית הבחירה ופרקי אבות.

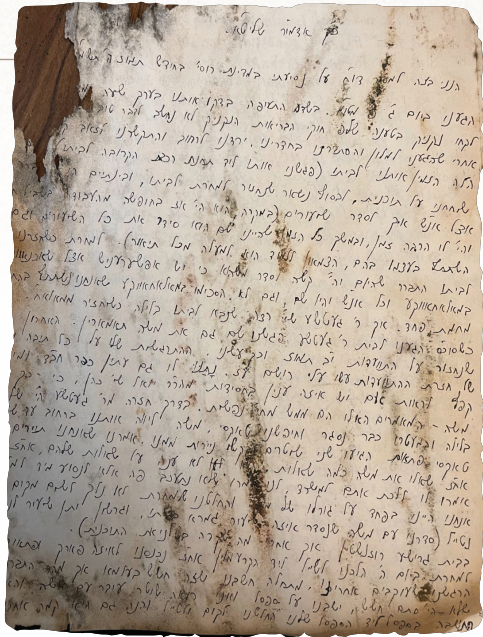
ביום א' הי' התוועדות בביתו של זאב בהמשך לשבת מברכים. לפני ההתוועדות למדנו הל' בית הבחירה. הגיעו 15 איש, בתוכם: ר' געטשע, ר' יהושע (קליינבערג), וכמה אנשים. חילקנו משקה כ"ק אדמו"ר שליט"א והיי לנו טייפ מהתוועדות ט"ו תמוז. הקשבנו ותירגמנו כל קטע ללה"ק. אח"ז חילקנו אוכל כשר להאנשים, טליתות תפילין ומזוזות. לוקאטסקי לקח אותנו בחזרה למלון. כשנתנו לו גבינה כשרה אמר לנו שבשביל הילדים

ר' קלמן מלך תמרין

בית הכנסת ארכיפובה

החלטנו לפגוש אותו בבית הכנסת בשעה 10:00 בלילה. חזרנו למלון לאכול משהו, ומשם לביהכ"נ, שם פגשנו כמה צעירים בע"ת. בחור א' בשם משה ראובן (סטול [כיום אסמן]) מתלמידי איז"ר.

גם פגשנו שם בחור צעיר בן י"ח בערך מתלמידי אלימלך ראכלין, בחור עדין נפש עם ציצייותיו בחוץ. הוא נגש אלי ושאל אם אני רוצה לבקר את המורה שלו, בתוך הדברים שאלתי אותו ע"מ הוא לומד וענה לי שלומד פ' העגל.

שאלתי אותו איך הולך הלימוד, וענה לי בבושת פנים: אתה יודע, אנחנו רק מתחילים בלימוד, וכמובן יש לנו בעיות. שאלתי אותו איזה בעיות יש האם כוונתו להקגי"ב וענה לי שלא. סוכ"ס גילה לפני את הבעי" מתוך בושה", שלפעמים אינו לומד תורה לשמה אלא כוונתו שיראו חבריו שהוא במדריגה גבוהה יותר בלימוד, ולפעמים מתיימש כי מה שוה כל הלימוד תורה אם זה לא לשם הקב"ה, אמרתי לו את פיי כ"ק אדי"ש במארז"ל מתוך שלא לשמה בא לשמה, שהתוך של הלא לשמה הוא לשמה ולכל איש יהודי יש חלק אלוקה שזה העצם של כל יהודי וכו', הוא קיבל את זה בשביעות רצון, ואמר שעדיין לא התחיל ללמוד תניא אך מקווה שבקרוב ילמד עם המורה שלו.

הייתה שם גם בחורה בשם סולומן

רק חב"ד בעולם בעולם החרדי, אך כעת רואה שיש כמה שיטות ואמר שרוצה מאד ללמוד ללמוד חסידות (וכבר גמרו פעם א' ספר התניא קדישא), אך גם שאר ספרים כמו ספרי הרב דסלר ז"ל וכו'. בביתו התקבצו כ-4 צעירים ולמדנו תניא פ"ה המדבר במעלת לימוד התורה. גם התעניינו מאד לדעת החילוק בין שיטת המוסר לשיטת החסידות, שוחחנו ע"ז באריכות, הם נהנו מאד מהלימוד אך כנראה שיש להם העדיפות לשיטת המוסר כנ"ל.

בשיעור ה"י בחור בשם ציבין, פנחס עלמאן והשאר אינו זוכר הנ"ל דיבר בטלפון עם קסידא אמר שהוא יסדר פגישה עם איזיא קאגאן בשעה 5:00, אך כשהיינו (חסר) הגיע פתאום איזיא ואמר לנו שלא נלך לביתו בשעה 5:00 כי הקגי"ב כבר מחכה (לחסר),

הבגדים שאנחנו הבאנו מאמריקה היא אמרה, לא היי כלל לפי האופנה ואף אשה לא תרצה ללבוש אותם, וכ"ש למוכרם בשוק א"א), היא מתחילה התביישה לקבל את זה אך לבסוף אחרי כמה הפצרות השתכנעה והודתה לנו מאד ע"ז).

משם נסענו לביהכ"נ לתפילת שחרית שם פגשנו את בריסקמאן (א' מראשי תנועת עסאס) והחלטנו להיפגש באחד הבתים של החברים שלו כדי ללמוד מסכת ב"מ פ' אלו מציאות.

בביהכ"נ פגשנו יהודי מהומיל עם בנו בן עשרים שבא לכאן לצורך בדיקות אצל רופא כי הבן לא הרגיש טוב כתוצאה מהראדגוציי (הומיל נמצאת כ-100 קילומטר מטשערנוביל). ר' געטשע ושאר החברה פחדו לגשת אליהם כי מי יודע וכו', אך אנחנו דברנו והניחו תפילין, והאבא ביקש סידור כי אין לו סידור. נסענו למלון וגרישא נתן לו סידור, הוא שמח מאד.

אח"ז בצהריים טסנו ללענינגראד, כשהגענו ניסינו להתקשר ל... אך לא היי תשובה. בלילה כשיצאנו לטייל קצת כמדומה שעקבו אחרינו (חסר) להתקשר לגרישע וואסערמאן ובאה התשובה שגרישע נמצא בדאט(חסר) עם הנ"ל ונתדברנו להפגש בשעה 1:00 בביתו. התברר כי יש להם השפעה גדולה, יש אברך מטורונטו מהכולל שם שכבר בא פעמיים ולומד איתם 14 שעות רצופים, וקבלו אותו למורה שלהם, כמובן אינו אוהד חב"ד ואדרבה. בין השאר אמר שבמשך שנתיים חשב שיש

השכל הבשרי איננו משיגים (חסר) כמה עניינים בתורה, אבל דא"ח הרי מאירה את כל העניינים באור ברור. דברים הללו עשו עלי רושם גדול.

אח"כ נסענו אני וזאב לבית קיטראווסקי שם התכנסו בערך כ-15 חברה מאנשי פאלאנסקי בשביל השיעור. כולם הם בעלי מדע ושכל מאוד. אחד בשם מנחם זעליקמאן - מאטעמאטיקאי - ומתרגם את כל החומר מעברית לרוסית, וביקש ממני שנשלח לו ספרים בהיסטורי יהודית. יש לו ראש מאוד טוב. ובכלל כולם ברמה גבוהה בלימוד. למדנו בערך 4 שעות בסוגיא בפסחים דף ל"ה ע"ב (סוגיא דמצה של טבל) בעיקר היי פלפול משאגיא ואו"ש על הרמב"ם וכו' כנראה שנהנו מאד ואמרו שהלוואי שיהי להם שיעורים בכל יום. הצעתי להם להגיד לחיים על משקה כ"ק אדי"ש אך הם סירבו בטענה שהם בכלל לא שותים.

התוועדנו כשעה בלי משקה. הכנסתי כמה עניינים של חסידות והתקבל בטוב. העיקר אצלם הוא שכל וכשמדברים עניינים של סברא ושכל הם מקבלים בטוב.

למחרת ביום ד' נסענו לביראזקא וקנינו שם משקה (כי קשה כעת להשיג משקה בשביל התוועדות וכו') גם קנינו בגד בשביל אשתו של אחד מאנ"ש (היא אמרה לנו שקשה מאד להשיג בגד צנוע לנשים ברוסיי בפרט מתוצרת רוסיי וכשמביאים מתוצרת חוץ צריך לעמוד בתור כמה שעות וכולי האי ואולי, ויתר

שבאה להתפלל מנחה אך היא פחדה לדבר אתנו.

למחרתו ביום ו' נסעתי לקסידא שם בא שוב ציבין ועלמאן ועוד א', למדנו קצת, אח"ז הגיע ר' דוד שעכטער, נסעתי משם לבית אלימלך ראכלין, אך לא הי' בבית, פגשתי בביתו בחור יהודי שנשוי לבחורה שהאמא לא יהודי' והיא רוצה להתגייר ומשפיעה על בעלה שישמור תו"מ, נתתי לו תפילין שלי ואמר שיניחם בכל יום. גרשון נסע לאיז"י לבדוק את המקוה. בליל שבת סעדנו בבית הבחור משה ראובן (אסמן), בחור יקר מאוד, גר עם אמא שלו, הוא הזמין גם שאר חבריו ביניהם הב' יעקב שפגשתי בביהכ"נ, גם יהודי מבוגר יותר, שמו ר' שניאור זלמן יהודי פשוט אך חם מאד עם אמונה פשוטה. אינו מגזע חב"ד. ישבנו עד 3 בלילה. חזרנו למלון. היו בעיות בנוגע למדרגות, סוכ"ס סידרו את זה.

בבוקר הלכנו לביהכ"נ בערך ג' שעות (המלון שלנו הי' בקצה העיר), ומשם לבית איז"י, היו שם 15 אנשים ונשים בערך, התוועדות, שיחה, תפלת מנחה, סעודה שלישית, במוצ"ש חזרנו למלון, למחרתו התקשרתי עם ציבין, הוא אמר שסידר שיעור בבית איז"י. נסעתי לשם, באו כ-12 אנשים ונשים. איז"י אומר שרובם הם פנים חדשות שלא ראה אותם מקודם.

למדנו שיחת כ"ק אד"ש בנוגע לתוכן בין המצרים וכללות ענין הגלות וכו', הי שם בחור א' מקישינוב שבא לבית איז"י מקישינוב כדי ללמוד שחיטה, אבל לא

ישב שם כל הזמן. למדנו גם הי' בית הבחירה.

היהודי הנ"ל - שמו דוד - אמר לי שאם אני אשלח לו תפילין, הוא מבטיח להניחם כל יום. גם הי' שם יהודי מחרקוב עם בנו בן התשע, שניהם נימולו לפני שנה בערך ולומד שחיטה עם איז"י, הבן מתפלל ג' תפילות כל יום, הציציות בחוץ וכו', שמו יוסף, כולם התשוקה ללמוד תורה היא בל ישוער. בלילה הגיע המוהל אלכסנר שיינין, התלונן שהיום כמעט שמל עוד ילד יהודי אך כשכבר עמד עם הסכין והתחיל לומר הברכה התחילה האמא לצעוק שאינה רוצה וכו' והי' מוכרח להפסיק.

אח"כ למד עם משה ראובן ונחום תמרין (שהי' שם בשביל שבוע כדי ללמוד שחיטה).

הי' שם אלכסנר קוגן מקישינוב הוא כל רוח חיים של היהדות בקישינוב, ואמר שחבל שאנחנו שחבל שאיננו יכולים לבוא מלענינגרד ולא יוכל ללמוד איתנו. הוא ביקש שיבואו שלוחים לקישינוב והוא ידאג להם וכו', ואמר שבקישינוב יותר מסוכן ובודקים יותר (וכבר נתנו לו כמה התראות ע"ז), מ"מ אין לנו מה לפחד שהרי גם הוא אינו מפחד.

א' התלמידים שלו הוא דוד מקישינוב, שלמד איתנו כחמש שעות רצופות. למחרת נסענו לביהכ"נ פגשנו את ר' פוליע נימויטין והרב מעדאלעי'. ר' אברהם אבא נתן לי אבנט הרייץ נ"ע

כדי למסרו לכ"ק אד"ש. גם פגשנו את איצ'ע נח ריבקין, נתתי לו טלית שלי ואבנט, ושמח מאד.

נסענו למאסקווע. אני נסעתי בערב לשאכנאווסקי עם זאב שם שוחחנו בכמה ענינים בחסידות. גרשון נסע ללוקאטסקי כדי לשוחח על המקוה. למחרתו ביום ג' נפגשתי עם החברה של בריסקמאן, הפגישה הייתה בבית אברך צעיר, שמו אריאל, נולד לו בן לפני כמה ימים. אשתו שוכבת באותו חדר בפנה זו, והתינוק בעריסה בפנה זו, ואנחנו יושבים אצל השלחן ולומדים מסכת ב"מ פ' אלו מציאות.

הי' שם בחור בשם ברוך שיכמאן, הוא הסופר של הקבוצה, בחור עם ראש טוב

ועדין נפש. הוא שאל אותי כמה שאלות שהיו לו בגמרא וכו', שוחחנו כמה זמן וכמדומה שעשיתי עליו רושם טוב. לא דברנו בדא"ח כלל כי לא רציתי ללחוץ יותר מדאי. בריסקמאן אמר לי שיש כמה בעיות של גיור בין הקבוצות ואמר שצריכים מאד להיזהר כי כמה מהגרים אינם רציניים, ולפעמים הם עובדים לממשלה בתור מוסרים וכו'.

בערב בא מרדכי פעלמאן לבית זאב, למדנו מסכת כתובות כמה שעות.

בלילה נודע שקלמן מלך הלך לעולמו, נסענו מיד לבית תמרין כדי לדבר עם משה ונחום. בבקר חזרנו לני.

אליהו בן בת שבע זילבערשטיין.

ולויתי ממנו סדור תהלת ה', וביקשתי ממנו מתי אני יכול לעבור ע"י ביתו, הנ"ל נתן לי כתובתו, ואמר לי לבקר אצח"צ.

מצאתי רחוב שלו על המפה, ובקשתי מטאקסי ללכת לרחוב אחרת שסמוך למקום הנ"ל.

דברתי עמו כמה שעות וביארתי לו שעזרת אחים רוצה שאתה תתן תמיכה לקבוצה של פאלאנסקי, היות שמר עסעס שיחי יוצא בקרוב מרוסיה ויהי מקום חלל, ואם חב"ד לא ימלא מקום החלל, בטח, וברור יהיו אחרים שיתנו הכסף וממילא יהי להם הדעה ובטח יהי מהם צרות.

מר. גרישע ביאר לי שכאן אין קונים אנשים "מיט געלט", העסקנים כאן הם בעלי מסירות נפש. אבל מכל מקום רציתי לבאר שענין נחוץ מאוד צו פארכאפן. בקשתיו ממנו שהוא יסדר תוכנית עבודה בשביל ביקורי פה ברוסיה. מכמה טעמים.. לכל, הוא

ולא יכולתי לפתוח רק חצי המזוודה. היא מתחילה לבדוק במזוודה הב' (שקשה עליי מפני שחצי סגורה).

שאלתי הפקידה אם אוכל לסגור המזוודה הא', בראשה סימן לי "כך".

לקחתי - הד' סאלאמי וכן הראדיא שהיא הוציאה מהמזוודה ושם על צידה מלפני, **ושמתי** במזוודה **וסגרתי** המזוודה, וקשרתי בחבל.

מהמזוודה הב' הוציאו, ספרים הנ"ל, קאסעטים, והתחלתי לדבר עמה שהם שלי וכו'. אח"כ באו שני אנשים (פקידים) ודברו בחזקה וכו'. בסוף לקחו הספרים וקאסעטים, ובקשו ממני לחתום, עניתי שאינני חותם, הפקיד צעק עלי חתום, אמרתי אינני חותם ולבסוף לא חתמתי.

הגענו למלון בערב 8:30 עד שהגעתי לבאנק לפרוט כסף אמריקאי לרובלים היי "כמה" דקות אחר שעה 9:00, והבאנק סגור בלילה. סדרנו במלון החפצים של עזרת אחים. בארגזים, בשר, חלב, מצה שמורה, וכו'. לדעת כמה לחלק במאסקווא, והשאר עבור לענינגראד.

אח"כ יצאנו לטייל, ובעיקר "לדבר" ולסדר מה לעשות מחר.

יום ה' כ"א טבת

פרטתי הכסף בבאנק בשעה 9:00 בבוקר, ואח"כ הלכתי לבית הכנסת - ארכיפאווע (ע"י טאקסי).

פגשתי שם ר' גרישע רוזנשטיין,

ר' גרישה רוזנשטיין

דו"ח של שמה צירקינד טבת תשמ"ו

כ"ק אדמו"ר שליט"א

דו"ח מביקורי במדינת רוסיה מיום כ' טבת - ו' שבט התשמ"ו. טסנו מניו יארק בשעה 9:30 בערב הגענו לפראנקפורט דמיין בערך בשעה 7:30 בבוקר.

שכרנו חדר במלון שעריטאן על שדה התעופה, נט"י, תפילת שחרית, סעדנו, חזרנו עוה"פ על נקודות למי התרופות, חשבונות, למי ליתן חפץ זה וכו'.

בדקנו עוה"פ ילקוטנו והשחתנו הניירות.

המטוס יצא מפ"פ דמיין בשעה 1:30, מספר מקומותינו 8B,8A. כבר ישב א' "מהם" אצלנו, החלפנו מקומינו מפני שכסא א' היי שבור, התפללנו מנחה על האירון, וכבר מתפללים לדרום, ולא למזרח.

הגענו לשדה תעופה במאסקווא בשעה 7:00 בערב (זמן מוסקווא).

בדיקת המכס היי "לא ארוך", אולי חצי שעה.

במזוודתי היי: בגדי, מאכלי (מעלבט טאסט, שאקאלאט, עופות צלי בשקים של פלאסטיק, גבינה דבש). יארצייט ליכט, מצלם א' (שקניתי במונטריאל ליתן לצדקה ביום היארצייט של אמי ע"ה - ה' שבט).

עניני עזרת אחים: קופסאות של בשר, אבק חלב, מצה שמורה, מרקים של אבק, מכנסים של פלאסטיק עבור תינוקות, שאקאלאט לבן עבור אסירי ציון, מצה שמורה קטנים (בעיגולים) עבור אסיר א' מר בעגין שיחי, מצלם א' עם הרבה עקססאריו, רדיא "גדול", מזוזות, רצועות טליתות קטנות, טלית גדול, סכין של שחיטה, אבן להשחזו, 4 סאלאמי, 7 ספרי חסידות, רמב"ם לעם, קאסעטים, וכו'.

הפקידה שעשתה הבדיקה, לקחה מהמזוודה, הד' סאלאמי וכן הראדיא, רמז לי לזוז המזוודה כדי לבדוק המזוודה הב'. דחפתי המזוודה ועדיין היא נשארה פתוחה, התחלתי לפתוח המזוודה הב' ות"ל הזיפער נתקלקלה,

הסכים מיד.

הבאה בכיסונין - של דגים.

ישבתי אצלו עד קרוב לשעה 7, פגשתי שם בחור בשם דוד קארפאוו שיחי' בבית הכנסת מארינא ראשא (כבר נתדברנו לפגוש את ר' דוד שיחי' קארפאוו בבוקר בשעה 8:30 בבוקר בגן על רחוב גארקי חצי שעה ההילוך ברגל ממלוני).

הני"ל לקח אותי לביתו של ר' אורי שיחי' קמישוב. דברתי שם עמו ועם.. בצרפתית, דברי חיזוק ועידוד מיוסדים על מאמרי ושיחות כ"ק, מאמר שמח"ת השתא, שיחת ש"פ ויחי, מאמר אשה א' מנשי בני הנביאים השתא, וכמה סיפורים, והעיקר שלפעמים האדם אינו עומד בנסיון ומכל מקום אל יפול ברוחו וכו' וכו'. כמה גדולים וטובים ממנו לא עמדו בנסיון מכל מקום עכשיו זמן "שחלש יאמר גבור אני" - תוכן מכתב כ"ק.

נשארתי שם עד אחרי חצות הלילה, הני"ל שמו אותי בטאקסי והגעתי למלון בשלום.

עש"ק כ"ב טבת

בבוקר רשמתי את עצמי בקאנסעל דארה"ב, לקחתי ג"כ מספר טלפון של הקונסעל בלענינגראד.

קניתי פירות ומיץ והלכתי לביתו של ר' גרישא, למדתי עמה - מרס. נאטאשא תחי' רוזנשטיין, רמב"ם הל' דעות, כמובן עם כמה ביאורים ע"פ דא"ח.

היא נתנה לי לחם משנה וכן פת

ר' גרישא שם אותי בטאקסי והלכתי לר' קלמן מלך בן נחמה תמרין, נתתי לו קאמירא א'.

ר' קלמן מלך הזמין אותי ללכת עמו להאדיטש, לכבוד כ"ד טבת לילה א'.

בנו שיחי' אמר לי שתמיד הם מזכירים על ציון הני"ל (אבקש שכ"ק יעורר ר"ר עברו שיקח התרופות - אינסאלין - וכו' סיאיז פשוט א רחמנות ... הכי נעימים ונחמדים וכן על זוגתו תחי').

מרס. תמרין נתנה לי דגים וכו' ויניגרעט, **בנס** מצאתי טאקסי והגעתי למלון חצי שעה קודם הדלקת נרות.

ליל ש"ק נשארנו במלון מטעם דלהלן:

בליל ששי חברי הרה"ת יוסף יצחק שיחי' אלטיין הי' אצל ר' געצל שיחי' ויצא מביתו (אחרי חצות הלילה) א' מחברה ק.ג.ב. פגש אותו ודרש ממנו דרכון והעיקר השוטר דיבר באנגלית ומשו"ז הוא לא הלך להתוועדות דמוצש"ק. (כך אמר גרישא שיותר טוב שישאר במלון זמן קצת).

ש"ק בבוקר כ"ג טבת

יצאתי ממלון ופגשתי מר. דוד שיחי' קארפאוו בגן על יד רחוב גורקי בשעה 8:30, והלכנו לבית הכנסת מארינא ראשא.

תפילת שחרית בבית הכנסת אח"כ התוועדות עד תפילת מנחה (אבל קודם שהתחלתי לדבר חיכיתי עד שיהי' רק

אני"ש נוכח). תוכן העינים כני"ל, ודרשת השעה היא עבודה בשמחה.

מוצש"ק דוד שיחי' קארפאוו הלך עמי למלון (לא ממש אלא בתחנה של המעטרו) וחכה עלי עד שלקחתי חפצי - עיני עזרת אחים, חלב (אבק), גבינה, בשר, תשמישי קדושה, מצה שמורה, וכן המצה שמורה עבור האסיר בעגין - סיגריות עבור אני"ש דמאלאכאווקע (שם במאלאכאווקע ע"י **שנותנים** לבעל החנות סיגריות אמריקאים הוא **מוכר** להם דגים טובים, משו"ז בכל הזדמנות שהי' לי לפגוש עם אנשים או נשים תמיד הי' לי קארטונים סגריות - מארלבארא).

תוכן הדיבור של ההתוועדות הי' השיחות ומאמר דש"ק חנוכה, וגודל מעלת קיום מצוות דרבנן, וכן עבודה בשמחה. חלקתי י"ש של כ"ק ולקחתי משם י"ש עבור כ"ק. חזרתי למלון אחרי חצות הלילה.

יום א' כ"ד טבת

בבקר הלכתי לחנות ביריאזקא - (חנות שקונים בדולרים) לקנות כמה עינים גשמיים עבור אני"ש וקאסעטים, טייפ רעקארדער.

זמן מה לפני הצהריים טלפנתי לר' יעקב שיחי' ווילגער (אגב השתמשתי ג' פעמים בטלפון במשך שבועיים ברוסיה, פעם במוסקווא, ופעם א' בלענינגראד). ר' יעקב הוא עוסק עם "אש" - הדפסת ספרים, ישבתי אצלו כמה שעות, למדנו תניא ביחד פרק לב ודברנו אודות עיקר

ר' דוד קרפוב (משמאל)

הגזירה בזמנו הוא על הדפסת הספרים וע"פ שיחת כ"ק דמוצש"ק זאת חנוכה, צריכים "להוסיף" בעיני הדפסה.

אגב - הסרתי הקאלאשין מחוץ למעונו - ונגנב ממני - אני חושב שזה הי' ע"י הג' אותיות, אבל ר' יעקב שיחי' אמר לזה הי' ע"י שקץ קטן.

במעונו פגשתי אח"כ את מר. שפיוואק הוא הנדס ועוסק בבנין מקוה חדשה במאסקווע בבית הכנסת מארינא ראשא, מתכוננים לבנותה בימי האביב או בימי הקיץ הבעל"ט.

נתפעלתי מיר"ש שלו, הגיע זמן לתפילת מנחה, הני"ל הוציא מצפן מילקוטו לדעת איפה דרום.

לעת ערב פגשתי את גרישע שיחי' בתחנה של מעטרו ומשם הלכנו למעון של לב גראדעטסקי בשביל ליתן שיעור לפני "סמינר של מורים דמאסקווא", כאשר אנחנו נוסעים במעטרו ר' גרישא

אמר לי - בדברים היוצאים מן הלב - דא גיסט זיך בלוט, דא דארף מען ניט האבן קיין "טובי סאטרס" אנחנו עומדים במקום סכנה. כנראה שלא היי שמח מאיזה ענין. אולי מפני שלקבץ אנ"ש להתועדות זה פשוט ענין של מס"ב וסכנה, כולם עובדים הן אנשים והן נשים בין ביום בין בלילה, ועל התועדות דמוצש"ק לא היי כל כך טוב.

(פשוט כמעט כל אנ"ש הם בעלי מדע, פיזיסט, קאמפוטער, קעמיסט רופא .. פשוט געלערנטער מענטשען. כאשר באין להתועד איתם צריכים ליתן פשוט ענינים עמוקים בדא"ח וענינים מובנים און פשוט ענינים וואס מען ליגט אין זיי .. האלט ביי וואס מען רעדט, אם לאו יותר טוב שלא להטריח העולם לבוא .. ולהעמיד אנשים ונשים במקום שכנה ממש.)

הגענו לבית שצריך להיות שם אסיפה של מורים, אחרי שצלצל בפעמון (עיי סימן) נפתח הדלת לפרוזדור, שם ישבה אשה זקנה - כמו קאנסרעדז ואמרה "כבר הגיעו הלילה הרבה אנשים (נכנס כמו חץ בלבי) והבנתי קצת מה שאמר גרישע במעטרו אז דא גיסט זיך בלוט.

נכנסנו לדירה קטנה (אפילו לגבי הדירות של רוסיא) היי שם בערך ב' מנינים של מורים ומורות.

המגיד שיעור היי קארי יון, השיעור היי במסכת ברכות פרק "אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש". אחר שגמר השיעור בקש ממני להוסיף מה שהוא על המשנה וקטע הגמרא.

קודם כל מסרתי להם ד"ש מכ"י עיי פירוש המשנה הנ"ל: כפי שזכיתי לשמוע מכ"י הביאור של המגיד, כובד ראש של מעלה - שכינה, וגלות השכינה עד לסוף הקטע אלא מתוך שמחה. ונכנס לענין עבודה בזמן הזה הוא שמחה, ואיך ששמחה ממתק דינים.

נקודות דלהלן ביארתי להם: אמונת חכמים, אהבת ישראל, ראה שאין פתחיהם מכוונים זה כנגד זה, ההבדל בין נבואה לחכמה אצל משה רבינו, ומשיח, כל ענין עבודת התפילה ע"פ דא"ח. פנימיות הרצון וחיצוניות הרצון, מאמר מ"א ניסן.

היי שאלה אודות ארץ ישראל - המצווה של ישוב ארץ ישראל, עניתי לו וביארתי להם איך היי המצב בכלל ובפרט אצל הדתיים בתקופה לפני מלחמת ששת הימים, איך שכולם - אזרחים דארה"ב, אנגלי, קנדה וכו' - עזבו ארה"ק, ואפילו חסידים לא מחב"ד עזבו ארה"ק, כל השגרירים אמרו לאזרחיהם לעזוב ארה"ק, ובאמת היי מקום סכנה, אבל כ"ק אמר שיש פסוק "לא תעמוד על דם רעך", כיון שאחב"י היו במקום סכנה צריך ליתן להם חיזוק, קודם המלחמה הנ"ל כאשר אחב"י עזבו ארה"ק, היו משחקים מחב"ד מדוע חסידי ליובאוויטש נשארו בסכנה, אבל ב"ה אחרי המלחמה ראו כולם מי הוא האוהב ישראל אמיתי, מי הוא הנביא ומנהיג הדור ועל .. גם כך יאמינו לעולם, וכנ"ל ויאמינו בהי וכו'. וכפרש"י. ונתגלה בדור .. הגמ' ממה רבינו עם ר' עקיבא. כל הנ"ל

הם יסודות באמונת ישראל וכולם ניתנו למשה מסיני.

יצאנו משם בערך בשעה 11, ואפילו גרישע שיחי' אמר שהיי שיחה טובה ועניתי לו למר קארי יון שזה ג"כ ענין של כחות שכ"ק נותן לשליח שלו, ובפולניי אומרים שאפילו "מטאטא" יכול לירות חיצים, וכל הענינים שביארתי להם הם רק טיפ אוו טהא אסבערג שבאמת כ"ק ומדותיו הק' הם למעלה מעלה מביאור שכלי.

חזרתי למלון אחרי חצות הלילה, תפילת ערבית, סעדת, אחר כך יצאנו לטייל קצת ובעיקר לחזור על ענינו, ולהכין עבודה בשביל מחר.

יום ב' כ"ו טבת;

יצאנו ממלון בשעה 7:20 בבוקר, השומרת אמרה לי באנגלית "סא אירלי?", עניתי לה שאני הולך לסניאגא.

בבית הכנסת ארכיפאווא מצאתי א' מאנ"ש, והלכנו למאלאכאווקע עיי המטרו ורכבת (מפני שאותו יום ירד שלג חשבו שיהיי יותר מהיר עיי הנ"ל).

הגענו למאלאכאווקע אחרי השעה 9 בבוקר. התפללתי, עליתי לתורה, ברכת הגומל, מיד אחרי התפילה ישבנו ללמוד, היי כמה שאלות בקשר לחברא קדישא:

א. איך מטהרים גוף שבא מבית הרופאים ויש בו ניתוחים? עניתי לו במאנרעאל הח"ק שם טייפ על מקום

הנתוח כדי שלא יכנסו שם המים או דבק חזק שהמים לא יכנס ויוציא הדם.

ב. מה עושים עם בגדים של הנפטר (לבד מנעליים)? עניתי להם אם אין בהם דם שייכים לח"ק.

אח"כ היו שאלות בקשר לקה"ת ונמצא טעות - שצריך להוציא ספר תורה אחר, אם מברכים ברכה ב' אחרי שמצאו טעות בס"ת האי? עניתי להם שמנהגינו להוציא.. ספ"ת, אבל אין מברכים על ספ"ת הא' בברכה ב'.

חזרנו ללמוד שיעור תניא עד סוף הפרק רגלי חיות כנגד כולם .. אין עשיי איז העכער פאר אלץ.

למדנו הלכות שבת סימן של"ט, ש"מ, תפילת מנחה, קונטרס העבודה אותיות.

הם רצו לדעת מה ההבדל בין התבוננות בדרך כלל להתבוננות בדרך פרט, עניתי להם שעכשיו ענין ההתבוננות ששמעתי ממשפיעים הוא לחזור בעל פה פרקים בתניא או מאמרי דא"ח וקודם התפילה לעיין בהם (או להתבונן בהם) עד שתופסים הענינים, ומתפללים במתינות עם פיי המילות כפשוטם.

ביארתי להם ג"כ ענין קביעת מזוזות עפ"י הוראת כ"ק "היכר ציר" לבד מדלת הא'.

חזרתי למלון קרוב לשעה 7, יצאתי לקנות איזה ענינים בביראיזקא (בעיקר חפשתי נעליים (ג' זוגות עבור יעקב ווילגער הנ"ל, אני שאלתי אותו אם צריך למה שהוא מהחנות? ענה לי

נעלים עבור בניו), החנות הייתה סגורה בשביל אינווענטארי.

אח"כ הגיעה אלי בקשה מר' גרישע שאני אקנה טייפ ריקארדער עבור א', חזרתי עוד הפעם, לסוף נודע לי שזה הי' עבור דוד שיחי' קארפאוו.

יום ג' כ"ז טבת

הבוקר הלכתי לחנות ביעריאזקא לקנות ענינים. הכנתי שיעור עבור אחרי הצהריים עם נשי חב"ד דמאסקווע. חזרתי לפנייהם המאמר ד"אשה א' מנשי בני הנביאים" השתא (אחרי שביארתי להם הביאור הפשוט), כמה פסוקים בקטע אשת חיל, שיחה ש"פ ויחי אודות רחל אמנו, תפילת מנחה ואח"כ חזרתי עם אשת גרישע למעונם, נשארתי שם עד שעה 8, חזרתי למלון לדעת מתי נוסעים ללענינגראד. נודע לנו שנוסעים בשעה 11 בבוקר. זאת אומרת שיוצאים מהמלון בשעה 9 בבוקר. חבל מאד שהייתי צריך לדבר לפני קבוצה של פאלאנסקי בשעה 2 אחה"צ, טלפנתי לקארי יון שאינני יכול לבוא שמה מטעם הנ"ל.

יום ד' כ"ז טבת

כנ"ל, והגענו למלון לאחר חצות היום. סידרנו החפצים וכו', יצאנו לקנות מים לשתות, אחרי כמה שעות טלפנתי למר. שפייזמאן, מר. גרישה נתן לי מספר טלפון שלו ומסרתי לו ד"ש מגרישה ונטאשא, קבענו מקום

להיפגש - בתחנה שליד המעטרו לא רחוק מהמלון.

ת"ל נפגשנו במעטרו וחזרנו לביתו והי' שם סעודת הודעה .. הי' היום ההולדת של מרס. שפייזמאן.

הי' נוכח בערך עשרים אנשים ונשים כולם מלענינגראד לבד אשה א' מעיר אדעס (היא דיברה אודות כסף עבור יד ושם).

מרס' שפייזמאן אמרה שבעלה לא עלינו חולה במחלה הידועה **בדס**, וב"ה הוא חי בברכה של הרבי שליט"א. היינו שם כמה שעות, חלקנו יי"ש של כ"ק וכן לקחתי משם קצת יי"ש עבור אד"ש.

חזרתי להם שיחות ותוכן עניני כ"ק הנ"ל, מרס. שפייזמאן תרגמה מלשון הקודש לרוסית, התפללנו ערבית בבית שפייזמאן.

דיברנו עם ר' יצחק שיחי' קאגאן על

ר' יצחק קאגן

מחר: לפוגשו בבית כנסת. חזרנו למלון סעדנו והלכנו לטייל, החלטנו היות ועיר לענינגראד קשה יותר ממוסקווע אנחנו נעבוד שעות מאוחרות בלילה ולבלות קצת זמן על מה בכך.

יום ה' כ"ח טבת

הלכנו לבית הכנסת לתפילת שחרית בשעה 10, פגשתי את ר' יצחק קאגאן שם, אמר לי ללכת לביתו של מר. גרישה וואסערמאן.

בבית הכנסת הי' ג"כ הרב דוד שיחי' בלייך (מניו יארק). שאלתי אותו לאן הוא הולך? הוא ענה לי, שהוא הולך לביתו של ר' וואסערמאן ליתן שיעור. סוף כל סוף הוא הלך לביתו הנ"ל ולא נתן שיעור רק הי' שם על עסקי גט וגם אני לא הלכתי לשם. הוא השתמש בטלפון ב.. (אולי הי' לידידי הרה"ח אלטיין צרות מפני הנ"ל, הוא מטלפן אליו יותר.. פעמים ביום בעיר לענינגראד).

הנ"ל סעד אצל הורי ע"ה כאשר הוא הי' תלמיד בשיבה תורה ודעת .. גרו בוויילעמבסורג. הישיבה הי' שולח בחורים לסעוד אצל בעלי בתים על .. ויום טוב.

חזרתי למלון באוטובוס עם בחור א' מיוריואן (ארמני) (בחור הנ"ל שמו נחום נסע מארמני למוסקווע, ללמוד סופרות, אח"כ נסע כל הלילה על רכבת ממאסקווע ללענינגראד ללמוד עוד כמה ימים סופרות).

ואני צריך לפגוש את נחום הלילה כדי

ללכת לביתו של אלימלך רוכלין ליתן שיעור.

אחה"צ הזמנתי מכונית עם נהג וכן מדריך לראות העיר לענינגראד.

בשעה 5:30 פגשתי את הבחור נחום הנ"ל בתחנת המעטרו והגענו לביתו הנ"ל קצת מאוחר.

היו שם עשרה תלמידים ותלמידות כמובן שישבנו בחורים מצד א' ושולחן באמצע ובחורות מצד ב'. למדנו פרק ל"ב תניא וביארתי את הפרק מכמה שיחות מכ"ק, ושאל א' עם זה דוקא יהודים דתיים או אפילו בסתם בני ישראל? נכנס לשיחה ארוכה, ואדרבה מי שאינו שומר תו"מ צריך לקרבו יותר.

ר' אלימלך שיחי' טלפן לר' יצחק שיחי' קאגאן והזמינו לשבת אצלו ש"ק הב' סעודות.

הגעתי למלון אחרי שעה 11 ערבית, סעדתי, והלכנו לטייל, ונודע לי שלחברי הי' עוה"פ צרות עם הג' אותיות ק.ג.ב. מפני שדיבר הרבה פעמים בטלפון עם ר' דוד בלייך (אגב הייתי בביהכ"נ בלענינגראד וא' טלפן (ממקורבים) וביקש לדבר עמי - לא דיברתי).

ר' גרישה וואסערמאן החליט שיותר טוב שהוא ישב בטל כמה זמן משו"ז.

יום ועש"ק ערב ר"ח שבט:

הלכתי לביהכ"נ להתפלל (אולי לפגוש א' מאנ"ש), לא הי' מנין. (.. לא הלך) כאשר רק יצאתי מביהכ"נ נכנסו ב' (חשבתי מי מחפש מנין בלענינגראד אחרי חצות יום עש"ק?)

שום דבר. ורצו לסדר בית דין להכריחו לקחת תרופתו.

כן נתתי תפילין דר"ת לבחור א' מנחם (הנ"ל במכתבי לכ"ק), היו לי שני שעוני יד נתתי א' להבחור סטולין, והב' להבחור שיינין.

יום ד' ה' שבט

יצאנו מלענינגראד על מטוס בשעה 7:45 (אחרי שהי' לי קצת מריבה עמהם), הגענו לבית כנסת ארכיפאווא בשעה 10:30, היו שם 7 מאנ"ש מחכים להתפלל שחרית, התפללנו במתינות. אחרי תפילת שחרית שמתי תפילין דר"ת בילקוט א' עבור הבחור דוד שיחי' קארפאווא והטלית והשק שמתי בילקוט של ר' משה גרבוז, וכן נשאר אצלי תפילין דרש"י, שמתי בילקוט של בן ר' קלמן מלך שיחי', אפי' השאקאלאט שלי - ר' מענדל שוחט ביקש ממני ונתתי לו.

נתתי תקון לע"נ אמי בקבוק א' של יי"ש וכן ב' קופסאות מלבע טאסט, השמשים בביהכ"נ כבר לקחו קופסא א', צעקתי עליהם איפה הקופסאות שלי, ונתגלה חצי קופסא.

תפילת מנחה בשעה א' אחה"צ חזרתי למלון. סעדתי קצת, נחתי קצת, נשאר עוד רק כמה שעות בשליחות, מען דארף אריינכאפן, וואס.. רציני ללמוד כמה שעות עם ר' דוד קארפאווא, לא מצאתי אותו.

הלכתי לביתו של ר' גרישע שיחי' (כבר כתבתי לכ"ק מה שביקש למסור), וכן דיברתי עמו אודות פרשת שקלים,

הרופא), סטולין, כל יום הא', וחזרתי למלון בשעה 9 בערב, והכנתי שיעור של חומש עם פירש"י עבור מחר בלילה בביתו של ר' אלימלך רוכלין.

יום ג' ג' שבט

תפילת שחרית בבית הכנסת.

למדתי תניא עם ר' יצחק קאגאן כמה שעות אחה"צ, ובלילה הלכתי ליתן שיעור חומש ותניא בביתו של ר' אלימלך רוכלין.

יום ג' ד' שבט

הלכתי לביתו של ר' אלימלך רוכלין עם אשתו גולדה כמה שעות. חומש עם פרש"י וכן תניא. הוא ביקש ממני לקנות קאסעטים כדי להקליט השיעורים. ר' אלימלך הי' עסוק עם להכין שיעורים.

בלילה הלכתי לביתו של ר' יצחק קאגאן שיחי' והי' לי "מנין חש.. היארציטי של אמי ע"ה.

הרבה פעמים שמעתי מכ"ק ואיש משה עניו מאוד קאי על דור דעקבתא דמשיחא, .. חיים בדור הנ"ל ובטח כוונת כ"ק עליהם, פשוט כל או"א מהם עומד במסירות נפש ממש, לשמור התו"מ שלהם.

אח"כ התוועדנו וחלקתי יי"ש של כ"ק, וכן פתחו בקבוק של יי"ש ונתן לי קצת לחזור לכ"ק.

פגשתי שם ד"ר אליעזרי שבא לרפאות את קלמן מלך (הנ"ל) ממחלת דיאבטטיקה אבל כנראה לא פעל עליו

גדולה מאאע"ה בנבואה.

ביארתי לשליח הנ"ל שיטת כ"ק בזמן המלחמה של 6 ימים וזה הי' מענה מדוע כ"ק אינו נוסע לארה"ק.

ר' יצחק שיחי' קאגאן הוא איש פלאי למרות שהוא תחת לחץ (במכתבי .. ג' אותיות הוא תמיד עסוק במצוות, תמיד יש אנשים בביתו, הטלפון שלו ..).

זמן קצר לפני תפילת מנחה כבר הי' מנין בביתו, קה"ת של ..להפטרה (יארציטי של אמי ע"ה), תפילת מנחה, ישבנו ודיברנו עד תפילת ערבית.

במוצש"ק באו עוד אנשים לביתו, רופא שיינין (עוסק עכשיו בבריאות), וזוגתו התרפאה באופן נסי ע"י ברכת כ"ק.

שוחחנו בכמה שאלות בהלכה, אודות מילה, מאכלים, דיברתי עמו על מציצה, הוא עושה בזכוכיות, אמרתי לו שיש לי ב"ה ד' ילדים, ובכולם עשיתי בפה ולא בזכוכיות, והסברתי לו שיש ענין גדול במציצה בפה, אבל הוא - מר. שיינין, שיש בעי' עם אינפעקשען בפה. נתתי לזוגתו הסאלאמי שהבאתי מניו יארק (ולקחתי מהמכס). (אגב שמעתי בביתו של מר שפייזמאן הנ"ל שכ"ק הורה להדליק נש"ק בלענינגראד בשבתות הקיץ כמו זמני אה"ק או ירושלים).

יום א' ב' שבט

חזרתי לביתו של ר' יצחק שיחי' ולמדתי תניא בפרקים שמדברים בענין השמחה, עם ב' בחורים, שיינין (אח של

חזרתי למלון, הלכנו לחפש נעליים עבור ילדי ר' יעקב ווילגער, לא מצאנו.

שעה לפני ש"ק יצאתי מהמלון לבדי לחפש טעקסי ללכת לביתו של ר' יצחק קאגאן, לפלא לא עמד טעקסי עבורי במשך 50 דקות. הרגשתי שהג' אותיות שומרים אותי.

חזרתי למלון, תפילת מנחה, קבלת שבת, ועיינו במפה של לענינגראד איך ללכת לביתו של יצחק קאגאן.

ש"ק ר"ה שבט

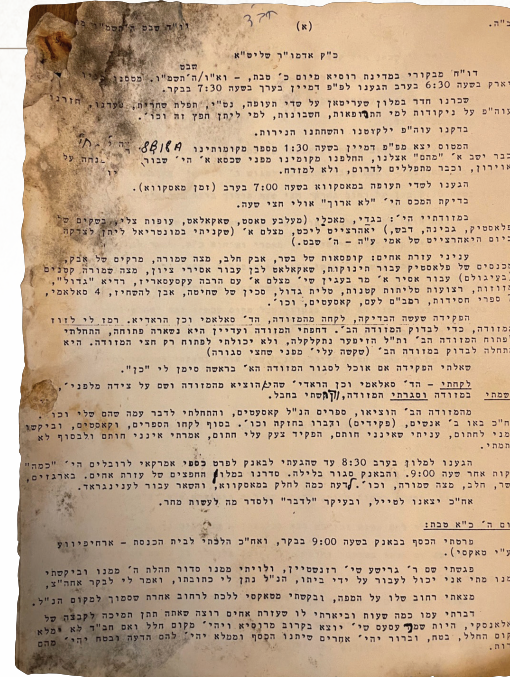
יצאנו מהמלון בשעה 8:50, והגענו לביתו בשעה 9:30.

הם חיכו לנו בליל ש"ק אבל הם מאמינים בליל בהשגחה עליונה, למדתי תניא - שיעור תניא ואח"כ חזרתי על שיחות כ"ק. היו שם שני בחורים (כדלקמן) יהושע שיינין ומשה סטולין.

הי' שאלה, היות שאנחנו ה' אנשים אם יכולים לומר יקום פורקן, השאלה - בסדור כתוב יחיד המתפלל, והיו שם 5?

סעדנו סעודת ש"ק והתוועדנו ובאו אח"כ עוד אנשים, הי' נוכח שליח א' מארץ ישראל שהביא ספרים לרוסיא וכו'. הוא גר בעיר ציריך, הוא הצליח להכניס ספרים, ע"י ששם הספרים בילקוטים של "Duty Free" ולא הגבי אותם רק הזיזם ברגלו על הריצפה ופקידים לא הרגישו בזה.

התוועדנו עד קרוב למנחה, חזרתי לפנייהם כמה שיחות ונקודות מאמרי כ"ק, והביאור מדוע שרה אמנו הייתה

יארק ולבשתי הטלית ותפילין שלי.

תפילת מנחה היא עם כ"ק אדמו"ר שליט"א.

ב' סיפורים דלהלן שמעתי מר' יצחק אגאן שבת ר"ח שבט:

חתן אחד נאסר בתור אסיר ציון, הוא ביקש מהנהלת בית האסורים לעשות חתונה, נתנו לו רשות לעשות חתונה ואפילו נתנו לו רשות לצאת לכמה ימים מבית האסורים.

סיפור ב':

חייל א' יהודי היה חוזר לביתו בכל ש"ק, פ"א אמרו לו אל תלך יש בדיקה, הוא הלך וקיבל עונש של ג' שנה, כאשר הגיע למקום גלותו ביקש להתפלל, הפקיד אמר לו לך למנהל של המחנה,

בחרו בהנ"ל להיות אחראי עבור רחצת בגדים של כל המחנה.

הפקיד שבחר בו אמר אם ביום ו' לשבוע היי נקי כ"כ (וכבר יש לו בגדים על גופו כ"כ הרבה זמן) בטח הוא יותר מסוגל להיות אחראי על כל המחנה, בעבודתו היי לו מקום להתפלל, ללמוד, לשמור כשרות וכו'.

שמחה ירחמיאל בן איידלא צירקנד

האסיר הלך וביקש רשות להניח תפילין ולהתפלל.

המנהל אמר לו כל פעם שאתה רוצה להתפלל בוא אלי. בכל בוקר היי מגיע למנהל של המחנה - שהיי יהודי והיי נותן לו חדר להתפלל.

בצבא נותנים בגדים נקיים ביום א' לשבוע, הנ"ל ביקש שיתנו לו בגדים נקיים ביום ועש"ק. נתנו לו.

פעם א' היי בדיקה מכל אסירי המחנה ביום ו' על ידי פקידים גדולים..

לזכות

משפחת תמרין שי'

שיזכו לגרום נחת רוח לכ"ק
אדמו"ר מלך המשיח שליט"א
ולפעול את התגלותו המיידית
למטה מעשרה טפחים תיכף ומיד
ממש!

לזכות

החתן התמים **שלום דובער** שיחי'
והכלה **מנוחה רחל** תיחי'

שיזכו להקים בית על יסודי
התומ"צ כפי שהתבאר בתורת
חסידות

לבניין עדי עד

לרגל נישואיהם בשעה טובה
ומוצלחת

י"ט אלול תשפ"ג

לע"נ

ר' קלמן מלך בן מאיר משה ע"ה תמרין

לע"נ

רחל בת יעקב ע"ה מונסטירסקי

לזכות

משפחת פלדיני שי'

שיזכו לגרום נחת רוח לכ"ק
אדמו"ר מלך המשיח שליט"א
ולפעול את התגלותו המיידית
למטה מעשרה טפחים תיכף ומיד
ממש!

לע"נ
הניא (גניא) בת אלכסנדר ע"ה גלמן

לע"נ
אלה חנה בת אלכסנדר ישראל ע"ה
מונסטירסקי

לע"נ
גואידו בן איבו ארטורו ז"ל פלדיני

לזכות
כ"ק אדמו"ר מלך
המשיח שליט"א
מהרה יגלה אבי"ד